

Nombia kpaakpaa ñan Luka be ñmarase nɛ Luka

¹ Kegyia kpaakpaa Teyofilose, balan burum te yɛɛ kakyeñ ñmarase nombia ñan be kɔñ de gyan kebo lee Yesu Kristo wose man nɛ see. ² Nombia ñan bɔɔ ñmarase nɛ, mena nombia ñenan ke te ban bɔɔ mo be sia naa ña leenan kewalan, te bɔɔ kolosi de Gbenjyoo Yesu Kristo wose man nombia fa daa nɛ yakowɔ. ³ Kegyia Teyofilose, lee mena dɔɔ man gbagba gyoo nombia keña man nideli leenan ña kewalan keñ na, me naawɔ nyi kaboena nyi maa tɔlɛɛ ña kekɔñ bii dokolon dokolon fa neñ, ⁴ na n ke nyiñ gyen nyi nombia ñan pou bɔɔ wola neñ nɛ yɛɛ ampan.

Gyon Wurubuarɛ loɲsɔɔre ñon kalola wose man nombia

⁵ Deban keñ gyoo Herode ne di gyoori Gyudia tɛele man nɛ, na Wurubuarɛ sae ñolo kyaa keñ bɛɛ baake e nyi Sakaria. Na ɔ kpue Abigya saere dikpii man, te ɔ wɛele Elisabete mɔ lee Wurubuarɛ sae Aaron duulun man. ⁶ Sakaria na ɔ wɛele gbɛnen tenɛ Wurubuarɛ siaman. Te bee di de Gbenjyoo Wurubuarɛ mmaraase na ɔ nombia ñan pou dɔɔ nideli keñ ba wose man be dana nombiikum daale ya. ⁷ Mɔna bɔɔ tan bu ya nawolo nyi Elisabete yɛɛ ɔlamanbo e, te ñon na ɔ baale Sakaria mɔ pou te ñmɛɛ.

⁸ Wee daale nɛ, kaa liiwɔ Sakaria saese dikpii kenj dɔɔ nyi baa gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kenj man ke fa Wurubuarɛ kedi. ⁹ Be lɔɔ boe ngba mena kenj ba amanberɛ na wolo nɛ, te yalawɔ Sakaria dɔɔ nyi waa gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kenj man ɔ kaa too oliifi. ¹⁰ Debanj kenj ɔ ba gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kenj man ɔ kaa too oliifi nɛ, na balanj dikpii kenj pou kyaa debɔɔ man bɛɛ fane. ¹¹ Sakaria kɛɛ too oliifi kenj nɛ, botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale kɔŋawɔ ɔ gyanj kaa senj kedeesa boe kenj ɔ na too oliifi ke dɔɔ nɛ dunolunj dɔɔ. ¹² Sakaria kena e nɛ, ɔ wɔe lɔɔ e te gyakolonj gyoo e. ¹³ Kenj te Wurubuarɛ kpilale ŋon yako e nyiaa, “Sakaria na yee ya, Wurubuarɛ te nyii n kefane mena dɔɔ n wɛɛle Elisabete waa lola bu baale fa nenj, na n ka do e yele nyi Gyɔn. ¹⁴ Ba lola bu ŋon na, gyae ke yɛɛ nenj gyonj nideli te balanj burum mɔ sia gyae ka gye ɔ dɔɔ, ¹⁵ nawolo nyi bu ŋon waa yɛɛ walanj dinaa Wurubuarɛ siaman, mena dɔɔ ɔ na mo solonj na solonj daa ɔ nɔɔ ya. Wurubuarɛ waa mo ɔ felinj do ɔ man leenanj ɔ naa tɔɔman pena baa lola e. ¹⁶ Te waa kyɛɛkeɛ Iseraetena balanj burum agyuenj kɔŋ be Gbenjgyoo Wurubuarɛ gyanj. ¹⁷ Wurubuarɛ waa mo ɔ felinj do ɔ man, na waa fa e donj ngba mena kenj ɔ be fa ɔ dekpenj kpenjgyɔɔre Elia nɛ. Waa ta de Gbenjgyoo ŋon siaman na waa desina kyao na be bia nsana, te balanj banj bɔɔ ne bu Wurubuarɛ ya nɛ, waa besena wɔ kɔŋ gbɛɛ kpaakpaate kenj dɔɔ na waa desina de Gbenjgyoo balanj see e.”

¹⁸ Botɔɔ te Sakaria bɔɔse Wurubuarɛ kpilale

ɲon nyiaa, “Sena te maa yɛɛ na maa naa nyi nombia keɲa yɛɛ ampaɲ? Nawolo nyi daa na me wɛɛle pou te ɲmɛɛ.” ¹⁹ Keɲte Wurubuare kpilale ɲon tiranɔɔ fa e nyiaa, “Maɲ yena Gaberele, Wurubuare kpilale ɲon ma seɲɛ ɔ siaman debaɲ kamase. ɲon kpila na maɲ nyi me kaa yako neɲ mena nombia kpaakpaa keɲa. ²⁰ Nombia ɲan mɔɔ yako neɲ nɛ, gyae kekɔɲ ɲgba mena keɲ mɔɔ yako see nɛ. Mɔna keɲ n te lɛɛ me nombia keɲa di ya dɔɔ nɛ, n be gyae n ke tale kolosi ya kaboena nombia ɲan mɛɛ yako neɲ nɛ kekɔɲ ampaɲ debaɲ keɲ mɔɔ see neɲ nɛ.”

²¹ Debaɲ kenan pou man na, balan baɲ kyaa debɔɔ man bɛɛ daa Sakaria, na bɛɛ gyuen kpene keɲ dɔɔ ɔ be dɔɔ Wurubuare ɔsom deni dinaa keɲ man mena. ²² Debaɲ keɲ ɔ ba lee kɔɲ balan baɲ gyaɲ nɛ, ɔ te tale kolosi na wɔ ya, mena dɔɔ ba gyeɲawɔ nyi ɔ te naa kalesewola daale Wurubuare ɔsom deni dinaa keɲ man. ɔ nyinmaase te ɔ moowɔ kolosi na wɔ, nawolo nyi ɔ ta bese omumuu. ²³ Debaɲ keɲ ɔ be yɛɛ ɔ saere tom keɲ taɲ nɛ, te ɔ besewɔ gyu ɔ dɛɛ. ²⁴ Nombia keɲa kekɔɲ wɔle nɛ, te kyare ya te ɔ wɛɛle Elisabete kyana fulu, te ɔ weese ɔ wose gyaalanɲa banɔɲ keɲ ɔ bɛɛ lee debɔɔ ya. ²⁵ Keɲte ɔ yakowɔ nyiaa, “De Gbenɲyoo Wurubuare te wii me waranase ɲgba ɔ ba lese desɛɲ dinaa kei lee me dɔɔ balan siaman nɛ.”

Yesu kalola dekpenkpen kegyo

²⁶ Elisabete fulu keɲ ke di gyaalanɲa looro nɛ, Wurubuare kpila ɔ kpilale Gaberele gyu Nasarete keɲ kyaa Galelia tɛɛle dɔɔ nɛ. ²⁷ ɔ kpila

e gyu alebu ñolo ñon ɔ te doo ta na baale ya ne gyan. ɔ yele yena Mɛere. Mɛere kei na Gyosefo ñon ɔ ba lee gyoo Defidi duulun man ne bake la see nyi baa yala donɔ ne. ²⁸ Kenɛte Wurubuare kpilale ñon gyuuwo ke yako e nyiaa, “Mɛere nyan na nyeebam, nawolo nyi Wurubuare kpuɛ na neɲ, te ɔ nyinmaa gyakaa n doo nideli.” ²⁹ Mɛere kenyii noowoya kenɛ ne, ɔ wose gbirisi e nawolo nyi ɔ te nyii nombia ñan man nideli ya.

³⁰ Kenɛte Wurubuare kpilale ñon yako e nyiaa, “Mɛere na yee ya, Wurubuare ta mo ɔ bereɛ boele neɲ. ³¹ Nyan ke kyan fulu na n ka lola bu baale na n ka do e yele nyi Yesu. ³² Waa yeɛ walaɲ dinaa Wurubuare siaman, na baa baake e nyi Wurubuare Kpatakperɛ ñon bu. De Gbenɲgyoo Wurubuare waa yela waa di gyoori ɲgba ɔ naana Defidi ne. ³³ Waa di gyoori Gyekopo duulun man balaɲ doo kekpaakekpa, te ɔ gyoori kenɛɲ betaɲ ɔto ya.” ³⁴ Botoo te Mɛere boose Wurubuare kpilale ñon nyiaa, “Sena te nombia kenɛɲ gyae ke tale koɲ mena, debaɲ ken moo gyen baale na baale ya?” ³⁵ Kenɛte Wurubuare kpilale ñon tiranoo fa e nyiaa, “Wurubuare felin ñon gyae kekɔɲ kaa gyoo n man, na Wurubuare Kpatakperɛ ñon ka mo ɔ don ken do n man na n ke kyan fulu. Mena doo bu ñon nyan ka lola ne, waa yeɛ bu ñon ayimeɛ be doo ɔ man ya, te baa baake e nyi Wurubuare bu. ³⁶ Keɛ! N lonɲto Elisabete ñon be kpa ɔ yeɛ olamanbo e te ɔ be ɲmɛɛ koran mo ne, te kyan fulu gyaalaɲna looro yaa. ³⁷ Nawolo nyi kpene kamase be kyaa ken nyi Wurubuare be gyae waa tale yeɛ ya.”

³⁸ Kenṭe Mɛere yakowɔ nyiaa, “Ma nyee tesɛɛ bo na Wurubuare. Njan pou n be yako maŋ nɛ dɛɛkɔŋ mena.” Kenṭe Wurubuare kpilale ŋon laŋawɔ yela e.

Mɛere kegyu Elisabete gyan

³⁹ Weeya akalanɛɛ ŋaale wole nɛ, Mɛere desina ɔ wose te ɔ gyuu Sakaria na ɔ wɛɛle Elisabete gyan Gyudia tɛɛle man. Na donɔɔ kenṭe man be kyaa nɛ, gyakae bulase dɔɔ. ⁴⁰ ɔ ka gyoo donɔɔ kenṭe man nɛ, ɔ gyuuwɔ Sakaria dɛɛ te ɔ doo Elisabete nɔɔ. ⁴¹ Debaŋ kenṭe Elisabete be nyii Mɛere nɔɔ kado kenṭe nɛ, ɔ bu ŋon wosi ɔ wose ɔ tɔɔman, te Wurubuare felin ŋon kaa gyoowɔ Elisabete man nideli. ⁴² Kenṭe Elisabete nyanɛewɔ fae yeesa nyiaa, “Nyan yɛna alo ŋon Wurubuare ba mo ɔ nyinmaa gyakaa n dɔɔ nideli ala pou man, te ɔ ta mo ɔ nyinmaa gyakaa n bu ŋon nyan ka lola nɛ dɔɔ.” ⁴³ Wonṭe nombia dinaana yaa Wurubuare yɛwɔ fa maŋ nɛ, nyi me Gbenṭyoo ɔ naa waa kɔŋ kaa do maŋ nɔɔ?

⁴⁴ Nawolo nyi me ka betaa nyii n nɔɔ kado pɛ, te me bu ŋon ɔ doo me tɔɔman nɛ nyanɛewɔ wosi ɔ wose. ⁴⁵ Wurubuare te hiraa nen, ŋgba n be lɛɛdi nyi de Gbenṭyoo nombia ŋan ɔ be yako nɛ, gyae kekɔŋ mena fa nen nɛ. ⁴⁶ Kenṭe Mɛere yakowɔ nyiaa,
 “Mɛɛ lese de Gbenṭyoo yele lee me konɔɔ man.
⁴⁷ Wurubuare yɛna ma nyeeɛɛre,
 mena dɔɔ te mɛɛ nyanɛe,
⁴⁸ nawolo nyi ɔ te tɔɔse maŋ wa alebu kei dinɔɔ,
 ŋon nafa bɔɔ ne kala maŋ do balanṭe man ya
 nɛ.

Lee nɛnɛɛ ne gyuu nɛ, walaŋ kamase waa baake
man nyi,

alo ŋon Wurubuaɛ be hiraa e.

⁴⁹ Nawolo nyi Wurubuaɛ Kɔatakɔpɛre ŋon te yɛɛ
nombia dinaana fa man.

Ɔ yɛɛ Wurubuaɛ ŋon ayimɛɛ be doo ɔ man ya.

⁵⁰ Deniwalaŋ duuluŋ kamase man nɛ,
ɔ ne wii ban pou bee yee e nɛ waraŋase.

⁵¹ Ɔ ta mo ɔ don yɛɛ gyakolon nombia,
te ɔ yaasee balan ban bee gyina ba wose
nɛ na be nombia ŋan pou bɛɛ gyuen ba
nyeeya man nɛ lee ɔ siaman.

⁵² Ɔ te yɔkɔse gyoonen dinaana tɛɛle man,
te ɔ gynaa balan ban bɛɛ yɔkɔse ba wose nɛ
adido.

⁵³ Ɔ te yeli ban tanam na ko wɔ nɛ te nyin aboo
kpaakɔpaa,
te ɔ yela ban be dana kɔba nɛ laŋawɔ
nyinmaase kufu nawoo kufu.

⁵⁴ Ɔ te di nɛtam ken ɔ be kan fa de naanao nɛ doo,
te ɔ kɔŋawɔ kaa kyɔ ɔ tewulɛɛ Iseraetena,

⁵⁵ ŋgba mena ken ɔ be yako see nyi,
waa wii Aberaham na ɔ duuluŋ man balan pou
waraŋase kekpaakekɔpaa nɛ.”

⁵⁶ Mɛɛre kyaawɔ Elisabete gyan ŋgba gyaalanɔna
batooro nɛ, te ɔ besewɔ gyu ɔ dɛɛ.

Gyon Wurubuaɛ lonɔɔre kalola

⁵⁷ Deban ken Elisabete kalola be lii nɛ, ɔ lola
bu baale. ⁵⁸ Balan ban be kyaa benaa na e, na
ɔ lonɔtona nyii mena ken de Gbengyoo be wii
ɔ waraŋase nideli nɛ, be popou nyanɛewɔ kpu
na e. ⁵⁹ Bu ŋon kedi weeya gyanaara nɛ, be

koŋawo be kaa kara o baala wose na baa mo o kya Sakaria yele do e, ⁶⁰ mona o naa beewo te o kpa “Baa baake e nyi Gyon.” ⁶¹ Kenje balan ban yako e nyiaa, “Yele kei te yee n dekpajalan man yele ya.” ⁶² Botoo te ba moo be nyinmaase kolosi na o kya boose e yele ken o ne gyae nyi baa mo do o bu non. ⁶³ Kenje Sakaria yako wo nyiaa baa fa e kolo waa nmarase ke doo, te o nmarasewo nyi, “O yele yena Gyon.” Nombii kei yee be popou gyakolon. ⁶⁴ Debokenan man te Sakaria noo gyusuwo te o fiasse kolosi lese Wurubuarɛ yele. ⁶⁵ Kenje gyakolon gyoo be tebia ban pou, te nombia nenan yaaseewo gyu Gyudia teele man donooe nan ne kyaa bulase doo ne pou man. ⁶⁶ Walaŋ kamase non o be nyii nombii kei ne boose o wose nyiaa, “Walaŋ wonŋi dinoo yaa bu kei waa kaa yee baa?” Nawolo nyi be naawo nyi, de Gbenjyoo Wurubuarɛ nyinmaa yakaa o doo nideli.

Sakaria ke kpee noonen lese Wurubuarɛ yele

⁶⁷ Wurubuarɛ moo o felin non do Gyon o kya Sakaria man, te o kolosi Wurubuarɛ nombia see nyiaa,

⁶⁸ “De Gbenjyoo Wurubuarɛ,
dɛɛ lese n yele nawolo nyi n te koŋ kaa lee n
balan Iseraetena nyee.

⁶⁹ N te fa daa nyeeleere dinaa nolo,
non o ba lee n tobaale Defidi duulun man.

⁷⁰ Ngba mena ken n be tee nya akpenkpengyooora
ban ayimee be doo be man ya ne doo kolosi
see ne nyiaa,

⁷¹ waa lee daa lee de kolala,

- na ban boɔ ne naa de sia lan ya ne nyinmaa man.
- 72 N yakowɔ nyi nyan ke wii de naanaɔ waranase,
na n ke toose nookebakeseɛ keɲ emɛɛ na wɔ be bake see ne.
- 73 N kaɲa ntam fa de naana Aberaham,
te emɛɛ na e bakewɔ see nyi,
- 74 n ka lese daa lee de kolala nyinmaase man,
na ke yela dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ som neɲ keɲ dɔɔ yee gyakolon ya,
- 75 na dɛɛ yɛɛ balan ban be gbɛɛneɲ tenɛɛ n siaman,
na ban ba wose betan ayimɛɛ ya kelii deban keɲ dɛɛ yeɲ ne.
- 76 Sakaria ke yako keɲa pou tan ne
te ɔ kolosiwɔ fa bu non nyiaa,
nenɛɛ nyan me bu Gyɔn,
baa baake neɲ nyi
- Wurubuare Kpatakpere non dekpɛɲkpɛɲgyɔɔre,
nawolo nyi nyan keta de Gbenɲgyoo non siaman
na n ke desina ɔ gbɛɛneɲ fa e.
- 77 Na n ke yela ɔ balan ka gyen nyi ba sola
Wurubuare te ɔ mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ na,
baa nyin nyeekeleɛ.
- 78 Nawolo nyi Wurubuare yɛɛ waranasete e,
te ɔ te kpila nyeeleɛre non nyi waa kon kaa leɛ da nyee.
- ɔ kekɔɲ gyae ke yɛɛ nɲba keɲmanɛɛ ne,
79 keɲmanɛɛ kei gyae ka lee adido kon ban pou be kyaa ditɛɲɛ man na yeɲ gbɛɛneɲ man ne dɔɔ,

na kawola daa gbεε kpaakpaa keŋ dεε ta wosefεereŋ man.”

⁸⁰ Keŋte bu ŋon beewo te de Gbenɣyoo Wurubuarε moo o felin ŋon do o man te o nyiŋa doŋ. O kyaawo depampaa dinaa man kaboena wee keŋ o ba lese o wose deboo wola Iseraetena ne liiwɔ.

2

Yesu kalola wose man nombia

¹ Deban kenan man te Roman gyoo dinaa ŋon bεε baake e Agustuse ne, faa mmaraa nyi baa kala balan ban pou be kyaa o tεele man ne. ² Kei yεna balan kekala gyanɣbate, deban keŋ Kireniuse kyaa Romantena gyoo dinaa nawoo man Siria tεele man ne. ³ Lee mmaraa keŋ gyoo ŋon be faa doo, walaŋ kamase gyuu o dεε o kaa ŋmarase o yele. ⁴ Keŋte Gyosefo mo lee Nasarete keŋ kyaa Galelia tεele man ne, gyu Betelεhem keŋ ke kyaa Gyudia tεele man ne. Betelεhem donoo kei man te ba lola gyoo Defidi. Gyosefo gyuu botoo nawolo nyi o lee gyoo Defidi duulun man. ⁵ Ŋon na Mεere ŋon, ŋon na e be yako see nyi baa yala doŋa ne, gyuu la be kaa ŋmarase ba yela. Deban kenan man na Mεere dana fulu. ⁶ Ba kekyaa Betelεhem botoo ne te kadoŋee kyana Mεere. ⁷ Keŋ be te nyin deni ŋoola dasoe keŋ man ya doo, be gyue ka gyoo wonembia dedoi man. Botoo te o lola o bu baale gyanɣbate te o mo kakyenɣbelaase milii e mo e doosi adakaa keŋ wonembia ne dii ke man ne man.

Wurubuarɛ kpilala ban kekolosi na namensekɛlɛra baale

⁸ Deban kenan man na, namensekɛlɛra baale kyaa n̄ale man benaa na botɔɔ yenan bee gyee be namense nelim kenan. ⁹ Botɔɔ te de Gben̄gyoo Wurubuarɛ kpilale n̄olo kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ te de Gben̄gyoo Wurubuarɛ gyoorobiiri ken n̄alakeewɔ kilisi wɔ, ken̄te gyakolon̄ gyoo wɔ. ¹⁰ Ken̄te Wurubuarɛ kpilale n̄on yako wɔ nyiaa, “Ɛ naa yee ya! Ɛ kɛɛ! Me ta mo nombia kpaakpaa n̄aale mɛɛ kɔna n̄on. Nombia ken̄a gyae ke yɛɛ balan̄ pou gyon̄. ¹¹ Nawolo nyi gyen̄ wee kei nɛ, be ta lola ɛ nyeelɛɛre fa n̄on gyoo Defidi donɔɔ Betelɛhem man. N̄on yena de Gben̄gyoo Kristo, (walan̄ n̄on Wurubuarɛ be yako see nyi waa kaa lɛɛ ɔ balan̄ nyee nɛ). ¹² Kpene ken̄ gyae kawola nyi nombia n̄an mɛɛ yako nɛ yɛɛ ampan̄ yena nyi, ɛ kena kyokyoo n̄on doo adakaa ken̄ wonembia ne dii ke man nɛ man, na be ta mo kakyen̄gbelaase milii e.” ¹³ Debokenan̄ man te Wurubuarɛ kpilala burum baale kɔnawɔ kaa kpu na kpilale gyan̄gbate n̄on, te be kpee n̄ɔɔnen̄ lese Wurubuarɛ yele nyiaa,

¹⁴ “Wurubuarɛ n̄on n kyaa adido, n gyoorobiiri kaboena nen̄.

N wosefɛɛren̄ dɛɛkɔn̄ balan̄ ban bɛɛ gyoo n sia tɛɛle kei dɔɔ nɛ man.”

¹⁵ Wurubuarɛ kpilala ban ka bese lee be gyan̄ gyu adido nɛ, namensekɛlɛra ban yako d̄n̄a nyiaa, “Ɛ fa dee gyu Betelɛhem, na de kaa kɛɛ kpene ken̄ be kɔn̄ te de Gben̄gyoo Wurubuarɛ ba lese wola daa nɛ.” ¹⁶ Mena dɔɔ be yɛwɔ bilen̄ te be gyuuwɔ te ba ke naa Mɛɛre na Gyosefo na

kyokyoo ñon, na ɔ doo adakaa kenj wonembia ne dii ke man ne man. ¹⁷ Namensekɛɛlera banj kena kyokyoo ñon ne, be yako wɔ mena kenj Wurubuarɛ kpilale ñon be kolosi kyokyoo ñon wose man nombia fa wɔ ne. ¹⁸ Nombia ñan namensekɛɛlera banj be yako ne, yela balan banj pou bɔɔ nyii ña ne wose gbirisi wɔ. ¹⁹ Mɔna Mɛere kyaña nombia kenja pou do ɔ konɔɔ man, na ɔ na gyuen ñe man nideli. ²⁰ Namensekɛɛlera banj besewɔ lanj, na bee kpee nɔɔnɛj lese Wurubuarɛ yele lee ñan pou bɔɔ nyii te bɔɔ naa ne dɔɔ, nawolo nyi nombia ñan pou bɔɔ nyii te bɔɔ naa ne, kyaawɔ na ñan Wurubuarɛ kpilale ñon be yako wɔ ne.

Be kado Yesu yele

²¹ Weeya gyanaarate kenj kelii nyi baa kara bu ñon baala wose ne, ba doo e yele nyi Yesu. Mena yele kei te Wurubuarɛ kpilale ñon yakowɔ nyi baa baake e pete Mɛere kyaña ɔ fulu.

Gyosefo na Mɛere kamo Yesu gyu Gyerusalem

²² Debanj kenj ba ayimɛɛ kegberaa weeya ñan be gyanɛɛ ñgba mena kenj Wurubuarɛ mmaraase ñan ɔ be yeli Mosesi be ñmarase see nawolo ne, Gyosefo na Mɛere moo Yesu gyu Gyerusalem donɔɔ man be kaa do de Gbenjyoo Wurubuarɛ nyinmaa man, ²³ nawolo nyi de Gbenjyoo Wurubuarɛ mmaraase ñan ɔ be yeli Mosesi be ñmarase see ne ne yako nyiaa, “Bu baale kamase ñon ɔ naa waa tanjɔɔ lola na, baa mo e ka do de Gbenjyoo Wurubuarɛ nyinmaa man.” ²⁴ Kenjte Gyosefo na Mɛere gyuuwɔ ke deesi fa Wurubuarɛ ñgba mena kenj Wurubuarɛ

mmaraase ñan ɔ be yeli Mosesi be ñmarase see ne yako ne nyiaa, “Baa mo donɔɔ man yaa ñale man awuluɓna bala deesi ne.”

²⁵ Debaɓ kenan na balee ñolo kyaa Gyerusalem donɔɔ man ken ɔ yele yena Simeon. Ɔ yee walaɓ ñon ɔ gbɛeneɓ tenɛɛ Wurubuaɛ siaman te ɔ ne yee Wurubuaɛ. Wurubuaɛ felin doo ɔ man te ɔ ne daa wee ken Wurubuaɛ waa kaa lee Iseraetena nyee ne. ²⁶ Wurubuaɛ felin ñon lese la wola e nyi, waa naa nyeeleere ñon de Gbenɓyoo Wurubuaɛ be yako see nyi waa kɔɓ ne pena ñon Simeon ka yen. ²⁷ Wurubuaɛ felin ñon yela Simeon gyuu Wurubuaɛ ɔsom deni dinaa ken man. Gyosefo na Mɛere ka mo be bu Yesu ñon kɔɓ be kaa do de Gbenɓyoo Wurubuaɛ nyinmaa man, ñgba mena ken Wurubuaɛ mmaraase ñan ne yako ne, ²⁸ te Simeon tee ɔ nyinmaase lee bu ñon te ɔ lese Wurubuaɛ yele nyiaa,

²⁹ “De Gbenɓyoo Wurubuaɛ,

nombii ken n be yako see ne n te di ke dɔɔ. Mena dɔɔ nyan ke tale lo n tobaale gbɛɛ wosefɛereɓ man.

³⁰ Nawolo nyi man gbagba ta mo me sibii naa nyeeleere ñon n be kpili ne,

³¹ n kpila e nyi waa kɔɓ na balan pou kena e.

³² Non yena kenmanjee ken

gyae ke yela ban bɔɔ yee Iseraetenawɔ ya ne, kena n gbɛeneɓ na baa lese n balan Iseraetena yele.”

³³ Simeon nɔɔwoya ñan ɔ be yako lee be bu ñon wose man ne, doo bu ñon ɔ kya na ɔ naa nɔɔ.

³⁴ Kenje Simeon fanewo fa wo nyi Wurubuarɛ waa hiraa wo te o yako bu non o naa Mɛere nyiaa, “Wurubuarɛ lese na bu kei. Iseraetena burum ban baa bɛɛ e na baa naa diyem, te ban mo baa lɛɛ e di na baa nyin nyeedon. Bu kei waa yɛɛ Wurubuarɛ gbagba tobaale, mona balan baa koro sen tia e, ³⁵ na ka lese nan balan burum na gyuen nɛ pou deboo. Te nyan Mɛere n kena diyem ngba sila te ba moowo soo nen n konoo man nɛ.”

Ana kekolosi lee Yesu wose man

³⁶ Alo kegyia nolo kyaawo non bɛɛ baake e nyi Ana. O yɛɛ Wurubuarɛ dekpenkpengyooɛ e te o kya yele yena Fanuweli. Fanuweli kei lee Asa dekpanalan man. Ana kei yalawo te non na o baale kyaawo kulutoonen nyetooro, te o baale yenawo yela e. ³⁷ Te o kyaawo lialo man kulutoonen sɔnonaara na anaara (84). Nelim na ka weese pou na o kyae Wurubuarɛ osom deni dinaa ken man o ne bake o noo fane. ³⁸ Simeon kɛɛ kolosi nɛ, te non Ana mo konawo. O fanewo fa Wurubuarɛ karan, te o kolosiwo lee bu non wose man fa balan ban bɛɛ daa nyeelɛere non waa kon kaa lese Gyerusalemtena lee ba diyem man nɛ.

³⁹ Gyosefo na Mɛere keyɛɛ kpene kamase tan ngba mena ken de Gbengyoo Wurubuarɛ mmaraase nan nawolo nɛ, ba besewo gyu be dɛɛ Nasarete ken kyaa Galelia tɛɛle man nɛ. ⁴⁰ Bu non beewo yɛɛ don te o sia karawo nideli, te Wurubuarɛ moo o bɛɛɛ boele e.

Yesu kegyu Wurubuarɛ osom deni dinaa man

⁴¹ Kulutoo kamase ne, Yesu o kya na o naa ne gyu Gyerusalem ke di ba nyeekelεwee dinaa kenj. ⁴² Yesu ke di kulutoonenj kufu ala ne, be gyuu Gyerusalem be kaa di ba nyeekelεwee dinaa kei ngba mena kenj beε tanj gyu ne. ⁴³ Be ke di wee kenj tanj bese bee gyu ne, Yesu doowo Gyerusalem botoo mona o kya na o naa ta gyem ya. ⁴⁴ Na banj gyenj nyi o kpuε na be balanj dikpii kenj mena doo be tεεwo wee debilinj pou, pete ba gyoo e kekεo be tebia na ba lonjtona man. ⁴⁵ Kenj ba te naa e ya doo, ba besewo gyu Gyerusalem donoo man be kaa keo e. ⁴⁶ Ka weeya atoorote te ba ke naa e Wurubuare osom deni dinaa kenj man na non na Gyudatena mmaraa wolala banj kyaa la. O ne tei be nombia, na non mo ne boose wo nombia. ⁴⁷ Mena kenj o ne nyii nombia njan asεε na mena kenj o ne tira ne noo fa wo ne, doo banj pou be tei ne noo. ⁴⁸ O kya na o naa ke gyu kena e botoo ne, ba wose gbirisi wo. Kenj te o naa boose e nyiaa, "Me bu, weera te n yεε daa mena? Kεε, daa na n kya sia te yεε, de doηεε dεε keo nenj." ⁴⁹ Botoo te Yesu boose wo nyiaa, "Weera doo te ε ne keo man? ε ba gyenj nyi kaboena nyi maa kyaa me kya dεε yee?" ⁵⁰ Mona o kya na o naa te nyii kpene kenj o be yako wo ne asεε ya. ⁵¹ Botoo te Yesu korowo sila wo gyu Nasarete donoo man, te o nyii o kya na o naa dei. O naa moo nombia kenja pou do o konoo man, na o na gyuenj ne man nideli. ⁵² Yesu beewo nideli te o sia karawo kpu, te o gyoo Wurubuare na balanj pou sia.

3

Gyɔn Wurubuarɛ loɲɔɔre ke desina gbɛɛ fa Yesu kekɔɲ

Mateo 3:1-12; Maake 1:1-8

¹⁻² Debaɲ keɲ Sakaria bu Gyɔn sɛɛ ɔ kyaa depampaa dinaa keɲ man nɛ, Wurubuarɛ kolosiwɔ fa e nyi waa gyu kekolosi Wurubuarɛ nombia fa balan. Debaɲ kenanɲ na gyoo dinaa Kaesa Tiberiuse ke di gyoori Roman tɛɛle dɔɔ kulu-tooneɲ kufu anɔɲte man kenanɲ, na Pɔntiɔse Pilato ne diina gyoori Gyudia tɛɛle dɔɔ. Herode mɔ ne diina gyoori Galelia tɛɛle dɔɔ, te ɔ naabu Filipo mɔ ne diina gyoori Iturea na Tirakoni-tise tɛɛlese dɔɔ, te Lisaniase mɔ ne di gyoori Abilene tɛɛle dɔɔ. Na Ana na Kaifase mɔ yɛna Wurubuarɛ saese kegyiise Gyerusalem donɔɔ man. ³ Kenɲte Gyɔn tɛɛwɔ donɔɔse ɲan ɲe kyaa Gyɔɔdan boo nɔɔman nɛ pou dɔɔ ɔ ne kolosi nyiaa, “ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneɲ kumɛɛ man na ɛ ke kɔɲ Wurubuarɛ gyanɲ, na waa mo ɛ nombiakumɛɛ pou kyɛɛ ɲon.” ⁴ Nɲgba mena keɲ Wurubuarɛ dekpenɲkpenɲgyɔɔre ɲon bɛɛ baake nyi Yesaya be ɲmarase ɔ tɔne man lee Gyɔn wose man nɛ nyiaa,

“Nɔlo ne fae yeesa depampaa dinaa man nyiaa,
 ɛ desina de Gbenɲgyoo gbɛɛneɲ,
 na ɛ ke yɛla ɔ gbɛɛneɲ pou ka teneɛ.

⁵ ɛ tɔ boɲobii kamase
 na ɛ ke yɛlɛɛ bulase na bulasebia pou,
 na ɲa ke doo kyɛɛkyɛɛ.

ɛ teneɛ gbɛɛneɲ ɲan be gokii nɛ,

na ε ke kyalase gbεenen ηan ηa be kyalaseε ya nε.

⁶ Keηa pou wole na,

balan pou baa naa nyeelεere ηon

Wurubuare ba lese nyi ɔ kaa lee daa nε.”

⁷ Balan burum kɔηawɔ Gyɔn gyan nyi waa sɔ wɔ Wurubuare lon te ɔ boose wɔ nyiaa, “Emεε ban ε dana nombiakumεε ηgba doma nε, amɔte faree na ηon nyi yaa yeu lee Wurubuare ban dinaa keη gyaε kekɔη balan dɔɔ nε man? ⁸ E yεε nombia kpaakpaa ηan nawolo nyi ε te kyεεkee lee ε gbεenen kumεε man nε. E na yεε ya agyuen nyi keη ε yεε Aberaham ɔ naanasewɔ dɔɔ te Wurubuare lee ηon ya. Mεε yako ηon nyi Wurubuare waa tale yela boya adon keηa ka bese naanase fa Aberaham. ⁹ Wurubuare te desina ɔ debeηa see waa tunji daase lɔ, mena dɔɔ dan kamase keη bεε se bia kpaakpaa ya na, waa tun ke lɔ na baa keretii ke do boalan man.”

¹⁰ Botɔɔ te balan dikpii keη boose Gyɔn nyiaa, “Akpaa mena na, won te kaboena nyi dεε yεε?”

¹¹ Keηte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Nyan ηon n dana kegbase ala na, mo dokolon fa ηon ɔ be tan ya nε, te nyan ηon mɔ n dana weenεε na, fa ηon ɔ be tan ya nε.” ¹² Lempoolεera baale mɔ kɔηawɔ nyi Gyɔn dεε sɔ wɔ Wurubuare lon te be boose e nyiaa, “De Gbengyoo, won te kaboena nyi daa mɔ dεε yεε?”

¹³ Keηte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “E na lee kɔba kela keη kaboena nyi yaa lee nε ya.” ¹⁴ Yoonɔɔtena baale mɔ boose e nyiaa, “Daa mɔ de? Won te kaboena nyi dεε yεε?” Keηte Gyɔn yako wɔ nyiaa, “E na mo siadon leo ηolo kɔba ya, yaa ε na mo nombiakumεε gyakaa

ηολο δὸο ya. Ε yela koba kenj bεε τὸ ηον ne ka gyoo ε sia.”

¹⁵ Lee mena kenj balan banj ne daa nyeelεere ηον Wurubuarε be yako see nyi waa kᵔη δὸο ne, walan kamase yeε wa agyuenj nyi Gyᵔn yena nyeelεere ηον. ¹⁶ Kenje Gyᵔn tiranᵔᵔ fa be popou nyiaa, “Manj δὸο lonj te mεε mo sᵔ ηον Wurubuarε lonj, mᵔna ηον ᵔ kela manj ne waa kᵔη kenj manj tekaboe gba nyi maa bunj booli ᵔ nkyokota ηmeesenj koranj gba ya. Non δὸο Wurubuarε felinj na boalanj, te waa mo sᵔ ηον Wurubuarε lonj. ¹⁷ ᵔ dana ᵔ pampaa ᵔ nyinjmaa man waa mo feefu wa amᵔla, na waa lese amᵔla bia ηan do ᵔ kpee man, na waa kuu wura ηan ka do boalanj kenj bεε yem ya ne man.”

¹⁸ Kenje Gyᵔn tεεwᵔ gbεenenj burum δὸο kolosi Wurubuarε nombia fa wᵔ, te ᵔ doo wᵔ kakyenj nyi baa kyεεkee lee be gbεenenj kumεε man. ¹⁹ Gyᵔn lese nombiakumεε burum ηan Herode ηon ᵔ senjeε Romantena gyoo dinaa nawᵔᵔ man be yeε ne si e, na mena kenj ᵔ be lεo ηon gbagba ᵔ kegyia wεεle Herodia yala ne. ²⁰ Te nombiikum kenj Herode be yeε τὸ nᵔᵔ koranj yena nyi, ᵔ yela be kyanja Gyᵔn ke τὸ deni.

Yesu Wurubuarε lonkesᵔ

Mateo 3:13-17; Gyᵔn 1:31-34; Maake 1:9-11

²¹ Gyᵔn ke sᵔ balanj dikpii kenj Wurubuarε lonj tanj ne, ᵔ sᵔᵔ Yesu mᵔ Wurubuarε lonj. ᵔ ke sᵔ e tanj na te Yesu moowᵔ ᵔ ne fane. Botᵔᵔ te adido torowᵔ, ²² kenje Wurubuarε felinj ηon moo duwulunj dinᵔᵔ te ᵔ kaa gyakaawᵔ Yesu δὸο. Botᵔᵔ te be nyii nᵔᵔwoya ηaale lee adido nyiaa,

“Nyan yena me bu non mɛɛ gyae neŋ lee me konɔɔ man, te n na gyoo me sia nideli.”

Yesu ɔ naanaɔ

²³ Deban keŋ Yesu be fi ɔ tom keyɛɛ aɛɛ nɛ, na ɔ te di nɔba kulutooneŋ sao na kufu nɛ, na balan na gyuenŋ nyi Yesu yɛɛ Gyosefo bu dalolasa e.

Gyosefo ɔ kya yena Heli,

²⁴ Heli mɔ ɔ kya yena Matati,
te Matati mɔ ɔ kya yena Lewi.
Lewi ɔ kya yena Melki
te Melki mɔ ɔ kya yena Yanai
te Yanai ɔ kya yena Gyosefo.

²⁵ Gyosefo ɔ kya yena Matatia,
te Matatia ɔ kya yena Amose
te Amose ɔ kya yena Nahum
te Nahum mɔ ɔ kya yena Esili,
te Esili ɔ kya yena Nagai.

²⁶ Nagai ɔ kya yena Maati
te Maati mɔ ɔ kya yena Matatia,
te Matatia ɔ kya yena Semeni
te Semeni ɔ kya yena Gyoseki
te Gyoseki ɔ kya yena Gyoda.

²⁷ Gyoda ɔ kya yena Gyoana
te Gyoana ɔ kya yena Resa
te Resa ɔ kya yena Sorobabeli,
te Sorobabeli ɔ kya yena Selateli
te Selateli ɔ kya yena Neri.

²⁸ Neri mɔ ɔ kya yena Meliki
te Meliki mɔ ɔ kya yena Adi.
Adi ɔ kya yena Kosam
te Kosam mɔ ɔ kya yena Elemadam
te Elemadam mɔ ɔ kya yena Eri.

29 Eri ɔ kya yena Gyosua
te Gyosua mɔ ɔ kya yena Eliasa
te Eliasa ɔ kya yena Gyorim
te Gyorim ɔ kya yena Matati
te Matati mɔ ɔ kya yena Lewi.
30 Lewi ɔ kya yena Simeon
te Simeon ɔ kya yena Gyuda,
te Gyuda ɔ kya yena Gyosefo
te Gyosefo ɔ kya yena Gyonam,
te Gyonam ɔ kya yena Eliakim.
31 Eliakim ɔ kya yena Melea
te Melea ɔ kya yena Mena.
Mena ɔ kya yena Matata
te Matata mɔ ɔ kya yena Natan,
te Natan mɔ ɔ kya yena Defidi.
32 Defidi ɔ kya yena Gyese
te Gyese mɔ ɔ kya yena Obedi.
Obedi ɔ kya yena Boase
te Boase ɔ kya yena Salimon,
te Salimon mɔ ɔ kya yena Nason.
33 Nason ɔ kya yena Aminadabo
te Aminadabo ɔ kya yena Adimi,
te Adimi mɔ ɔ kya yena Arini
te Arini ɔ kya yena Heseron
te Heseron mɔ ɔ kya yena Peresi,
te Peresi ɔ kya yena Gyuda.
34 Gyuda ɔ kya yena Gyekopo
te Gyekopo ɔ kya yena Asiki
te Asiki ɔ kya yena Aberaham,
te Aberaham mɔ ɔ kya yena Tera
te Tera ɔ kya yena Nahɔ.
35 Nahɔ mɔ ɔ kya yena Serugi
te Serugi ɔ kya yena Rewu,

te Rewu ɔ kya yena Pelegi
 te Pelegi mɔ ɔ kya yena Eberi,
 te Eberi mɔ ɔ kya yena Sela.

³⁶ Sela ɔ kya yena Kainan
 te Kainan mɔ kya yena Afahade
 te Afahade mɔ ɔ kya yena Sem,
 te Sem mɔ ɔ kya yena Nowa,
 te Nowa mɔ ɔ kya yena Lameke.

³⁷ Lameke ɔ kya yena Metusala
 te Metusala mɔ ɔ kya yena Enoke,
 te Enoke mɔ ɔ kya yena Gyaredi
 te Gyaredi mɔ ɔ kya yena Mahalali,
 te Mahalali mɔ ɔ kya yena Kainan.

³⁸ Kainan mɔ ɔ kya yena Enose
 te Enose mɔ ɔ kya yena Sɛete,
 te Sɛete ɔ kya yena Adam,
 te Wurubuare mɔ yɛna Adam.

4

Ɔbɔnsam kekeɛse Yesu *Mateo 4:1-11; Maake 1:12-13*

¹ Yesu ka lee Gyɔɔdan boo keŋ man nɛ, na Wurubuare felin doo ɔ man nideli. Te Wurubuare felin ŋon yela Yesu gyuu depampaa dinaa daale man, ² botɔɔ te ɔbɔnsam kaa keɛse e weeya soŋola. Weeya ŋenanŋ man pou na ɔ ta mo kolo daa ɔ noɔ ya. Te weeya ŋenanŋ kesi nɛ, tanam kyaŋa e nideli. ³ Botɔɔ te ɔbɔnsam yako e nyiaa, “Akpa nyanŋ yena Wurubuare bu ŋon na, yela boe kei ka bese weenɛɛ.”

⁴ Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuare nombia anmarasenŋ see ne yako daa nyiaa, na

weenεε kaagenj ne gyae la ke fa walaŋ nyeedon ya.”

⁵ Botɔɔ te ɔbɔnsam moo Yesu gyu bula dinaa daale nyee dɔɔ, te ɔ lese tεεle kei dɔɔ gyoorobiiri pou wola e karatetee dokolonj. ⁶ Kenje ɔ yako Yesu nyiaa, “Maa mo gyoorobiiri na abɔɔ nya ananj kenja pou donj do n nyinmaa man na n ke di ηe dɔɔ. Nawolo nyi be ta mo ηe popou fa manj, mena dɔɔ maa tale mo ηa fa walaŋ kamase ηon mεε gyae. ⁷ Mena dɔɔ nyi akpaa n bunj me nawɔtεε som manj na, abɔɔ kenja pou gyae ka bese n wui.”

⁸ Kenje Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuare nombia anmarasenj see ne yako daa nyiaa, De Gbenjyoo Wurubuare waagenj te kaboena nyi nya bunj na n ka som e.”

⁹ Botɔɔ te ɔbɔnsam moo Yesu gyu Gyerusalem donɔɔ man te ɔ mo e gyu Wurubuare ɔsom deni dinaa kenj nyee man adido adido te ɔ yako e nyiaa, “Akpaa nyanj yena Wurubuare bu ηon na, funj n wose lee kebo ke lo tεεle man, ¹⁰ nawolo nyi Wurubuare nombia anmarasenj see ηan ne yako daa nyi,

‘Nyanj dɔɔ Wurubuare waa kpila ɔ kpilala
na be kaa gyee neŋ nideli,

¹¹ na baa kolee neŋ kenj nyi,

n be gyae n ka mo n nae gyɔ na boe koranj
gba ya.’ ”

¹² Kenje Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuare nombia anmarasenj see na bese yako daa nyiaa,
‘Na keese n Gbenjyoo Wurubuare ηon keε ya.’ ”

¹³ Debanj kenj ɔbɔnsam be keese e kina taŋ ne, ɔ

tinaa Yesu yela pɛ kelii debaŋ keŋ waa bese nyin gbɛɛ wole bela.

*Yesu kefi ɔ tom keyɛɛ asɛɛ Galelia tɛɛle man
Mateo 4:12-17; Maake 1:14-15*

¹⁴ Wurubuare felin ŋon yela Yesu besewɔ gyu Galelia tɛɛle man, te ɔ wose man nombia yaaseewɔ tɛɛle kenan pou doo. ¹⁵ Yesu tɛɛwɔ wola Gyudatena ɔsom denɛɛ man, te walan kamase kelɛɛ e.

*Ba kebeɛ Yesu Nasarete donɔɔ man
Mateo 13:53-58; Maake 6:1-6*

¹⁶ Yesu gyuuwɔ Nasarete botɔɔ keŋ boɔ keɛle e nɛ, te Gyudatena kefeɛfowee kelii nɛ, ɔ gyuuwɔ Gyudatena ɔsom deni man ŋgba mena keŋ ɔ ne taŋ yɛɛ nɛ. Keŋte ɔ korowɔ seŋ nyi waa kala Wurubuare nombia ŋan, ¹⁷ botɔɔ te ba moo Wurubuare dekpɛŋkpɛŋgyɔɔre Yesaya tone fa e. ɔ gyusu tone keŋ te ɔ kala botɔɔ keŋ boɔ ŋmarase nyiaa,

¹⁸ “De Gbenɔgyoo Wurubuare felin doo me man,
nawolo nyi ɔ ta lese maŋ see nyi
maa kolosi ɔ nombia kpaakpaa ŋan fa aye-
matena.

ɔ te kpila maŋ nyi maa yako yoo gbenja nyi
Wurubuare waa lese wɔ lee be gbenjiri man,
na maa yako siayɛɛsatena nyi be sia gyae
ke gyusu,
na baŋ mo bee wuritii wɔ nɛ ke nyin ba
wose,

¹⁹ na maa yela balan pou ka gyen nyi,
debaŋ keŋ de Gbenɔgyoo Wurubuare
waa kaa lɛɛ ɔ balan nyee nɛ ta benaa.”

²⁰ Kenje Yesu boɔ tɔne kenj te ɔ besena ke fa tobaale ɲon ɔ ba mo ke fa e ne, te ɔ tisiwɔ kyaa. Balan ban pou be kyaa bo ɔsom deni kenj man ne, fee be sia bee kee e ne fee. ²¹ Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Gyen wee kei ne, Wurubuarɛ nombia ma akalanj kenja te kɔɲ mena emee gbagba e siaman ɲgba mena kenj e be nyii moɔ kale ne.”

²² Nombia kpaakpaa ɲan Yesu be yako ne, doo balan ban pou boɔ gyanee botɔɔ ne noɔ te be kelee e. Kenje be boɔse doɲa nyiaa, “Na Gyosefo bu ɲon yaa yee?”

²³ Kenje Yesu yako wɔ nyiaa, “Ma gyen nyi e ke gyo man dudu kei nyi ‘Nyanj ɲon n ne kyo balan ne, kyo n wose na dee kee.’ Te e ka bese yako man nyi, ‘Gyakolonj nombia ɲan doɔ nyii n be yee Kapanum donɔɔ man ne, yee ɲa nyanj gbagba n donɔɔ man kebo mo na dee kee.’ ”

²⁴ Yesu besewɔ yako wɔ kpu nyiaa, “Ampanj yaa mee yako ɲon nyi Wurubuarɛ dekpenkpenjyɔɔre ɲolo be kyaa kenj bee lee e ɲon gbagba ɔ dee ya.” ²⁵ Ampanj yaa mee yako ɲon nyi, debanj kenj Wurubuarɛ dekpenkpenjyɔɔre Elia be kyaa ne, na liala burum kyaa Iserae teelee doɔ, mona debanj kenj ɔga ba sem kulutoonej atooro na yaale, te tanam dinaa be yale teelee kenj pou doɔ ne, ²⁶ Wurubuarɛ te kpila Elia nyi waa gyu ke kyo be man ɲolo ya. ɔ kpila e bo gyu lialo ɲon ɔ te yee Iserae alo e ya, te ɔ kyaa Sarefate donɔɔ kenj kyaa Sidon teelee man ne gyanj. ²⁷ Wurubuarɛ dekpenkpenjyɔɔre Elisa mo ke kyaa ne, na akuntuntena burum kyaa Iserae teelee doɔ mona Wurubuarɛ te kyo

be man ηolo ya. Siria baale Naaman ηon waagen te ɔ kyɔɔwɔ.

²⁸ Balan ban pou be kyaa Gyudatena ɔsom deni ken man kenyii nombia kenɔ nɛ, ba gyeɔa ban nideli. ²⁹ Botɔɔ te balan ban korowɔ gyu ke kyan Yesu wɔɔɛe e lee donɔɔ ken man, te ba moo e gyu bula ken dɔɔ donɔɔ ken gyakaa nɛ nyee man, nyi baa fun e ke lo delɔkɔtɔɔ ken man. ³⁰ Mɔna Yesu moowɔ balan ban pou nsana nsana te ɔ lanawɔ.

*Yesu kegegi felinkum lee balee ηolo man
Maake 1:21-28*

³¹ Yesu gyuuwɔ Kapanum donɔɔ ken ke kyaa Galelia tɛele man nɛ man. Te Gyudatena kefeefowee kelii na, ɔ gyuuwɔ ka wola wɔ Wurubuare nombia. ³² Yesu kawola ken doo balan ban pou nɔɔ, nawolo nyi ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ wola ηgba walan ηon ɔ dana don nombia ηan ɔ na wolo nɛ dɔɔ nɛ.

³³ Na balee ηolo kyaa Gyudatena ɔsom deni ken man ken felinkum doo ɔ man. ɔ fae yeesa kenken nyiaa, ³⁴ “Nyan Yesu Nasarete baale, wɔɔ yaa n ne gyae de gyan? N kɔɔae n kaa wɔɔee daa? Ma gyeɔa neɔ nyi nyan yena Wurubuare walan ηon ayimee be doo n man ya nɛ.”

³⁵ Botɔɔ te Yesu yase ɔ sia yako felinkum ken nyiaa, “Wu n nɔɔ, na n ka lee ɔ man.” Kenɛ felinkum ken funa balee ηon lo balan ban pou siaman te ka leewɔ ɔ man lan, mɔna balee ηon te gooli ya. ³⁶ Nombii kei doo balan ban pou nɔɔ te be boose dɔɔa nyiaa, “Wɔɔ kawola yena kei? ɔ na mo don kolosi fa felinkumee na ηee lee balan man.” ³⁷ Kenɛ Yesu wose man nombia

yaaseewo gyu debiise njan na benaa na botoo ne pou man.

Yesu kekyo balan burum kaweesee

Mateo 8:14-17; Maake 1:29-39

³⁸ Yesu ka lee Gyudatena osom deni ken man na, te o gyuuwo Simon dεε. O ke gyu botoo na Simon wa awu doo o na wee kpanalan. Ken te be waase Yesu nyi waa kyoo e kawee fa wo. ³⁹ Botoo te o ka senawo alo non yenan te o fae kpanalan ken, te o kawee ken tanawo. Debokenan man te alo non korowo kyaa te o kee be doo.

⁴⁰ Kelii balinoo ne, balan burum moo kaweesetena ban beε wee kaweesee kpookpoo ne kon Yesu gyan, te o moo o nyinmaa gyakaa kawee te kamase doo te o kyoo wo. ⁴¹ Felinkumεε mo leewo balan burum man na neε fae yeesa nyi, "Nyan yena Wurubuare bu non." Mona o fae na ken o te fa na gbεε na ke kolosi ya, nawolo nyi na gyan nyi non yena Kristo, nyeeleere non Wurubuare be yako see nyi waa kon ne.

Yesu kolosi nombia burum Galelia teεle man

⁴² Teε kena ne, Yesu wona o wose lee yenan. Botoo na balan ban te fiaseε beε keo e. Ba kena e ne, ba te fa e gbεε waa lee be gyan ya. ⁴³ Mona o yako wo nyiaa, "Kaboena nyi maa kolosi Wurubuare gyoori ken wose man nombia kpaakpaa njan fa donoose akan njan mo, nawolo nyi ken doo te Wurubuare kpila man." ⁴⁴ Mena doo Yesu teεwo kolosi Wurubuare nombia Gyudatena osom denεε man Galelia teεle doo pou.

5

*Yesu kebaake ɔ kaseela gyangba nyibanɔ ban
Mateo 4:18-22; Maake 1:16-20*

¹ Wee daale Yesu ka seɲ Genesareti boo nɔɔman nɛ, balan burum kaa yilaawɔ kilisi e bee nyii Wurubuarɛ nombia. ² Kenɛte ɔ naa agbelese ala boo kenɛ nɔɔman, na kpɛɛ kyanɔara ban ta lee bɛɛ faafɔ ba asawuse. ³ Yesu gyoowɔ degbele kenɛ daale man, kenɛ ke yɛɛ Simɔn wui nɛ. Te ɔ yako e nyi waa tɛɛse e gyu lonɛ kenɛ man kyomii. Yesu kyaawɔ degbele kenɛ man botɔɔ te ɔ wola balan dikpii kenɛ Wurubuarɛ nombia.

⁴ Ɔ kekolosi tanɛ, ɔ yako Simɔn nyiaa, “ɛ saa gyu lonɛ kenɛ nsana nsana botɔɔ kenɛ dana siilinɛ nɛ, na ɛ ke lɔ ya asawuse ɲan na ɛ ke kyanɛ kpɛɛ.”

⁵ Botɔɔ te Simɔn tiranɔɔ nyiaa, “De Gbenɲyoo, da te yɛɛ tom nelim pou da te kyanɛ kolo ya! Mɔna kenɛ nyanɛ be yako dɔɔ, dɛɛ lɔ da asawuse.” ⁶ Ba ke lɔ ba asawuse ɲan nɛ, be kyanɛ kpɛɛ burum kenɛ nyi ba asawuse ɲan ne lɛɛ gbɛɛ ɲe ke tirii. ⁷ Mena dɔɔ be baake be tebia banɛ be doo degbele daale man nɛ nyi be kaa kyɔ wɔ. Ba kekɔɲ nɛ, be kaa lese kpɛɛ wulu agbelese ala ɲan pou kenɛ nyi, ɲe lɛɛ gbɛɛ nafɔ ɲe ke munu.

⁸ Simɔn Pita kena kpene kenɛ be kɔɲ nɛ, ɔ buɲawɔ ɔ doona dɔɔ Yesu siaman yako e nyiaa, “Lee me gyanɛ, me Gbenɲyoo! Me yɛɛ nombiakumɛɛyɛere e.”

⁹ Nawolo nyi lee kpɛɛ burum banɛ bɔɔ kyanɛ nɛ dɔɔ, doo ɲon na ɔ tebia banɛ pou nɔɔ. ¹⁰ Mena mɔ te doo ɔ tebia Sebedeo bia Gyemisi na Gyɔn banɛ banɛ na wɔ ne yɛɛ tom nɛ nɔɔ. Botɔɔ te Yesu

yako Simōn nyiaa, “Na yee ya, lee gyεη ne gyu nε, balan te maa yela n ke kyan.”

¹¹ Mena dɔɔ ba ke saa ba agbelese ηan kɔη dekenken dɔɔ nε, be tinaa kpene kamase yela botɔɔ te be sila Yesu lan.

Yesu kekyɔ akuntunte ηolo kawee

Mateo 8:1-4; Maaake 1:40-45

¹² Yesu kekyaa donɔɔse ηan daale man nε, balee ηolo kɔηawɔ ken kaweeayam te di ɔ wose pou. ɔ kena Yesu nε, ɔ kaa bunawɔ ɔ nawɔɔtεε waase e nyiaa, “Me Gbenjyoo, akpaa n ne gyae na nyan ke tale kyɔ man kawee.”

¹³ Botɔɔ te Yesu tenee ɔ nyinmaa tina e te ɔ yako nyiaa, “Mεε gyae, n kawee dεε tan.” Debokenan man te balee ηon kawee tanawɔ.

¹⁴ Kenjte Yesu tɔɔ e kiin nyi, “Na yeli walan na walan ke nyii ya, mɔna mo n wose gyu kawola Wurubuarε sae ηon, na n ke deesi ηgba mena ken Mosesi ba wola ηon nε, na kedi adansεε fa walan kamase nyi n kawee te tan.”

¹⁵ Mɔna nenεε gba te Yesu wose man nombia yaaseewɔ gyu yenan kamase, te balan burum kɔηawɔ be kaa nyii e na waa kyɔ wɔ be kaweeεe.

¹⁶ Mɔna Yesu ne kyaa wɔη ɔ wose lee yenan gyu kefane.

Yesu kekyɔ yenan dayenasate ηolo kawee

Mateo 9:1-8; Maaake 2:1-12

¹⁷ Wee daale Yesu kεε wolo nε, na Farasi- itena na Gyudatena mmaraa wolala ban bɔɔ lee Galelia na Gyudia tεεlese man, na Gyerusalem donɔɔ man nε, baale kyaa botɔɔ. Deban kenan na, de Gbenjyoo Wurubuarε don doo Yesu man

kenj waa tale mo kyɔ kaweesee. ¹⁸ Te balan baale seele walaŋ ŋon ɔ yenaŋ ba yem ne dofoŋon dɔɔ kɔŋ, na beɛ gyae gbɛɛ na baa mo e gyoo dekpajalanj kenj man ka see Yesu siaman, ¹⁹ mɔna be te nyiŋ gbɛɛ mo e ta denanɔɔ man ya, nawolo nyi balan boe. Mena dɔɔ ba gyeŋawɔ gyu deni kenj nyee dɔɔ te be wolee yenaŋ daale, te be tisinaa e na ɔ dofoŋon kenj pou dɛɛdɛɛ see Yesu siaman balan ban nsana nsana.

²⁰ Yesu kena mena kenj boɔ lɛɛ e di ne, ɔ yako kaweeɛ ŋon nyiaa, “Me gyoo, me ta mo n nombiakumɛɛ pou kyɛɛ neŋ.”

²¹ Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala na Farasiitena ban fiasɛɛ beɛ boɔse doŋa nyiaa, “Walaŋ wonɗi yaa kei te ɔ na mo ɔ wose kɛɛɛ na Wurubuare mena? Lee Wurubuare wɔle na amɔ kyaa la kenj waa tale mo dukum kyɛɛ?”

²² Na Yesu gyeŋ kpene kenj beɛ gyueŋ ne te ɔ boɔse wɔ nyiaa, “Wonj dɔɔ te ɛ na gyueŋ keŋa ɛ nyeeɛa man? ²³ Nombia keŋa man wonɗi woɛla na keyako? ‘Me ta mo n dukum kyɛɛ neŋ,’ yaa ‘Koro seŋ na n ke ta?’ ²⁴ Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi manj Deniwalan Bu dana doŋ tɛɛle kei dɔɔ nyi maa mo dukum kyɛɛ. Mena dɔɔ ɔ yako kaweeɛ ŋon nyiaa, Koro seŋ, gate n dofoŋon na n ke ta gyu n dɛɛ!”

²⁵ Debokenanj man te kaweeɛ ŋon korowɔ seŋ ɔ nawɔɔ dɔɔ be siaman te ɔ gate ɔ dofoŋon kenj dɔɔ ɔ doo ne, te ɔ laŋa ɔ dɛɛ. ɔ ne gyu na ɔ na lese Wurubuare yele. ²⁶ Nombia keŋa doo balan ban pou nɔɔ nideli te ba lese Wurubuare yele. “Gyakolonj gyoo wɔ te be yakowɔ nyiaa, gyueŋ dɔɔ da te naa nombia ŋan te kɔŋa ta see ya.”

*Yesu ke baake Lewi
Mateo 9:9-13; Maake 2:13-17*

²⁷ Nombia kenja wole ne Yesu leewo te o ke naa lempoolere nolo non bee baake e nyi Lewi ne, na o kyaa o lempoo delere man. Kenje Yesu yako e nyiaa, “Koro sila man.” ²⁸ Debokenan man te Lewi tinaa kpene kamase yela te o korowo sila Yesu.

²⁹ Kenje Lewi moo Yesu gyu non Lewi dee te o ke saa e weenee ampan ampan. Lempoolera burum na balan yakaa nyiban kowawo kaa di bom na wo. ³⁰ Botoo te Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala ban boo lee Farasiitena dikpii ken man ne norokoteewo boose Yesu kaseela ban nyiaa, “Weera doo te emee na lempoolera na nombiakumeyera ne dii te e ne nyoo bom?”

³¹ Kenje Yesu tiranoo fa wo nyiaa, “Kaweesetena te kaboena nyi baa kyoo kawee. Ban boo na wee ya ne doo, boo ne hia kawee kekyoo ya. ³² Ma te koo nyi me kaa baake balan ban be gbeneh wulaa tenee Wurubuaru siaman ne ya, mona me koo me kaa baake nombiakumeyera na baa kyeekee lee be gbeneh kumee man na baa koo Wurubuaru gyan.”

*Ba ke boose Yesu nokebake wose man nombia
Mateo 9:14-17; Maake 2:18-22*

³³ Kenje be yako Yesu nyiaa, “Gyon Wurubuaru lonsoore non silala ne kyaa bake be noo fane, te mena mo yaa Farasiitena silala mo ne yee. Mona nyan wui kewo doo bee dii bee nyoo deban kamase.”

³⁴ Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ke tale yela balan ban be kyaa alowɔletɛɛ nɛ ke bake be nɔɔ ken alowɔle baale kyaa be gyan? ³⁵ Mɔna deban daale gyae kekɔn ken baa mo alowɔle baale non lee be gyan. Mena weeya nenan man te baa bake be nɔɔ.”

³⁶ Kenɛte Yesu gyɔɔ wɔ dudu kei nyiaa, “Nolo bɛɛ kara kanyan wɔle mo taa kakyenɔgbelaa ken ba yem nɛ ya. Akpaa ɔ yɛɛ mena na ɔ te wɔlɛɛ kanyan wɔle ken, nawolo nyi kanyan wɔle ken be gyae ke kyaa na bene ken ya. ³⁷ Mena mɔ te nolo bɛɛ mo solon wɔle do wonembu tɔne ogele bene man ya. ɔ yɛɛ mena na solon wɔle ken gyae ke tao wonembu tɔne ogele ken lii na solon ken ke leki, na wonembu tɔne ogele ken mɔ ke wɔlɛɛ. ³⁸ Mena dɔɔ kaboena bo nyi baa mo solon wɔle do wonembu tɔne ogele wɔle man. ³⁹ Te nolo be kyaa ken nyi ɔ nyɔɔ solon apaesa na, waa yako nyi ɔ ne gyae ntonkum waa nyɔɔ bela ya. Nawolo nyi ɔ ne yako nyi apaesate ken yena kpaakpaate.”

6

Yesu kawola lee keƒɛƒfowee wose man Mateo 12:1-8; Maake 2:23-28

¹ Gyudatena keƒɛƒfowee daale nɛ, Yesu na ɔ kaseela gyuuwɔ ka mo wɔɔ daale man. Na weenɛɛ nan senɛɛ wɔɔ ken man nɛ yɛɛ nɔɔba kefaa nɛ. Kenɛte ɔ kaseela ban kpera nɔɔale posaa bɛɛ tao. ² Kenɛte Farasiitena baale naa wɔ te be bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera dɔɔ te ɛ ne yɛɛ kpene

kenj da mmaraa bɛɛ fa gbɛɛ nyi baa yɛɛ da keƒɛƒfowee ya nɛ?”

³ Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ te kala ta lee Wurubuarɛ tɔne man kpene kenj gyoo Defidi be yɛɛ debanj kenj tanam be kyanj non na ɔ balan banj yee? ⁴ Ɔ gyuuwɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kenj man te ɔ ka moo weenɛ njan bɔɔ mo deesi fa Wurubuarɛ, kenj nafɔ tekaboena nyi walanj non ɔ te yɛɛ Wurubuarɛ sae e ya waa di ya nɛ, te ɔ diiwɔ te ɔ moo njaale mɔ fa ɔ balan banj be silana e nɛ.” ⁵ Kenjte Yesu yako wɔ nyiaa, “Manj Deniwalanj Bu non yena keƒɛƒfowee kenj Gbenjyoo.”

*Yesu kekycɔ baam dayenjasate njolo kawee
Mateo 12:9-14; Maake 3:1-6*

⁶ Gyudatena keƒɛƒfowee daale bela nɛ, Yesu gyuu Gyudatena ɔsom deni man ɔ na wola wɔ. Na baale njolo kyaa botɔɔ kenj ɔ dunolunj baam ba yem. ⁷ Gyudatena mmaraa wolala na Farasiitena baale gyae gbɛɛ kenj baa mo nombiikum daale seele Yesu na baa nyinj kyanj e, mena dɔɔ ba deke e na baa keɛ nyi waa kyɔ njolo kawee Gyudatena keƒɛƒfowee kenj.

⁸ Mɔna na Yesu gyenj kpene kenj bɛɛ gyuenj te ɔ yako baam dayenjasate non nyiaa, “Koro senj na n ke kɔnj kaa senj balanj kewɔ pou siaman.” Kenjte balee non korowɔ kaa senj be siaman.

⁹ Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Wonj te da mmaraa ne fa gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ keƒɛƒfowee kenj? Da mmaraa ne fa daa gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ kolo kpaakpaa yaa dɛɛ yɛɛ kolo kum? Dɛɛ lee walanj nyee yaa dee yela waa yenj?” ¹⁰ Kenjte Yesu keɛ

wɔ pou gyanee te ɔ yako balee ñon nyiaa, “Tenee n baam.” Balee ñon tenee ɔ baam kenj te kawee kenj tanawɔ te ɔ baam kenj yee donj. ¹¹ Botɔɔ te kegyiise banj gyenɔ banj nideli, te be fiasεε bεε gyuenj kpene kenj baa mo yee Yesu.

*Yesu kalese ɔ kpilala kufu bala banj
Mateo 10:1-4; Maake 3:13-19*

¹² Debanj kenanj man wee daale nε Yesu gyuuwɔ bula dɔɔ ɔ kaa fane, te ɔ fanewɔ fa Wurubuare nelim kenanj pou. ¹³ Tεε kena nε ɔ baake ɔ kaseela kɔnj ɔ gyanj te ɔ lese baala kufu bala lee be man nyi baa yee ɔ kpilala. ¹⁴ Baala kufu bala banj Yesu ba lese nε yela yena Simɔn, ñon Yesu ba do e yele nyi Pita nε, na ɔ naabu Anderiase na Gyemisi na Gyɔn na Filipino na Batolomeo na ¹⁵ Mateo na Tomase na Alfeose bu Gyemisi na Simɔn ñon ɔ ne gyae ɔ balanj nideli nε ¹⁶ na Gyemisi bu Gyudase na Gyudase Isekarɔte ñon waa kaa lese Yesu fa nε.

*Yesu kekyɔ kaweesε
Mateo 4:23-5:1; Maake 3:7-12*

¹⁷ Yesu na ɔ kpilala banj ka lee bulabii kenj dɔɔ kɔnj detanjya man nε, ɔ kaseela burum na balanj dikpii burum banj bɔɔ lee Gyudia tεεle dɔɔ na Gyerusalem donɔɔ man na Tae na Sidɔn donɔɔse ñan kyaa epo nɔɔman nε kɔnjawɔ ɔ gyanj. ¹⁸ Be kɔnjawɔ be kaa nyii Wurubuare nombia na waa kyɔ wɔ be kaweesε. Banj felinjkumεε ne haa wɔ nε, ɔ kyɔɔ banj mɔ. ¹⁹ Na balanj banj pou ne gyae nyi baa tina e, nawolo nyi donj na lee ɔ man na ne kyɔ wɔ be kaweesε pou.

Yesu kawola lee siakagye na waraṅase wose man

Mateo 5:3-4; 5:6; 5:11-12

²⁰ Yesu gyinaa ɔ sia keɛ ɔ kaseela ban te ɔ yako wo nyiaa,

“Emɛɛ ban ε yɛɛ ayematenawɔ ne emɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi emɛɛ te Wurubuare gyoori ken yɛɛ ε wui.

²¹ Emɛɛ ban tanam dana ṅon debokeiman ne emɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi emɛɛ ne gyaela ε kaa baa.

Emɛɛ ban ε ne wii debokeiman ne emɛɛ na nyeebam,

nawolo nyi emɛɛ ne gyaela ε kaa boṅo.

²²⁻²³ Emɛɛ ban balan ne kola ṅon te boɔ ne lee ṅon do ba wose man ya te beɛ tee ṅon, te beɛ baake ṅon nyi balan kumɛɛ lee man Deniwalan Bu ṅon doɔ ne emɛɛ na nyeebam. Mena ke te be naanaɔ mo naase Wurubuare akpenkpengyɔɔra ban diyem. Dekɔṅ mena na ε yela ε sia ka gye na ε ke nyanɛe nideli, nawolo nyi kom ken Wurubuare waa to ṅon adido ne te yɛɛ nsendee ya.

²⁴ Mɔna emɛɛ ban ε dana kɔba ne ε laako,
nawolo nyi ε tan ke di ε gyon pou tan tɛle kei doɔ.

²⁵ Emɛɛ ban ε be dii baa deban kei ne ε laako,
nawolo nyi tanam gyae kaa ko ṅon.

Emɛɛ ban ε na boṅo deban kei ne ε laako,
nawolo nyi yaa kaa wii na ε ke di walaṅsa.

²⁶ Emɛɛ ban balan pou ne kolosi ε wose man nombia kpaakpaa ne ε laako,

nawolo nyi mena mɔ te
 be kyaɔ yɛɛ balan ban bɔɔ dii akɛɛɛ
 nyi be yɛɛ Wurubuarɛ akpenkpenjgyɔɔrawɔ
 nɛ.

*Yesu kpa dɛɛ gyae ban bɛɛ kola daa nɛ nombia
 Mateo 5:39-48*

²⁷ Ɛmɛɛ ban ɛ ne tei man nɛ mɛɛ yako non na
 ɛ ke nyii nyiaa, ɛ gyae balan ban bɛɛ kola non
 nɛ na ɛ ke yɛɛ deeli fa wɔ. ²⁸ Ɛ sola Wurubuarɛ
 na waa hiraa ban bɛɛ falaa non nɛ, na ɛ kefane
 fa ban bɛɛ naase non diyem nɛ. ²⁹ Akpaa nono
 de gyɔ n lakaa man na besena alate kenj mɔ fa e.
 Mena mɔ te akpaa nono da mo n kegba wurikyim
 na mo atetate kenj mɔ kpu e. ³⁰ Akpaa nono da
 sola nenj kolo na fa e te akpaa nono da mo n kolo
 na, na gyu ke bɔɔse ke dɔɔ bela ya. ³¹ Kpene kenj
 n ne gyae nyi walan waa yɛɛ fa nenj nɛ nyanj mɔ
 yɛɛ ke fa e.

³² Akpaa ɛ ne gyae balan ban bɛɛ gyae non
 nɛ baagenj bo na, ɛ na gyuenj nyi ɛ ke nyinj kolo
 kpaakpaa lee Wurubuarɛ gyanj ya, nawolo nyi
 nombiakumɛɛyɛɛra mɔ koranj ne gyae ban bɛɛ
 gyae wɔ nɛ. ³³ Akpaa ɛ yɛɛ deeli fa ban bɛɛ
 yɛɛ deeli fa non nɛ baagenj na, ɛ na gyuenj nyi
 ɛ ke nyinj kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ gyanj ya.
 Nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra mɔ koranj ne yɛɛ
 mena. ³⁴ Te akpaa ɛ pakee abɔɔ fa balan ban ɛ
 gyenj nyi baa nyinj tɔ non na, ɛ na gyuenj nyi ɛ
 ke nyinj kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ gyanj ya.
 Nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra koranj ne pakee
 abɔɔ fa be tebia ban ba gyenj nyi baa nyinj pou tɔ
 wɔ nɛ. ³⁵ Mɔna ɛ gyae ban bɛɛ kola non nɛ na

ε ke yεε deeli fa wɔ. Ε paa wɔ kolo na ε lese ε loo lee ke dɔɔ. Ε yεε mena na, Wurubuarε waa tɔ ηon kom nideli te ε ka bese Wurubuarε ηon kpene kamase doo ɔ tεε ne bia. Nawolo nyi ɔ dana wɔe fa ban kolo bεε gyoo be sia ya, na ban be dana nyeemandon ne pou. ³⁶ Ε wii balan waranase ηgba mena ken ε kya Wurubuarε ne wii balan waranase ne.”

Ε na mo ε wose yεε nombiadiira ya

Mateo 7:1-5

³⁷ “Ε na mo ε wose yεε balan nombiadiira na ε ke bu wɔ fɔɔ, na Wurubuarε mɔ be nyin di ε nombia na waa bu ηon fɔɔ ya. Ε mo balan nombiakumεε kyεε wɔ, na Wurubuarε mɔ ka mo ε nombiakumεε kyεε ηon. ³⁸ Ε yεε deeli fa balan na Wurubuarε mɔ ke yεε deeli fa ηon. Ε yεε mena na, kpene ken Wurubuarε waa fa ηon ne te yεε nsendee ya. Waa nyin konɔɔ maa ke nideli na ke wulu gba leki, na waa mo do ε nyinmaa man. Nawolo nyi mena ken ε ke maa fa ε tebia ne, mena ke te Wurubuarε mɔ waa maa fa ηon.”

³⁹ Botɔɔ te Yesu gyɔɔ wɔ dudu kei nyiaa, “Siayεεεsate waa tale wola ɔ dɔɔ siayεεεsate gbεε? Akpaa ɔ yεε mena na, be balan bala pou be gyae be kaa gyoo bɔɔ man yee? ⁴⁰ Kaseele bεε kela ɔ gbengyoo ya, mɔna kaseele kamase ηon ɔ kasee tom nideli ne waa yεε ηgba ɔ gbengyoo ne.

⁴¹ Weera dɔɔ te n ne naa wonsilibii ken doo n dɔɔ sibii man, te n be famene na daakpee ken doo nyan gbagba n sibii man ya? ⁴² Sena te n ke tale yako n dɔɔ nyi, ‘Me dɔɔ, yela maa lese wonsilibii lee n sibii man,’ ken nyan gbagba

be famenε na daakpee keη doo n sibii man ya? Nyarη walarη ηon n na beo n wose, kaboena nyi nya tanjβεε lese daakpee keη doo n sibii man nε, pεna n kena nideli lese wonsilibii keη doo n dɔɔ sibii man nε.”

*Darη kamase na ke bii keη keε see
Mateo 7:16-20; 12:33-35*

⁴³ Darη kpaakpaate kamase bεε se bia kumεε ya, mena mɔ te darη kum bεε se bia kpaakpaa ya. ⁴⁴ Darη kamase nε, ke bia te bεε mo gyarη ke. Bɔɔ ne kɔ akutu bia lee mango darη man ya, mena mɔ te bɔɔ ne kɔ aparη lee abotoo wonse man ya. ⁴⁵ Mena ke te denibalarη mɔ doo. Walarη kpaakpaate kamase na lese abɔɔ kpaakpaa ηan doo ɔ konɔɔ man nε wola, te walarηkum kamase mɔ na lese nombiakumεε ηan doo ɔ konɔɔ man nε wola. Kpene kamase keη be wulu walarη konɔɔ man nε, keη na lee la ɔ nɔɔman.

*Yesu kekolosi lee deni maara bala wose man
Mateo 7:24-27*

⁴⁶ Kenje Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Wonj dɔɔ te ε ne baake marη nyi, ‘E Gbenjyoo,’ te ε bεε yεε kpene keη mɔɔ yako ηon nyi yaa yεε nε ya? ⁴⁷ Walarη kamase ηon ɔ ne kɔη me gyarη te ɔ ne nyii me nɔɔwoya te ɔ ne di ηe dɔɔ nε, maa wola ηon mena keη ɔ dinɔɔ doo. ⁴⁸ ɔ yεε ηgba walarη ηon ɔ ne ma deni te ɔ be wula bɔɔ te ɔ ba see ka mokɔɔ nideli boe dɔɔ nε. Kenje boo wuuwɔ kaa mo ke dɔɔ mɔna ka te yale ya, nawolo nyi ɔ see ka mokɔɔ nideli. ⁴⁹ Mɔna walarη ηon ɔ ne nyii me nɔɔwoya te ɔ bee di ηe dɔɔ ya nε, ɔ yεε ηgba walarη ηon ɔ be ma deni te ɔ ta see ka mokɔɔ

nideli ya nɛ. Boo wuuwɔ kaa mo ke dɔɔ, te ke yalawɔ tekerii pou ken n be naa ka mokɔɔ gba ya.”

7

Yesu kekɔ Romantena yoonɔɔte kegyia ηolo tobaale kawee

Mateo 8:5-13

¹ Yesu kekɔlosi nombia kenja fa balan ban tan nɛ, ɔ gyuu Kapanum donɔɔ man. ² Donɔɔ kenan man na, Romantena yoonɔɔtena kegyia ηolo kyaa na ɔ dana tobaale ηolo ηon ɔ bɛɛ sɛɛ ɔ dɔɔ ya. Te kawee kaa gyɔɔ mena tobaale kei yen yen. ³ Yoonɔɔtena kegyia kei ke nyii Yesu nkan nɛ, ɔ kpila Gyudatena kegyiise baale gyu ɔ gyan nyi waa kɔn kaa kyɔ ɔ tobaale ηon fa e. ⁴ Kenɛ Gyudatena kegyiise ban kɔnawɔ Yesu gyan kaa waase e nideli nyiaa, “Yɛɛ kakyen na n ke kyɔ balee kei fa daa, ⁵ nawolo nyi ɔ ne gyae de tɛɛle kei deeli, te ηon gba maana dɔ ɔsom deni fa daa.”

⁶ Mena dɔɔ Yesu sila wɔ gyu. ɔ ka benaa yoonɔɔtena kegyia ηon dɛɛ nɛ, ɔ kpila ɔ gyoona gyu keyako Yesu nyiaa, “Me Gbenjyoo, na haa n wose ya nawolo nyi ma tekaboena nyi nya kɔn me dɛɛ ya, ⁷ mena ke te ma gyen nyi man gbagba mɔ tekaboena nyi maa kɔn n gyan ya. Mena dɔɔ nyan yako nombii dokolon bo, me tobaale ηon waa koro. ⁸ Nawolo nyi man gbagba mɔ yɛɛ walan ηon me doo baale tɛɛ, te yoonɔɔtena mɔ doo me tɛɛ. Me yako ηolo nyi waa gyu yenan daale na ɔ ne gyu, te me yako ηolo nyi waa kɔn na ɔ ne kɔn. Kpene kamase ken me yako be man ηolo nyi waa yɛɛ na, ken te ɔ ne yɛɛ.”

⁹ Yesu ke nyii nɔɔwoya keɲa ne, doo ɔ nɔɔ te ɔ gɛɛsewɔ keɛ balan dikpii keɲ be silana e ne te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ampan yaa mɛɛ yako ɲon nyiaa, Iserae tɛɛle kei dɔɔ pou ne ma te naa ta walaɲ ɲon ɔ ne lɛɛ Wurubuare di ɲgba balee kei ne ya.”

¹⁰ Keɲte yoonɔɔtena kegyia ɲon kpilala ban besewɔ gyu be dɛɛ. Be gyuuwɔ na ɔ tobaale ɲon ta koro.

Yesu kegyuusu lialo ɲolo bu

¹¹ Kei wɔle ne Yesu gyuu donɔɔ keɲ bɛɛ baake ke nyi Nai ne man. ɔ kaseela ban na balan burum sila e gyu botɔɔ. ¹² Yesu ka betaa benaa donɔɔ keɲ nɔɔman ne, te ɔ naa ba seelena woo ɲolo bɛɛ kɔɲ be kaa wuu. Na woo ɲonɔɲ waagen yena bu baale ɲon ɔ naa ba lolo te ɔ naa ɲon mɔ yɛɛ lialo e. Na donɔɔtena ban burum silana alo ɲon. ¹³ De Gbengyoo Yesu kena alo ɲon ne waraɲase kyaɲa e te ɔ yako e nyiaa, “Alo na wii ya.”

¹⁴ Botɔɔ te Yesu gyuuwɔ ke tina woo ɲon, te ban ba seelena e ne seɲawɔ. Keɲte Yesu yakowɔ nyiaa, “Tobaale, koro.” ¹⁵ Keɲte woo ɲon korowɔ kyaa te ɔ fiasɛɛ ɔ ne kolosi, te Yesu besena e fa ɔ naa.

¹⁶ Nombia keɲa yɛɛ walaɲ kamase gyakolon te ba lese Wurubuare yeke yako nyiaa, “Wurubuare dekpenkpengyɔɔre dinaa ɲolo te kaa bɛɛ lee de gyaɲ,” te ba besewɔ yako nyiaa “Wurubuare te kɔɲ kaa kyɔ ɔ balan.” ¹⁷ Yesu wose man nombia keɲa yaaseewɔ Gyudia tɛɛle dɔɔ pou na tɛɛlese ɲan pou benaa na botɔɔ ne.

Gyon Wurubuarε lonṣoore kekpila ɔ kaseela gyu Yesu gyan

Mateo 11:2-19

¹⁸ Gyon Wurubuarε lonṣoore kaseela gyuuwo keyako e aboo ṅan pou Yesu be yεε nε. ¹⁹ Kenṭe Gyon kpila ɔ kaseela bala baale nyi baa gyu ke boose de Gbenḡyoo Yesu nyiaa, “Nyan yena walaṅ ṅon Wurubuarε be yako see nyi nyan kekṅ nε yaa dεε kεε walaṅ wole gbεε?”

²⁰ Gyon kaseela baṅ ke gyu Yesu gyan nε be yako e nyiaa, “Gyon Wurubuarε lonṣoore ṅon kpila na daa n gyan nyi de kaa boose neṅ nyiaa, ‘Nyan yena walaṅ ṅon Wurubuarε be yako see nyi nyan kekṅ nε yaa dεε kεε walaṅ wole siaman?’ ”

²¹ Debaṅ kenāṅ man na Yesu te kyɔ balāṅ burum kaweesε lese wo lee be kayeyεε man. ɔ gegi felinḡkumεε lee baale mo man, te ɔ kyoo siayεεsatena burum mo. ²² Mena doo Yesu tiranoo fa Gyon kpilala baṅ nyiaa, “E bese gyu keyako Gyon kpene keṅ ε be naa na ε sia, na ṅan ε be nyii na ε deṅela. Siayεεsatena ne naa, otakasese ne tεε, baṅ bεε wee kawee yayam nε kaweesε te taṅ, te deṅele atooosatena ne nyii. Woya ne fonii, te bεε yako Wurubuarε nombia ṅan mo fa ayematena. ²³ Walaṅ kamase ṅon ɔ bεε lεε maṅ aṅmaareṅ nyi maṅ yena ṅon Wurubuarε be kpili ya nε, ṅon na nyeebam.”

²⁴ Gyon kpilala baṅ ka bese laṅ nε, Yesu kolosi Gyon wose man nombia fa balāṅ dikpii keṅ te ɔ boose wo nyiaa, “E ke gyu Gyon gyan depampaa dinaa keṅ man nε, woṅ te ε gyaewo nyi ε kena? Njale keṅ felinḡ ne gyɔ ke wosi nε? ²⁵ Akpaa

na ken ya na, won te ε gyuuwo ε kaa kee?
 Walan non o doona aboo kpaakpaa nyinjan yaa?
 Ban bee mia mena te bee di gyon ne ne kyaa
 bo gyoonen akpanalan man. ²⁶ Ε yako man
 maa nyii, won te nafa ε gyuuwo nyi ε kaa kee?
 Wurubuaε dekpenkpengyooε? Ampan yaa
 mee yako non nyi, non ε be naa ne gba kela
 Wurubuaε dekpenkpengyooε.

²⁷ Nawolo nyi Gyon yena Wurubuaε kpilale
 non Wurubuaε nombia anmarasen see nan ne
 yako nyiaa, Wurubuaε kpa,

‘Mee kpila me kpilale keta n siaman,
 non ne gyae la waa desina n gbεε fa nen.’ ”

²⁸ Ken te Yesu besewo yako wo nyiaa,

“Mεε yako non ε ke nyii nyiaa,
 balan ban boo lolo tεεle kei doo ne,
 nolo be kyaa ken nyi o kela Gyon ya.

Mona Wurubuaε gyoori ken man ne,
 walan non o yεε kamase e koran ne
 o kela Gyon nonan.”

²⁹ Deban ken balan ban pou na lempoolεεra be
 nyii nombia ken na ne, be lεεwo do nyi Wurubuaε
 gbεenen tenεε, nawolo nyi be sεεwo Gyon so
 wo Wurubuaε lon. ³⁰ Mona Farasiitena na
 Gyudatena mmaraa wolala ban bεε kpene ken
 Wurubuaε ne gyae nyi waa yεε fa wo ne, na-
 wolo nyi be bεεwo nyi Gyon na so wo Wurubuaε
 lon ya.

³¹ Ken te Yesu boosewo nyiaa, “Won te maa mo
 gyen wee kei balan maa na? Sena te be doo?”

³² Be yεε ηgba bia kyaa la kebu man bee yoi ne,
 na bεε fae yeesa yako don na nyiaa,

'De kpee allowole nɔɔnɛnse fa ɲon,
mɔna ε te sɔe ya!

De kpee lia nɔɔnɛnse mɔ,
mɔna ε te wii ya!'

³³ Gyɔn Wurubuarɛ lonɔɔre ɲon kɔɲawɔ na ɔ ne kyaa bake ɔ nɔɔ ken ɔ te nyɔɔ solon kamase ya. Te ε kpa nyi, 'Felinikumεε doola ɔ man.'

³⁴ Man Deniwalan Bu ɲon mɔ kɔɲawɔ mee dii mεε nyɔɔ, te ε kpa nyi, 'E keε balee kei! ɔ yεε kedikumte na solonnyɔɔre e. ɔ gyoona yena lempoolεera na nombiakumεεyεera.' ³⁵ Mɔna ban bɔɔ lεε Wurubuarɛ di nε, ta lese wola nyi Wurubuarɛ dana nyansa nideli."

Alo dukumyεere ɲolo ke tiu Yesu nun

³⁶ Wee daale nε Farasii baale ɲolo baake Yesu nyi waa kɔɲ ɔ dεε na ɲon na e ke di bom. Yesu sεεwɔ te ɔ gyuuwɔ ke kyaa bee dii. ³⁷ Na alo ɲolo kyaa donɔɔ kenan man ken ɔ yεε futooli alo e. ɔ kenyii nyi Yesu kyaa Farasii baale ɲon dεε ɔ ne dii nε, ɔ moo nun ofonofonɛ daale porontia tɔɔ kɔɲ botɔɔ, ³⁸ kenɛte ɔ kaa seɲawɔ Yesu wole benaa na ɔ nawɔɔ. Kenɛte ɔ wii siasaran woli Yesu nawɔɔ. Te ɔ moo ɔ nyeenyɔɔse feefo Yesu nawɔɔ ɲenanɛ te ɔ kyanɛ ɲa obuɔ man, te ɔ toosi nun ofonofonɛ ken woli ɲa.

³⁹ Farasii baale ɲon ɔ be baake Yesu gyu ɔ dεε kena mena nε, ɔ yakowɔ ɔ nyeeman nyiaa, "Akpa balee kei den yεε Wurubuarɛ dekenɛnɛnnyɔɔre gbagba e na, nafa waa gyen alo ɲon ɔ ne tina e nε dinɔɔ. Nawolo nyi ɔ yεε dukumyεere e." ⁴⁰ Kenɛte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa,

“Simɔn, me dana kolo maa yako neɲ.” Keɲte ɔ yako e nyiaa, “De Gbenɲgyoo, yako maɲ.”

⁴¹ Botɔɔ te Yesu gyɔɔ e dudu kei nyiaa, “Balan bala baale kyaawɔ te be gyuuwɔ ke paa kɔba lee kɔbate ɲolo gyaɲ. ɲolo wui yeɛ kɔbabia kakpon yaale, te ɲolo mɔ wui yeɛ sɔɲola na kufu. ⁴² Be man kamase beɛ tale waa tɔ ɔ kom ya, mena dɔɔ balee ɲon moo ba koma ɲan pou kyee wɔ. Yako maɲ! Balan bala kewɔ na, be man wonɲi ne gyae la waa gyae kɔbate ɲon nombia nideli?” ⁴³ Keɲte Simɔn tiranɔɔ nyiaa, “Mee læedi nyi ɲon ɔ kom boe ne.” Te Yesu yako e nyiaa, “N tiranɔɔ nideli.”

⁴⁴ Botɔɔ te Yesu besena ɔ sia tee alo ɲon te ɔ yako Simɔn nyiaa, “N naa alo kei? Me kɔɲa n dɛɛ na n te fa maɲ loɲ maa faafɔ me nawɔɔ ya. Mɔna alo kei dɔɔ ɲon ta mo ɔ siasaraɲ faafɔ me nawɔɔ te ɔ moo ɔ nyeenyɔɔse feefo ɲa. ⁴⁵ N te pukaa maɲ ya, mɔna lee debaɲ keɲ mɔɔ kɔɲ kebo ne, alo kei te tinaa ta me nawɔɔ ke pukaa yela ya. ⁴⁶ N ta mo nuɲ paɲpaɲ gba tiu ma nyee ya, mɔna alo kei dɔɔ ɲon kyeekee nuɲ woli me nawɔɔ.

⁴⁷ Mena dɔɔ mee yako neɲ n ke nyii nyi ɔ nombiakumee ɲan pou ɔ be yeɛ ne, Wurubuare ta mo ɲa kyee e, mena dɔɔ te ɔ ne gyae me nombia nideli. Nyaɲ ɲon ɲolo da mo n dukum kyomii kyee neɲ na, n ne gyae ɔtenate nombia bo kyomii.” ⁴⁸ Botɔɔ te Yesu yako alo ɲon nyiaa, “Wurubuare ta mo n nombiakumee kyee neɲ.” ⁴⁹ Keɲte balan baɲ be kyaa botɔɔ bee dii ne boɔse dɔɲa nyiaa, “Amɔte yena kei, ɲon ɔ na mo nombiakumee kyee?” ⁵⁰ Botɔɔ te Yesu yako alo

ɲon nyiaa, “N kelɛɛdi te yeli n te nyiɲ nyeedon kekpa, ta wosefɛɛrenɲ man.”

8

Ala ban bɔɔ tɛɛ sila Yesu

¹ Kedi weeya ala nɛ Yesu gyuuwɔ ke kila donɔɔse na akuraase pou man, na ɔ ne yako Wurubuarɛ gyoori ken wose man nombia kpaak-paa ɲan fa balan, na ɔ kaseela kufu bala ban mɔ silana e. ² Na ala baale ban ɔ be kyɔ wɔ be kaweesɛ te ɔ be gegi felinɲkumɛɛ lee be baale man nɛ mɔ kpue na e. Be man baale yɛna Mɛɛɛɛ ɲon bɛɛ baake e nyi Magedala, ɲon Yesu be gegi felinɲkumɛɛ nyetooro lee ɔ man nɛ, ³ na Gyoana ɲon ɔ baale yɛna Kusa nɛ. Kusa kei yɛɛ kegyia ɲolo e gyoo Herode dekpaɲalanɲ man, na Susana na ala burum ban bɔɔ mɔ ba abɔɔ kɛɛ Yesu na ɔ kaseela dɔɔ nɛ.

Yesu kegyɔ dudu lee wɔɔfarale ɲolo wose man Mateo 13:1-23; Maake 4:1-20

⁴ Deban ken balan burum kpu na ban bɔɔ lee debiise man kɔɲ be kaa yilaa Yesu gyan nɛ, ɔ gyɔɔ dudu fa wɔ nyiaa, ⁵ “Wɔɔfarale ɲolo gyuuwɔ ke ɲmatee abɔɔ bia ɲgba amɔla nɛ ɔ wɔɔman. ɔ kɛɛ ɲmatee ɲa nɛ ɲaale yalawɔ wɔɔ ken gbɛɛnɛɲ man te balan tɛɛwɔ ɲe dɔɔ sakatee ɲa lan, te gyebuse kaa tɔɔsee ɲa di. ⁶ ɲaale mɔ yalawɔ kpanaɲse dɔɔ te ɲe tuuwɔ, mɔna te kyare ya te ɲa yekeewɔ. Nawolo nyi tɛɛle ta boo kpanaɲse ɲan dɔɔ na ke lɛɛ loɲ see ya. ⁷ Bia ɲan ɲaale mɔ yalawɔ kpalamse man te ɲe tuuwɔ, te kpalamse ɲan mɔ tuuwɔ milii ɲa. ⁸ ɲaale mɔ

yalawo tæele kpaakpaa dɔɔ te ɲe tuuwo bee, te ɲa see bia burum.” Botɔɔ te Yesu yako wo nyiaa, “Nɔn ɔ dana denjele waa nyii na, waa tei nideli.”

Yesu kalese dudu kenj aseɛ

⁹ Kenje Yesu kaseela ban yako e nyi waa wola wo dudu kenj aseɛ. ¹⁰ Te Yesu yako wo nyiaa, “Emɛɛ dɔɔ Wurubuare ta toro ya agyuenje na e ka gyen nombia ɲan weeseɛ lee ɔ gyoori kenj wose man. Mɔna balan akan ban dɔɔ aduya kaageɲ man te maa kolosi fa wo.

‘Baa keo na baa keo mɔna bɔɔ gyae baa naa ya, te baa tei na baa tei mɔna bɔɔ gyae baa nyii aseɛ ya.’ ”

¹¹ Kenje Yesu yako wo nyiaa, dudu kenj mɔɔ gyɔɔ ne ka aseɛ yaa. “Abɔɔ bia ɲan seɲɛɛ fa Wurubuare nombia ɲan. ¹² Bia ɲan be yale gbɛɛnaa man ne, seɲɛɛ fa balan ban bee nyii Wurubuare nombia ɲan te ɔbɔnsam ne kɔɲ kaa ɲmɛɛle ɲa lee be konɔɔse man, na bɔɔ nyiɲ lee ɲa di na Wurubuare ke lee ba nyee ya ne. ¹³ Bia ɲan be yale kpananje dɔɔ ne seɲɛɛ fa balan ban bee nyii Wurubuare nombia ɲan te bɛɛ lee ɲa na gyon, mɔna ɲe bee nyiɲ lila be man ya. Bɛɛ lee ɲa di deban kyomii bo, te akpaa ɔbɔnsam de keese wo kee na ba te yale. ¹⁴ Bia ɲan be yale kpalamse man ne seɲɛɛ fa balan ban bee nyii Wurubuare nombia ɲan, te tæele kei dɔɔ nombia, na kɔba kegyae bein, na tæele kei dɔɔ abɔɔ akan ɲan kegyae da gyoo be man ne, na bee yeli baa bee Kristo man ya. ¹⁵ Abɔɔ bia ɲan be yale tæele kpaakpaa dɔɔ ne seɲɛɛ fa balan ban bee nyii Wurubuare nombia ɲan, te bɛɛ lee ɲa do konɔɔ

kpaakpaa man, te bɛɛ tela ɲa nideli te bɛɛ yɛɛ kakyeɲ di ɲe dɔɔ kelii debaɲ keɲ nombia ɲan ne yeli bɛɛ yɛɛ abɔɔ kpaakpaa nɛ.”

Yesu kegyɔ dudu lee kanea wose man

Maake 4:21-25

¹⁶ Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nyiaa, “Nɔlo bɛɛ kyaɲee kanea na waa mo kolo wu ke dɔɔ yaa waa mo ke do mpa ateta ya. Mɔna ɔ na mo ke bo gyakaa kolo dɔɔ adido na kena dekpaɲalan pou, na baɲ bɛɛ kɔɲ na baa nyiɲ naa. ¹⁷ Kolo ba weesɛɛ keɲ be gyae ka lee debɔɔ ya, te kolo mɔ be wue keɲ nyi be gyae ka lee debɔɔ ya. ¹⁸ Mena dɔɔ ɛ keɛ ɛ wose nideli lee mena keɲ ɛ na mo tei nombia ɲan. Nawolo nyi nyan ɲon n dana kolo na Wurubuare waa kpu neɲ burum, te nyan ɲon n be dana kolo ya na kyomii keɲ n na gyueɲ nyi n dana koran ɲɛ, Wurubuare waa lɛo ke lee n nyiɲmaa man.”

Yesu ɔ naa na ɔ naabia

Mateo 12:46-50; Maake 3:31-35

¹⁹ Yesu ɔ naa na ɔ naabia kɔɲawɔ ɔ gyan, mɔna balan dikpii keɲ dɔɔ be te nyiɲ baa benaa e ya. ²⁰ Botɔɔ te ɲolo yako Yesu nyiaa, “N naa na n naabia seɲɛɛ debɔɔ man bɛɛ gyae baa naa neɲ.” ²¹ Keɲte Yesu yako wɔ nyiaa, “Me naa na me naabia yɛna baɲ bee nyii Wurubuare nombia ɲan te bee di ɲe dɔɔ nɛ.”

Yesu keyɔkɔse felin ɛpo dɔɔ

Mateo 8:23-27; Maake 4:35-41

²² Wee daale nɛ Yesu yako ɔ kaseela baɲ nyiaa, “ɛ yela dɛɛ toɲ gyu boo keɲ dingyiɲ.” Mena dɔɔ ba gyoowɔ degbele man te be laɲawɔ. ²³ Debaɲ

kenj be kyaa degbele kenj man bee gyu ne te dosoronj moo Yesu. Kenjte felinj dinaa daale korowɔ ne gyɔɔ lonj kenj doo, mena doo ke gyɔɔ lonj do degbele kenj man te Yesu kaseela banj sia yeε wɔ nideli. ²⁴ Mena doo Yesu kaseela banj gyuuwɔ ke gyuuusu e yako e nyiaa, “De Gbenjgyoo, de Gbenjgyoo dεε gyae dee munu.” Botɔɔ te Yesu korowɔ te ɔ fae felinj kenj na lonj kenj pou te ηe yeεwɔ yididi. ²⁵ Kenjte Yesu boose ɔ kaseela banj nyiaa, “Weera doo te ε bεε lεε manj di ya?” Gyakolonj kyanja wɔ te ba wose yeηa wɔ te be boose doηa nyiaa, “Walanj wonji yena kei? ɔ ne kolosi fa felinj na lonj koranj na ηee nyii e.”

Yesu kekyɔ walanj ηon felinjkuεε doo ɔ man ne

Mateo 8:28-34; Maake 5:1-20

²⁶ Kenjte Yesu na ɔ kaseela banj tonjawɔ gyu Gerasenetena tεεle man kenj kyaa Galelia boo diηgyinj ne. ²⁷ Yesu ka betaa lee degbele kenj man pe, te baale ηolo ηon felinjkuεε doo ɔ man ne leewɔ donɔɔ kenj man konj kaa gyanjee na e. ɔ te tεε ditenjeli kyare te ɔ bεε kyaa dεε ya. ɔ kyae amuseese man. ²⁸ Debanj kenj ɔ be naa Yesu ne ɔ fae yeesa te ɔ leewɔ yala ɔ nawɔɔ tεε, na ɔ ne fae yeesa kenkenj nyiaa, “Yesu Wurubuare Adidote Bu, wonj te n ne gyae me gyanj? Mεε waase nenj bo, na naase manj diyem ya.” ²⁹ Nawolo nyi na Yesu tanj ke fae felinjkuεε kenj nyi ke dεε lee ɔ man. Debanj kamase na felinjkuεε kenj ne naase e diyem, na ba te kyanj e bake e agbaraagbaraase ɔ nyinmaase na ɔ nawɔɔ man na balanj ne gyee e. Kenj koranj na ɔ ne tirii ηa, na felinjkuεε kenj

ta mo e gyu kefula man. ³⁰ Kenṭe Yesu boose e nyiaa, “N yele yena sena?” Te balee ṅon tiranṭo nyi ma yele yena “Dikpii” Ṭ tiranṭo mena nawolo nyi felinṭkumεε burum doo ṭ man. ³¹ Botṭo te felinṭkumεε ṅan waase Yesu nyi, ṭ na gegi wṭ ka do boṭ kenṭ betanṭ ṭto ya nε man ya.

³² Debanṭ kenanṭ na kekuiriise dikpii daale seṅεε bula daale doṭ bee dii. Kenṭe felinṭkumεε ṅan waase Yesu nyi waa yela be kaa gyoo kekuiriise banṭ man, te Yesu faa wṭ gbεε. ³³ Mena doṭ felinṭkumεε ṅan leewṭ balee ṅon man ka gyoo kekuiriise banṭ man, te ba dikpii kenṭ pou yeuwṭ tisi bula kyolonṭkyolonṭ kenṭ gyu ka gyoo lonṭ kenṭ man te be munuwṭ pou.

³⁴ Balanṭ banṭ bεε kεε kekuiriise banṭ doṭ kena kpene kenṭ be kṭṅ nε, ba korowṭ yeu gyu ke yako kpene kenṭ be kṭṅ nε fa balanṭ banṭ be kyaa donṭo kenṭ man nε na akuraase ṅan man pou. ³⁵ Kenṭe balanṭ yeuwṭ gyu be kaa kεε kpene kenṭ be kṭṅ nε. Ba ke kṭṅ Yesu gyanṭ nε, be naa walanṭ ṅon nafṭ felinṭkumεε doo ṭ man nε banṭεε Yesu nawṭo tεε, na ṭ wose te fεε e kenṭ ṭ doona abṭo. Te gyakolonṭ gyoo balanṭ banṭ pou. ³⁶ Balanṭ banṭ boṭ naa kpene kenṭ be kṭṅ nε yako banṭ boṭ kṭṅ nε mena kenṭ Yesu be kyṭ balee ṅon kawee. ³⁷ Kenṭe balanṭ banṭ pou be kyaa Gerasene tεεle doṭ nε waase Yesu nyi waa lee be gyanṭ nawolo nyi gyakolonṭ dinaa ta gyoo wṭ. Mena doṭ Yesu gyooowṭ degbele kenṭ man te ṭ lanṭawṭ. ³⁸ Walanṭ ṅon Yesu be gegi felinṭkumεε lee ṭ man nε waase Yesu nyi waa sila e. Mṭna Yesu bεεwṭ te ṭ yako e nyiaa, ³⁹ “Bese gyu n dεε, na n kaa yako kpene kenṭ Wurubuarε

be yee fa neŋ ne fa balan.” Mena dɔɔ balee ŋon gyuuwɔ donɔɔ keŋ man ke yako balan pou kpene keŋ Yesu be yee fa e ne.

*Yesu kegyuusu Gyariose bu alebu lee yeŋ man
Mateo 9:18-26; Maake 5:21-43*

⁴⁰ Yesu ka bese lee boo keŋ diŋgyiŋ kɔŋ ne, balan burum kɔŋawɔ kaa gyaŋee na e. Nawolo nyi na be popou ne kee ɔ gbɛɛ. ⁴¹ Botɔɔ te balee ŋolo ŋon beɛ baake nyi Gyariose, ŋon ɔ yee Gyudatena ɔsom deni man kegyia e ne kɔŋawɔ kaa bun Yesu nawɔɔ tee sola e nyi waa kɔŋ ɔ deɛ. ⁴² Nawolo nyi ɔ bu alebu dokolon koon ŋon ɔ be di kulutooneŋ kufu ala ne ne gyae waa yeŋ. Yesu kee gyuu keŋ ne na balan ban be silana e te yee nsendee ya, mena dɔɔ na ɔ beɛ nyiŋ gbɛɛ gba waa besena ɔ wose ya.

⁴³ Na alo ŋolo kpue balan burum ban be silana Yesu ne man keŋ fatabo ne gyɔ e kulutooneŋ kufu ala yaa, mɔna ŋolo te tale kyɔ e ya. ⁴⁴ Alo ŋon moowɔ balan ban man ka lee Yesu wole te ɔ tinaa ɔ kegba nɔɔbii. Debokenaŋ man te fatabo keŋ ne gyɔ e ne karawɔ. ⁴⁵ Botɔɔ te Yesu boɔsewɔ nyiaa, “Amɔte tinaa na maŋ?” Balan ban pou kebeɛ nyi be te tina e ya ne te Pita yako e nyiaa, “De Gbenjyoo, balan burum ke kilisi neŋ gyaŋee te beɛ teeɛse dɔŋa kei na, n ne boɔse nyi amɔte tinaa na neŋ?” ⁴⁶ Mɔna Yesu yakowɔ nyiaa, “Ŋolo te tina maŋ. Nawolo nyi ma te naa nyi don daale ta lee me man.” ⁴⁷ Alo ŋon kena nyi ɔ be gyae waa tale weese ɔ wose ya ne, ɔ moo yakolon na wose keseree kaa bun Yesu nawɔɔ tee. Botɔɔ te ɔ yako kpene keŋ dɔɔ ɔ

be tina Yesu kegba, na mena keŋ ɔ kawee keŋ be taŋ debokenaŋ man ne balan ban pou siaman. ⁴⁸ Kenŋte Yesu yako alo ŋon nyiaa, “Me bu, n kelee maŋ di doo te n nyiŋa kawee kekyo. Ta wosefeereŋ man.”

⁴⁹ Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi ne, walaŋ ŋolo lee Gyudatena osom deni man kegyia Gyariose ŋon dee kaa yako e nyiaa, “N bu alebu ŋon ta yem. Na tekaa naase de Gbengyoo ŋon diyem bela ya.”

⁵⁰ Yesu ke nyii nombia keŋa ne ɔ yako Gyariose nyiaa, “Na yee ya, nyaŋ lee maŋ di. N bu ŋon waa nyiŋ nyeedoŋ.”

⁵¹ Yesu ke gyu ka gyoo Gyariose dee ne, ɔ te yeli ŋolo ke sila e gyoo deni keŋ man ya. Pita na Gyon na Gyemisi na bu ŋon ɔ kya na ɔ naa baagenŋ te ɔ moowo sila ɔ wose. ⁵² Na balan ban boɔ yilaa botoo ne pou ne wii na bee di walaŋsa. Botoo te Yesu yako wo nyiaa, “E na wii ya, alebu kei ta yeŋa ta ya, ɔ doo dosoroŋ bo.”

⁵³ Kenŋte balan ban pou boŋo Yesu, nawolo nyi ba gyeŋ nyi bu ŋon ta yem. ⁵⁴ Kenŋte Yesu kyaŋa alebu ŋon nyiŋmaa man te ɔ yakowo nyiaa, “Me bu! Koro seŋ.” ⁵⁵ Botoo te bu ŋon woo besewo koŋ kaa gyoo ɔ man te ɔ korowo seŋ debokenaŋ man. Kenŋte Yesu yako wo nyi baa gyae kolo fa bu ŋon na waa di. ⁵⁶ Gyakolonŋ gyoo bu ŋon ɔ kya na ɔ naa, te Yesu too wo nideli nyi be na yako walaŋ na walaŋ kpene keŋ be koŋ ne ya.

Yesu kekpila ɔ kaseela kufu bala ban

Mateo 10:1, 7, 9-11, 14; Maake 6:7-13

¹ Wee daale Yesu baake ɔ kaseela kufu bala ban gyanee, te ɔ faa wɔ donɔ nyi baa mo di felinkumɛɛ dɔɔ na baa kyɔ kaweesee. ² Kenɛte ɔ kpila wɔ nyi baa gyu ke yako Wurubuaɛ gyoori ken wose man nombia na baa kyɔ kaweesetena. ³ Botɔɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ ne gyu na ɛ na mo kolo na kolo tela ya. Ɛ na mo gbutu yaa akpo yaa weenɛɛ, yaa kɔba, yaa kegba alate gba tela ya. ⁴ Dekpanalan kamase ken man ɛ soo te be lee non atuu na, ɛ kyaa botɔɔ kaboena ɛ ka mo lee donɔɔ kenan man. ⁵ Donɔɔ ken man ɛ gyu te ba te lee non ya na, ɛ na lee ke man na ɛ kpiisi ɛ nawɔɔ anasa lo wɔ na ke di adanseɛ tia wɔ nyi Wurubuaɛ be gyae waa tina wɔ yela ya.”

⁶ Mena dɔɔ Yesu kaseela ban korowɔ gyu akura kamase man, na be donɔ bɛɛ yako Wurubuaɛ nombia nan te be kyɔɔ balan kaweesee yenan kamase.

Gyoo dinaa Herode ne gyae waa naa Yesu

Mateo 14:1-2; Maake 6:14-16

⁷ Galeliatena Gyoo dinaa Herode ke nyii abɔɔ nan pou Yesu be yɛɛ ne ne haa e ɔ konɔɔ man, nawolo nyi balan baale ne yako nyi, “Gyon Wurubuaɛ lonɔɔɔre non ɔ ba yem ne fonjala lee yen man. ⁸ Baale mo kpa Wurubuaɛ dekpenkpengyɔɔre Elia bɛɛ la lee, te baale mo kpa Wurubuaɛ akpenkpengyɔɔra benɛɛ ban man nolo fonjala lee yen man.” ⁹ Botɔɔ te gyoo Herode yakowɔ nyiaa, “Ma te yela ba te kara Gyon nyee, te walan wonɛti yena non mee nyii

o wose man gyakolon nombia kenja ne?" Mena doo o yase o sia gyae gbɛɛ kenj waa mo naa Yesu.

Yesu kefa balan kakponse banon weenɛ

Mateo 14:13-21; Maake 6:30-44; Gyɔn 6:1-14

¹⁰ Deban kenj kpilala kufu bala banj ba bese konj ne, be yako Yesu kpene kamase kenj boo yee ne. Kenje Yesu baake wo te non na wo gyuu donoo kenj bee baake ke nyi Betesaida ne man. ¹¹ Balan dikpii kenj kenyii nyi o te lam botoo ne be sila o gbɛɛ. Be ke gyu kena ne o lee wo atuu te o kolosi Wurubuare gyoori kenj wose man nombia fa wo, te o kyoo banj be hia kawee kekyo ne. ¹² Ke lii balinoo weese ne, Yesu kpilala kufu bala banj konawo o gyanj kaa yako e nyiaa, "Yela balan banj keta na baa gyu akuraase na donoose nan benaa ne man, na be kaa gyae weenɛ na adoise, nawolo nyi kebo kei yee njale nsana kenj kolo be kyaa ya." ¹³ Mona Yesu yako wo nyiaa, "Emɛɛ gbagba e fa wo kolo baa di." Botoo te be tiranoo nyi, "Nan pou de dana yena bodobodose abilinj anonj na kpebia bala. Yaa n ne gyae nyi dee gyu ke lee weenɛ kona balan dikpii kei pou?" ¹⁴ Na baala banj baagenj baa yee ngba balan kakponse banonj (5000)ne. Kenje Yesu yako o kpilala banj nyiaa, "E yela balan banj ke kyaa dikpii, dikpii. Dikpii kamase dee yee balan sonjola na kufu (50)." ¹⁵ Kenje kpilala banj yela balan banj pou kyakeewo ngba mena kenj Yesu be yako ne. ¹⁶ Botoo te Yesu moo bodobodose abilinj anonj nan na kpebia bala banj te o gyinaa o nyee adido, te o fanewo do Wurubuare noo te o kerɛɛ na te o moo na fa o kpilala banj nyi baa mo

kpɛɛɛ balan ban. ¹⁷ Balan ban pou diiwɔ baa, te be tɔɔsee weenɛɛ buruburu akan njan na be nyina donjase kufu ala (12).

Pita keyako nyi Yesu yena nyeelɛɛre non Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔn nɛ

Mateo 16:13-28; Maake 8:27-9:1

¹⁸ Wee daale Yesu kɛɛ fane waagen nɛ ɔ kaseela ban gyuuwɔ ke kpu na e te ɔ boɔse wɔ nyiaa, “Balan ne kolosi ma wose man nombia na be kpa man yena amɔ?”

¹⁹ Kenɛte ɔ kaseela ban tiranɔɔ nyiaa, “Balan baale kpa nyan yena Gyɔn Wurubuarɛ lonɔɔɔre non. Baale mɔ kpa nyan yena Wurubuarɛ dekenkenɛgyɔɔre Elia, te baale mɔ kpa Wurubuarɛ akpenkenɛgyɔɔra benɛɛ ban man nolo fonala.” ²⁰ Botɔɔ te Yesu boɔse wɔ nyiaa, “Emɛɛ mɔ de? ɛ kpa man yena amɔ?” Te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Nyan yena nyeelɛɛre non Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔn nɛ.” ²¹ Botɔɔ te Yesu tɔɔ wɔ nideli nyi be na yako nombii kei fa walan na walan ya.

Yesu kekolosi lee ɔ yɛn na ɔ kefon wose man

Mateo 16:20-28; Maake 8:30-9:1

²² Kenɛte ɔ besewɔ yako wɔ nyiaa, “Kaboena nyi man Deniwalan Bu maa naa diyem nideli. Gyudatena kegyiise na Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala ban baa bɛɛ man. Baa ko man, te weeya atoorote ken man na, Wurubuarɛ waa gyuusuu man lee yɛn man.”

²³ Kenɛte Yesu yako be popou nyiaa, “Akpa nolo ne gyae waa sila man na ɔ na yɛɛ kpene ken non gbagba ne gyae ya, mɔna waa mo ɔ ɔpanɔan

seele na waa sila manj wee kamase. ²⁴ Nawolo nyi walanj kamase non o ne gyae waa lee non gbagba nyeedonj na, ke gyae ka lee o nyinmaa man. Mona walanj kamase non o nyeedonj da lee o nyinmaa man lee manj Yesu dɔɔ ne waa bese nyinj ke. ²⁵ Akpaa nolo de nyinj teelee kei dɔɔ abɔɔ pou te o nyeedonj da lee o nyinmaa man na, wonj tonɔɔ te waa nyinj? ²⁶ Akpaa manj Yesu na me nombia de yee nolo desenj teelee kei dɔɔ ne, kenanj na wee kenj manj Deniwalanj Bu non maa bese konj daa na me kya Wurubuare na Wurubuare kpilala banj gyoorobiiri man ne, walanj nonanj mo nombia gyae ke yee manj desenj. ²⁷ Ampanj yaa mee yako non nyi e man baale kyaa kebo kei kenj bɔɔ gyae baa yenj ya, kelii debanj kenj baa naa Wurubuare gyoorobiiri kenj.”

Yesu wose kekyekee

Mateo 17:1-9; Maake 9:2-9

²⁸ Yesu keyako nombia kenja weeya gyanaara wole ne, o moo Pita na Gyemisi na Gyon sila o wose gyu bula dɔɔ o kaa fane. ²⁹ O kee fane ne, karatete dokolonj te o sia gbɛɛ kyɛɛkeewɔ te wa abɔɔ nanj o doona ne bese abɔɔ wolomɛɛ futututu na nɛɛ njalakee ne polepole. ³⁰ Debokenanj man te baala bala baale kaa beewɔ lee Yesu dɔɔ te be kolosiwɔ na e. Balanj bala kewɔ yena Mosesi na Elia. ³¹ Be konjawɔ gyoorobiiri man kaa yako Yesu mena kenj waa yenj Gyerusalem donɔɔ man, ngba mena kenj Wurubuare be bake see ne. ³² Mena debanj kenanj na Pita na o tebia banj bɔɔ sila Yesu gyu ne te doo dosoronj. Ba ke fonjii ne, be naa Yesu

gyoorobiiri man na baala bala seɲɛɛ ɔ gyaɲ.
³³ Baala bala baɲ ka lee Yesu gyaɲ beɛ gyu nɛ te Pita yako Yesu nyiaa, “De Gbenɲgyoo, dei ɲgba daa mɔ be kɔɲ kebo nɛ. Yela dɛɛ baɲ kefeɛse atooro kebo. N wui daale, Mosesi wui daale, te Elia mɔ wui daale.” Mɔna ɔ ba gyen kɲene ken ɔ ne yako nɛ ya.

³⁴ Pita keɛ kolosi ken nɛ te ɲɔma kaa wuuwɔ be dɔɔ, kenɲe gyakolon kyaɲa kaseela baɲ ɲgba ɲɔma ɲan be kaa wuu be dɔɔ nɛ. ³⁵ Botɔɔ te be nyii nɔɔwoya ɲaale lee ɲɔma ɲan man nyiaa, “Kei yɛna me bu ɲon mɔɔ lese e, ε nyii e.”

³⁶ Nɔɔwoya ɲan kekolosi taɲ nɛ, be keɛ na Yesu waagen seɲɛɛ la te kaseela baɲ wuu be nɔɔ. Ba te yako walaɲ kamase kɲene ken bɔɔ naa weeya ɲenaɲ man nɛ ya.

*Yesu kekyɔ tobaale ɲon ɔ na wee keleuleuse nɛ
 Mateo 17:14-18; Maake 9:14-27*

³⁷ Tɛɛ kena ken bɔɔ lee bula ken dɔɔ beɛ kɔɲ nɛ, balan burum kɔɲawɔ kaa gyaɲee na Yesu,
³⁸ botɔɔ te balee ɲolo fae yeɛsa lee balan burum baɲ man nyiaa, “De Gbenɲgyoo, mɛɛ waase nen keɛ me bu fa maɲ, nawolo nyi ɲon waagen yɛna me bu. ³⁹ Felinɲkum ne kyaa ɔ dɔɔ na ɔ te peti fae yeɛsa na te fun e ɲmera na ɔ nɔɔ ne tɔ afofose. Ne yeɛ don pete keɛ koro ɔ dɔɔ, mɔna ke gyakaa keɛ wɔlɛɛ e. ⁴⁰ Me waase n kaseela baɲ nyi baa gegi felinɲkum ken, mɔna ba te tale ya.”

⁴¹ Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Ao! ε mɛɛ gyen balan baɲ ε beɛ lee maɲ di ya te ε gbɛɛnen ba tenɛɛ ya. Weeya aɲmonɲ te kaboena nyi maa kyaa

ε gyan na maa nyin konoo fa non?" Kenje o yako balee non nyi, "Mo n bu non kona man."

⁴² Bu non kee kon ne, felinkum kenj doo o man ne kara e lo na ne wonje e tokii. Mona Yesu fae felinkum kenj te o kyoo bu non kawee te o besena e fa o kya.

⁴³ Balan ban wose yena wo lee Wurubuaere don dinaa kenj booo naa ne doo. Nombia nan Yesu be yee ne doo balan ban noo te be ka sen be gyuen je man ne o yako o kaseela ban nyiaa, ⁴⁴ "E nyii nombia nan mee gyae maa yako non ne nideli. Baa lese man Deniwalan Bu non do balan nyinmaa man." ⁴⁵ Mona o kaseela ban te nyii kpene kenj o ne yako wo ne man ya. Nawolo nyi Wurubuaere ta lese wola wo na baa nyii ase e ya, mona bee yee nyi baa boose e nombii kenan man.

Amote kela na o doo Wurubuaere gyoori kenj man?

Mateo 18:1-5; Maake 9:33-40

⁴⁶ Kenje anmaarenj gyoo Yesu kaseela ban man nyi be man wonji kela na o doo. ⁴⁷ Na Yesu gyen kpene kenj be gyuen ne te o kyanja biikyaabii njolo kaa sen o yenan, ⁴⁸ kenje o yako wo nyiaa, "Walan non o lee biikyaabii kei ma yele man na o te lee man, te non o lee man na o te lee non o be kpila man ne. Nawolo nyi walan non e be mo e yee kolo e man ya ne, non kela na e popou."

⁴⁹ Botoo te Gyon yako Yesu nyiaa, "De Gbenjyoo, de naa balee njolo na o ne gegi felinkumee lee n yele man te de too e, nawolo nyi o be kpu e de man ya." ⁵⁰ Kenje Yesu tiranoo

fa e nyiaa, “E na tɔ e gbɛɛ ya, nawolo nyi ŋon ɔ beɛ yoo na ŋon ya nɛ, na ɔ seŋɛɛ ɛ wole.”

Samariatena keɛɛ Yesu

⁵¹ Weeya ŋan Wurubuaɛ waa mo Yesu gyu adido keɛ benaa nɛ, ɔ yɛɛ wa gyueŋ nyi waa gyu Gyerusalem donɔɔ man. ⁵² Keŋte ɔ kpila ɔ kaseela baale nyi baa kyaŋ gbɛɛ gyu Samaria donɔɔ daale man na be kaa desina botɔɔ see e. ⁵³ Mɔna balan ban be kyaa botɔɔ nɛ bɛɛ nyi bɔɔ lɛɛ e ya, nawolo nyi na ɔ sia gyakae nyi ɔ ne gyu Gyerusalem donɔɔ man. ⁵⁴ ɔ kaseela Gyemisi na Gyɔn kena mena nɛ be bɔɔse e nyiaa, “De Gbenɣyoo, n ne gyae dɛɛ baake boalan lee adido na kaa kpa wɔ wɔlɛɛ?” ⁵⁵ Botɔɔ te Yesu besenawɔ keɛ wɔ te ɔ faree wɔ nyi be naa yɛɛ mena ya. ⁵⁶ Keŋte be popou gbaawɔ gyu akuraa wole man.

Balan ban be kaboena nyi baa sila Yesu

Mateo 8:18-22

⁵⁷ Ba ke ta beɛ gyu keŋ nɛ, walan ŋolo kɔŋawɔ kaa yako Yesu nyiaa, “Yenan kamase keŋ n ke gyu nɛ maa sila neŋ gyu.” ⁵⁸ Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Nyanyase dana bɔɔneŋ te gyebuse mɔ dana asaase, mɔna Deniwalan Bu ŋon betan botɔɔ keŋ waa mo ɔ nyee teeli ya.”

⁵⁹ Walan wole ŋolo mɔ kɔŋawɔ Yesu gyan te Yesu yako e nyi, “Sila man.” Mɔna walan ŋon yako e nyiaa, “Me Gbenɣyoo, yela maa tanɣbɛɛ gyu kewuu me kya pɛna me kaa sila neŋ.” ⁶⁰ Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Yela woya kewuu ba woya, mɔna nyan dɔɔ gyu na

n kaa kolosi Wurubuaɛ gyoori keŋ wose man nombia.”

⁶¹ Nolo mo yako Yesu nyiaa, “Me Gbenɔgyoo maa sila neŋ, moŋa yela maa gyu kekalaa ma loŋtona pɛ.” ⁶² Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Nyaŋ walaŋ ŋon n buŋɛɛ fare doo te n ne gɛɛɛ keɛ n wole nɛ, n tekaboena Wurubuaɛ gyoori keŋ man ka gyoo ya.”

10

Yesu kekpila o silala soŋotooro na kufu bala baŋ (72)

¹ Kei wole nɛ de Gbenɔgyoo lese baala soŋotooro na kufu bala (72) te o kpila wo bala bala nyi, baa kyaŋ gbɛɛ gyu donooɛ na yenaase ŋan pou man ŋon gbagba ne gyae waa gyu nɛ. ² Keŋte Yesu yako wo nyiaa, “Woooman weenɛɛ ŋan boe na ke tekerii, moŋa balaŋ baŋ baa tekerii nɛ ta boo ya. Mena doo e waase woote ŋon na waa kpila balaŋ burum koŋ wo keŋ man na be kaa tekerii. ³ E ta! Mee kpila ŋon baa ŋgba namensebia ne gyuula gbougboise man nɛ. ⁴ E ne gyu na e na mo koba yaa akpo yaa nkyokota ya. Te e na woleɛ debaŋ na balaŋ noo kado gbɛɛnaa man ya. ⁵ Dekpaŋalaŋ kamase keŋ man e gyoo na, e taŋgbɛɛ yako dekpaaŋalaŋmantena baŋ nyi, ‘Wosefɛɛɛren deɛkoŋ dekpaaŋalaŋ kei man.’ ⁶ Akpaa walaŋ ŋon o ne gyae wosefɛɛɛren kyaa dekpaaŋalaŋ kenan man na, e wosefɛɛɛren gyae ke kyaa na e. Te akpaa walaŋ ŋon o ne gyae wosefɛɛɛren be kyaa botoo ya na, e wosefɛɛɛren keŋ gyae ka bese koŋ e gyaŋ. ⁷ Nyi be lee ŋon

na ε kyaa dekpajalan kenan man na ε ke di na ε ke nyoo kpene kamase ken baa fa non ne, nawolo nyi kaboena nyi baa to tomyere kamase kom. Ε na tee na akpajalan yakaa yakaa ya. ⁸ Akpaa ε gyu donoo daale man te be lee non atuu na, ε di kpene kamase ken balan ban baa fa non ne. ⁹ Ε kyoo kaweesetena kawee donoo kenan man, na ε keyako donoo setena benan nyi, 'Wurubuae gyoori ken ta benaa non tan.' ¹⁰ Mona donoo ken man ε gyu te ba te lee non ya ne, ε gyu ka abonterese nan man na ε ke yako nyiaa, ¹¹ 'Ε donoo anasa nan be mataa de nawoo koran ne, de te kpiisi na woli ε nyeeya nsana. Mona ε toose nyi Wurubuae gyoori ken ta benaa tan.' ¹² Mee yako non na ε ke nyii nyi wee ken Wurubuae waa kon kaa di balan nombia ne, waa wii Sodomtena warajase koran kela mena donoo kenan man balan."

*Donoose nan ne balan te lee Yesu di ya ne
Mateo 11:20-24*

¹³ "Korasin na Betesaida donoo setena! Mee fa non laako. Nawolo nyi gyakolon nombia nan Wurubuae be yee ε gyan ne, nyi akpaa ben yee na Tae na Sidon donoose man ne nafa ben te wulaa do titere aboo kyaa mo ton buraa ba wose, na kawola nyi ba te kyeeke ba agyuen lee be gbeneen kumee man kon Wurubuae gyan. ¹⁴ Mona wee ken Wurubuae waa kaa di balan nombia ne, waa wii Taetena na Sidontena warajase kela non. ¹⁵ Te nene emee Kapanumtena! Ε gyan nyi baa gyina non adido gyu Wurubuae gyan? Koa, baa tisina

ɲon ateta ateta kɔŋ botɔɔ ken ɛ kena diyem kekpaakekpaa.” ¹⁶ Kenɛte Yesu yako ɔ kaseela ban nyiaa, “Walaŋ ɲon ɔ nyii ɲon na maŋ yaa ɔ nyiiwɔ, te ɲon ɔ beɛ ɲon na maŋ yaa ɔ beɛwɔ. Te ɲon ɔ beɛ maŋ na ɔ te beɛ ɲon ɔ be kpila maŋ nɛ.”

¹⁷ Te kyare ya te balan soŋotooro na kufu bala ban Yesu be kpila wɔ nɛ besewɔ kɔŋ. Na te yeɛ wɔ gyon nideli te be yako e nyiaa, “De Gbenɣyoo, lee n yele man dɔɔ felinɣumɛɛ gba ne nyii daa.” ¹⁸ Kenɛte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Me naa ɔbɔnsam lee adido kaa yala ɲgba ɔga ɲmaalela nɛ. ¹⁹ ɛ nyii, ma te fa ɲon donɲi yaa mo sakatee doma na kanase dɔɔ na ɛ ke di ɛ kɔlare ɲon donɲi dɔɔ, te kolo be gyae ke tale yeɛ ɲon ya. ²⁰ ɛ na yela keyɛɛ ɲon gyonɲi felinɣumɛɛ ne nyii ɲon ya, mɔna ɛ yela keyɛɛ ɲon gyonɲi ba te ɲmarase ɛ yela adido.”

*Yesu kefane fa Wurubuarɛ karan
Mateo 11:25-27; 13:16-17*

²¹ Deban kenan man te Wurubuarɛ felinɲon yela gyon kaa gyoowɔ Yesu man nideli te ɔ yakowɔ nyiaa, “Me kya adido na ateta pou Gbenɣyoo! Mɛɛ fa nen karan nawolo nyi n ta mo abɔɔ kenɲa weese nyansatena na ban ba gyen nombia nɛ, te n lese ɲa wola ban be dinɔɔ yeɛ ɲgba bia nɛ. Taata, ma gyenɲi kei yeɲa nyan gbagba n kegyaebii.” ²² Botɔɔ te Yesu yako balan ban nyiaa, “Me kya ta mo kpene kamase do maŋ me nyinmaa man. Nɔlo ba gyen maŋ ɔ Bu ɲon ya, me kya waagen koon gyenɲa na maŋ. Nɔlo mo ba gyen kya ɲon ya, maŋ ɔ Bu ɲon na ban maa

lese me kya ñon wola wɔ nɛ daagen ne gyae la dɛɛ gyen e.”

²³ Kenɛte Yesu besenawɔ kɛɛ ɔ kaseela ban te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ te yɛɛ nyeebam ngba ɛ ne naa mena abɔɔ ñan ɛ ne naa nɛ! ²⁴ Mɛɛ yako ñon ɛ ke nyii nyiaa, Wurubuare akpenkpenngyɔɔra na gyoonen gyawɔ baa naa kpene ken ɛ ne naa nɛ mɔna ba te naa ya, te be gyawɔ baa nyii kpene ken ɛ ne nyii nɛ mɔna be te nyii ya.”

Yesu kegyɔ dudu lee Samaria baale ñolo wose man

²⁵ Wee daale nɛ Gyudatena mmaraa wolale ñolo konawɔ ɔ kaa teese Yesu nɔɔman te ɔ bɔɔse e nyiaa, “De Gbenngyoo, won te maa yɛɛ na maa nyin nyeedon kekpa ken?” ²⁶ Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyi, “Won te be ñmarasewɔ do Wurubuare mmaraa tɔne ken man? Sena te ɛ ne nyii mmaraase ñan man?” ²⁷ Kenɛte balee ñon tiranɔɔ nyiaa, “Be ñmarasewɔ nyi mo n konɔɔ pou na n wose pou na n don pou na nya agyuen pou gyae n Gbenngyoo Wurubuare, na n ke gyae n dɔɔ ngba nyan gbagba n wose nɛ.” ²⁸ Kenɛte Yesu yako e nyiaa, “N tiranɔɔ nideli, yɛɛ ngba mena ken n be yako nɛ na n ke nyin nyeedon kekpa ken.”

²⁹ Mɔna ken mmaraa wolale ñon ne gyae waa wola nyi ɔ gbɛenen tenɛɛ Wurubuare siaman dɔɔ nɛ, ɔ bɔɔse Yesu nyi, “Amɔte yena me dɔɔ?”

³⁰ Botɔɔ te Yesu gyɔɔ dudu daale tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wee daale balee ñolo lee Gyerusalem donɔɔ man tisi ɔ ne gyu Gyeriko donɔɔ man. Kenɛte ɔ gyuuwɔ kegyanɛe na ñmɛlatena, te

be leɔ ɔ kpene kamase te be tuku e yen yen, te be tinaa e yela ditenṭeli. ³¹ Te koṅawɔ nyi Wurubuare Sae ḡolo tisiwɔ mo gbɛɛ kenan ɔ ne gyu. Ɔ kena balee ḡon doo ne ɔ kpasewɔ mo yenan lan. ³² Mena mɔ te Lewi baale ḡolo mɔ koṅawɔ kaa mo botɔɔ te ɔ kena balee ḡon doo ne, ḡon mɔ kpasewɔ mo yenan lan. ³³ Mɔna Samaria baale ḡolo ḡon ɔ ne gyu ɔ gbɛɛ ne, kaa leewɔ balee ḡon dɔɔ. Ɔ kena e ken ne ɔ tɔɔ nyakee e, te waranase kyanja e fa balee ḡon. ³⁴ Ɔ tuuwɔ benaa e te ɔ doo e tee ɔ gyameɛ ḡan man te ɔ bake ḡa. Botɔɔ te ɔ moo balee ḡon gyakaa ḡon gbagba ɔ wonembu ḡon ɔ kyaa ne dɔɔ, te ɔ moo e gyu ḡɔla dɛɛsoe ken man nyi baa keɛ ɔ dɔɔ fa e. ³⁵ Tee kena ne, ɔ lese kɔba fa kegyia ḡon ɔ ne keɛ ḡɔla dɛɛsoe ken dɔɔ ne te ɔ yako e nyiaa, 'Keɛ balee kei dɔɔ fa man. Ma bese koṅ na me kaa tɔ neṅ kom kamase ken n be wolɛɛ ɔ dɔɔ ne kpu.' "

³⁶ Kenṭe Yesu boɔse balee ḡon nyiaa, "Nya agyuenṅ man na, balan batooro kewɔ man wonṭi yena balee ḡon ḡmɛelatena be tuku e ne ɔ dɔɔ?"

³⁷ Kenṭe mmaraa wolale ḡon tiranɔɔ nyiaa, "Walan ḡon ɔ be wii ɔ waranase ne." Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "Nyan mɔ gyu na n kaa yeɛ wɔe mena."

Yesu kegyu Maata na Mɛere dɛɛ

³⁸ Yesu na ɔ kaseela kegyakaa be gbɛɛ dɔɔ bee gyu ne, ɔ keliiwɔ akuraa daale man te alo ḡon bɛɛ baake e nyi Maata ne moo e gyu ɔ dɛɛ.

³⁹ Na Maata dana naabu ḡolo ḡon bɛɛ baake e nyi Mɛere. Kenṭe Mɛere koṅawɔ kaa kyaa

de Gbenḡyoo Yesu gyan ɔ ne nyii Wurubuare nombia. ⁴⁰ Maata keɛ ka ɔ wose na ḡoola ban kedi man ne, ɔ koḡawɔ kaa boose Yesu nyiaa, “De Gbenḡyoo, n be famene ḡgba me naabu be tina man yela maagen yee? Yako e nyi waa koḡ kaa kyɔ man.”

⁴¹ Kenḡte de Gbenḡyoo Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Maata, Maata, n ne naase n wose diyem abɔɔ burum dɔɔ, ⁴² mɔna kolo dokolon ne hia la ken kaboena nyi nya yeɛ. Mena kolo kpaakpaa kenan yaa Mɛre moowɔ, te bɔɔ gyae baa leɔ ke lee ɔ nyinmaa man ya.”

11

Yesu wola ɔ kaseela mena ken baa fane

Mateo 6:9-13

¹ Wee daale Yesu gyuu yenan daale ɔ ne fane. ɔ kefane tan ne, ɔ kaseela ban man ḡolo yako e nyiaa, “De Gbenḡyoo, wola daa mena ken dɛɛ fane ḡgba mena ken Gyɔn ba wola ɔ kaseela ne.”

² Kenḡte Yesu yako wɔ nyiaa,

“ɛ ne gyae ɛ ke fane na ɛ yako nyiaa,

‘De kya,

dɛɛ fane nyi balan pou baa lese n ye

Lese n gyoori debɔɔ.

³ Fa daa wee kamase weeneɛ ḡan ne hia daa ne.

⁴ Mo de nombiakumɛɛ kyɛɛ daa,

3 nawolo nyi daa mɔ na mo kyɛɛ balan ban beɛ yeɛ nombiakumɛɛ tia daa ne.

Na yeli dɛɛ yala kekɛɛsekɛ man ya.’ ”

⁵ Yesu besewɔ yako ɔ kaseela ban nyiaa, “ɛ yela dɛɛ mo ke nyi n dana gyoo, te n gyu ɔ dɛɛ

tɛɛ nsana ke gyo ɔ disim yako e nyi 'Me gyoo, waaseda paa man weenɛɛ kyomii. ⁶ Nawolo nyi me gyoo nolo ta lee gbɛɛ kɔŋ me gyan, te mɔɔ dana kolo na kolo maa fa e ya.' ⁷ Na n gyoo nɔn te tiranɔɔ deni tɔɔman nyi, 'Na haa man ya, me tan ketɔ me disim te daa na me bia mɔ tan kedoo. Mɔɔ gyae maa tale koro kaa fa nen kolo ya.' "

⁸ Kenɛte Yesu yako wɔ nyiaa, "Akpaa nyi nɔn na e gyoori kaagen wui dɔɔ nɛ nafa ɔ be gyae waa koro ya. Mɔna mena ken ɔ ne gyo disim ken kakyekyemaare man dɔɔ nɛ, waa koro toro na waa fa e kpene ken ɔ ne gyae nɛ.

⁹ Mena dɔɔ mɛɛ yako nɔn baa nyi ɛ sola Wurubuare kolo na, ɛ nyinmaa gyae ke kan ke. ɛ keɔ kolo lee ɔ gyan na ɛ ke nyin ke, te ɛ gyo e disim mɔ na waa toro fa nɔn. ¹⁰ Nawolo nyi walan kamase nɔn ɔ boɔse e kolo na ɔ nyinmaa ne kan ke, te nɔn ɔ gyae kolo lee ɔ gyan na ɔ ne nyin ke, te nɔn mɔ ɔ gyo e disim na waa toro fa e. ¹¹ Lolala, ɛ man wonti kyaa la ken nyi ɔ bu da sola e kpebi na, waa mo dom fa e? ¹² Yaa ɔ sola e wɔe na, waa mo kana fa e? ¹³ Akpaa emɛɛ ban ɛ yɛɛ nombiakumɛɛyɛrawɔ koran gyen abɔɔ kpaakpaa ka mo fa ɛ bia na, de yaa sena te ɛ kya nɔn ɔ kyaa adido nɛ, ba mo ɔ felin do ban bɛɛ sola e nɛ man nideli ya?"

Yesu na Belisɛbu

Mateo 12:22-30; 12:43-45; Maake 3:22-27

¹⁴ Wee daale Yesu gberaa felinkum ken ne yeli walan bɛɛ tale kolosi ya nɛ lee balee nolo man. Felinkum ken ka lee nɛ, balee nɔn kolosiwɔ te doo balan dikpii ken be kyaa botɔɔ nɛ pou

noo. ¹⁵ Ken̄te balan̄ ban̄ baale yakowɔ nyiaa, “Felin̄kum̄εε pou gyoo Belisebu faa na balee kei don̄ te ɔ ne tale gegi felin̄kum̄εε n̄ε.” ¹⁶ Ken̄ baale mo ne gyae baa teese Yesu nooman̄ doo be yako e nyi waa yεε gyakolon̄ nombia, na kawola nyi ɔ lee Wurubuar̄ε gyan̄.

¹⁷ Mɔna Yesu gyen̄ kpene ken̄ bεε gyuen̄ n̄ε te ɔ yako wɔ nyiaa, “Tεele kamase ken̄ ke man balan̄ de kpase ba wose kpookpoo bee yoo na don̄a na, tεele kenan̄ be gyae ke de ya. Mena mo te dekpanalan̄ daale man balan̄ de kpase ba wose kpookpoo bee yoo na don̄a na, dekpanalan̄ kenan̄ ne yεl̄εε bo. ¹⁸ Akpaa nyi ɔbɔnsam gyoori ken̄ man balan̄ de kpase ba wose kpookpoo bee yoo na don̄a n̄ε, sena te ɔ gyoori ken̄ gyae ke tale sen̄? Ken̄ doo m̄εε yako kei yena nyi, εm̄εε kpa felin̄kum̄εε pou gyoo Belisebu faa na man̄ don̄ te m̄εε mo gegi felin̄kum̄εε. ¹⁹ Akpaa nyi Belisebu don̄ te m̄εε mo gegi felin̄kum̄εε na, amote don̄ yaa ε silala ban̄ na mo gegi felin̄kum̄εε? εm̄εε gbagba ε silala ne gyae la baa bu non̄ fɔo. ²⁰ Te akpaa Wurubuar̄ε don̄ te m̄εε mo gegi felin̄kum̄εε na, kenan̄ na ε wulaa gyen̄ nyi Wurubuar̄ε gyoori ken̄ tan̄ kekɔn̄ ε gyan̄. ²¹ Akpaa don̄te non̄o de desina ɔ wose mo yoo aboo ɔ na deke ɔ d̄εε n̄ε, non̄o be tale kaa mo ɔ kolo ya. ²² Mɔna akpaa walan̄ non̄ ɔ dana don̄ kela e de kɔn̄ kaa yokii na e te ɔ di ɔ doo n̄ε, ɔ ne leo ɔ yoo aboo non̄ ɔ na mo ɔ wose lo n̄ε doo n̄ε pou, na ɔ te kuu wa aboo pou ke kpeleε balan̄. ²³ Walan̄ kamase non̄ ɔ be kpuε na man̄ ya n̄ε na ɔ ne kola man̄, te walan̄ kamase non̄ mo ɔ bεε

kyo man na dee yilaa balan fa Wurubuaɛ ya nɛ, o ne yaasee wo bo.”

²⁴ Kenɛte Yesu yako wo nyiaa, “Feliŋkum da lee walaŋ man nɛ, o ne tɛɛ kila keo tɛɛle awolɛɛ o ne gyae dekyae. Akpaa o te nyin dekyae ya na o ne yako o wose nyiaa, ‘Maa bese gyu ma dekyae bene keŋ moo lee nɛ man.’ ²⁵ Akpaa o koŋ kaa naa nyi ba te gbee botoo desina ke nideli keŋ nyi ayimɛɛ kamase be doo ya nɛ.

²⁶ O na bese gyu ka mo feliŋkumɛɛ nyetooro ŋan ne dana nombiakumɛɛ kela e nɛ kpu na o wose na be kaa kyaa walaŋ ŋonaŋ man. Dekoŋ mena na, walaŋ ŋonaŋ dinoo na bese wolɛɛ kela o kekyaa gyanŋba keŋ.”

²⁷ Yesu keɛ kolosi nombia keŋa nɛ, alo ŋolo gyinaa o noo balan baŋ man yako nyiaa, “Alo ŋon o ba lola neŋ te o be keɛle neŋ nɛ, ŋon na nyeebam.”

²⁸ Kenɛte Yesu tiranoo nyiaa, “Balan baŋ bee nyii Wurubuaɛ nombia ŋan te bee di ne doo nɛ, baŋ gba te kaboena nyi be sia dɛɛ gye.”

*Bɛɛ gyae nyi Yesu waa yɛɛ yakolon nombia
Mateo 12:38-42*

²⁹ Balan baŋ ke koŋ kaa wuku nɛ Yesu be-sewo yako nyiaa, “Gyeŋ wee kei balan yɛɛ nombiakumɛɛyɛrawo. Bɛɛ gyae bo nyi baa naa yakolon nombia, mona moo gyae maa yɛɛ yakolon nombia kpu na ŋan be koŋ Wurubuaɛ dekeŋkpeŋgyooɛ Gyona doo nɛ ya. ³⁰ Mena keŋ Gyona nombia ŋan ba bese kolo kekasee fa Niniwetena nɛ, mena mo te maŋ Deniwalan Bu ŋon mo me nombia gyae ka bese kolo kekasee fa

gyeη wee kei balan. ³¹ Wee keη Wurubuaε waa kōη ɔ kaa di balan nombia nε, Seba gyoo ηon ɔ yεε alo e te ɔ ba lee ata yenan nε, waa koro seη na waa bu gyeη wee kei balan fɔɔ. Nawolo nyi ɔ ke nyii Solomɔn nyansa nombia ηan nε, ɔ tεεwɔ leenan tεele ɔto kōη kaa nyii ηa. Mεε yako ηon baa nyi walan ηon ɔ kela gyoo Solomɔn ηonan kyaa kebo mɔna ε bee nyii e ya. ³² Mena mɔ te wee keη Wurubuaε waa kōη ɔ kaa di balan nombia nε, Niniwetena baa koro seη na baa bu gyeη wee kei balan fɔɔ. Nawolo nyi deban keη Gyona be kolosi Wurubuaε nombia ηan fa wɔ nε, be kyεεkeewɔ lee be gbεeneη kumεε man te be kōηawɔ Wurubuaε gyan. Mεε yako ηon baa nyi walan ηon ɔ kela Gyona ηonan nε kyaa kebo.”

Deniwalan wose kanea

Mateo 5:15; 6:22-23

³³ Kenje Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa “Nolo bεε kyanje kanea na waa mo ke weese yaa waa mo kolo wu ke ya. Mɔna ɔ na mo ke bo gyakaa kolo dɔɔ adido na balan ban bεε kōη dekanalan keη man nε ke nyin naa. ³⁴ Deniwalan kanea yena ɔ sia. N sia ne naa na n wose pou yεε kenmanje ke, mɔna n sia de wɔlεε na n wose pou doo ditinjeε tuum man. ³⁵ Mena dɔɔ ε keε nideli nyi kenmanje keη doo ε man nε ba bese ditinjeε ya. ³⁶ Nyi akpaa n wose pou doo kenmanje man te ka yenan daale be doo ditinjeε man ya na, kenan na n wose pou gyae ke ηalakee ηgba mena keη kanea ne ηalakee nε.”

*Yesu kekolosi Farasiitena na Gyudatena
mmaraa wolala nombia*

Mateo 23:1-36

³⁷ Yesu kekolosi taŋ ne Farasii baale ŋolo baake e gyu ɔ dɛɛ ɔ kaa di, mena dɔɔ ɔ gyuuwɔ kekyaa weeneɛ ŋan tɛɛ. ³⁸ Farasii baale ŋon kena nyi Yesu te faafo ɔ nyinmaase ŋgba mena ken ba beneŋ mmaraa nawolo ya ne, doo ɔ nɔɔ.

³⁹ Kenɛte de Gbenɔgyoo Yesu yako e nyiaa, “Emɛɛ Farasiitena ne faafo ɛ leenɔɔse na ɛ nyefalɛɛ wɔle bo, mɔna ŋe man dana ayimɛɛ. Mena te emɛɛ mɔ konɔɔse man doo, ɛ dana sibii te nombiakumɛɛ mɔ te wulu ɛ man. ⁴⁰ Emɛɛ ayinɛna; ɛ ba gyeŋ nyi Wurubuaɛ ŋon ɔ be yeɛ kolo wɔle ne, ŋon yena ke tɔɔman mɔ yee? ⁴¹ Mena dɔɔ ɛ yeɛ deeli fa ayematena, na kawola nyi ɛ wose betan ayimɛɛ ya.

⁴² Emɛɛ Farasiitena ɛ laako! Nawolo nyi ɛ na mo ɛ wɔɔman abɔɔ buruburu gba kufu man dekpen dokolon fa Wurubuaɛ, mɔna ɛ bee di nombia na ŋe gbɛɛ ya te ɛ bɛɛ mo Wurubuaɛ mɔ yeɛ kolo ya. Kaboena nyi nafa yaa yeɛ mena abɔɔ kenja pou, na ɛ ka bese fa ɛ wɔɔman abɔɔ buruburu ŋan kufu man dekpen dokolon bela kpu.

⁴³ Emɛɛ Farasiitena ɛ laako! Nawolo nyi ɛ ne gyae akyaese kpaakpaa Gyudatena ɔsom denɛɛ man, te ɛ ne gyae mɔ nyi ɛ lii balan man na balan dee buŋ do ŋon nɔɔ.

⁴⁴ ɛ laako! Nawolo nyi ɛ yeɛ ŋgba yeɔɔse ŋan ba yoo te balan ne tɛɛ ŋe dɔɔ ken bɔɔ gyeŋ nyi ŋe yeɛ yeɔɔse ŋa ya ne.”

⁴⁵ Botɔɔ te mmaraa wolala ban man ɲolo boɔse e nyiaa, “De Gbenɲyoo, nya ayakon ƙeɲa ne ɲgba n tee daa mo baa.”

⁴⁶ Ƙeɲte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Emɛɛ mmaraa wolala mo ɛ laako! Nawolo nyi ɛ ne bake kasolɔse ɲan kela balan ne yere wo, mona emɛɛ gbagba beɛ yeɛ kolo kyomii kyɔ wo na baa tale seele be kasolɔse ɲenan ya.

⁴⁷ ɛ laako! Nawolo nyi ɛ ne desina Wurubuaɛ akpenƙpenɲyɔɔra ban yebɔɔse, mona emɛɛ gbagba ɛ naanaɔ koono wo. ⁴⁸ Mena doo kei nawolo baa nyiaa, emɛɛ gbagba te lee nombia ɲan ɛ naanaɔ be yeɛ ne do. Nawolo nyi ɛ naanaɔ koono Wurubuaɛ akpenƙpenɲyɔɔra ban, te emɛɛ mo ƙɔɲawo ɛ ne desina ba yebɔɔse. ⁴⁹ Kei doo te Wurubuaɛ nyansate ɲon kolosiwo nyiaa, ‘Maa kpila ma akpenƙpenɲyɔɔra na me kpilala be gyan. Baa ko be man baale, na baa naase be man baale mo diyem.’ ⁵⁰ Wurubuaɛ akpenƙpenɲyɔɔra ban boɔ koo lee deban ƙeɲ Wurubuaɛ be yeɛ teeɛle kei ne, ka deɲele kewon gyaɛ ke ƙɔɲ emɛɛ gyɛɲ balan kewo doo, ⁵¹ lee Abele kako man kelii Sakaria doo. Sakaria kei te ba koowo Wurubuaɛ kedeɛsa boe ƙeɲ, na Wurubuaɛ osom deni dinaa ƙeɲ nsana nsana ne. Mɛɛ yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, ƙeɲa pou deɲele kewon gyaɛ ke ƙɔɲ emɛɛ gyɛɲ balan kewo doo.

⁵² Emɛɛ mmaraa wolala ɛ laako! ɛ ta mo Wurubuaɛ kagyɛɲ gbɛɛ weese balan te emɛɛ gbagba mo beɛ tee gbɛɛ kenan doo ya, te ɛ ne to ban beɛ gyaɛ baa ta gbɛɛ kenan doo mo ne gbɛɛ.”

⁵³ Yesu ka lee botɔɔ nɛ, mmaraa wolala na Farasiitena ban moo nombia gyu ke tunj e ban man te be boɔse e nombia burum, ⁵⁴ mo teese ɔ nɔɔman na baa nyinj kyanj e.

12

Ɛ keɛ ɛ wose dɔɔ nideli

Mateo 10:26-33; 12:32; 10:19-20

¹ Deban kenanj man nɛ, balan burum kɔɔawɔ kaa yilaa kenj nae dasenjae be doo ya. Kenje Yesu fiasɛɛ ɔ ne yako ɔ kaseela ban nyiaa, “Ɛ keɛ ɛ wose man nideli na Farasiitena dinɔɔ kenj ke yeɛ njgba tee kenj beɛ mo do kolo man te ne wuku nɛ. Nawolo nyi beɛ yeɛ ba wose njgba be yeɛ balan kpaakpaawɔ nɛ mɔna beɛ beo bo. ² Te kolo be kyaa kenj boɔ wu ke dɔɔ kenj nyi boɔ gyae baa gyuuusu ke ya, te nombia aweesenj njaale mɔ be kyaa kenj be gyae ka lee debɔɔ ya. ³ Mena dɔɔ nombii kamase kenj ɛ be yako ke ditinjɛɛ man nɛ gyae ka lee debɔɔ, te nombii kamase kenj ɛ be kolosi adadawoya man do njolo denjele man deni tɔɔman nɛ, baa mo ke gyɔ dekpenkpenj.

⁴ Me tebia mee yako njon baa nyi ɛ na yee balan ban beɛ ko wosenaane kaagenj bo, mɔna boɔ tale yeɛ kolo kpu bela nɛ ya. ⁵ Mee gyae maa wola njon walan njon kaboena nyi yaa yee. Ɛ yee Wurubuare njon ɔ ko walan na, ɔ dana donj nyi waa funj ɔ woo ka do boalanj kenj beɛ yem ya nɛ man. Ampanj yaa mee yako njon nyiaa, njon yena walan njon kaboena nyi yaa yee. ⁶ Akpelee koya yeɛ anmonj? Na kapere ala te beɛ yɔɔ akpeleese banonj yee? Mɔna Wurubuare bee wolee be man dokolonj koranj gba ya. ⁷ Ɛ nyeenyɔɔse koranj nɛ,

Wurubuare gyeŋ ɲe yaanɔɔle. Mena dɔɔ ɛ na yee ya, nawolo nyi ɛ dana tɔnɔɔ kela akpeleese burum.”

⁸ Keŋte Yesu kpa, “Mee yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, walaŋ kamase ɲon ɔ lee maŋ do denibalaŋ siaman nyi me yee ɔ Gbenjyoo e na, maŋ Deniwalaŋ Bu ɲon mɔ maa lee e do Wurubuare kpilala baŋ siaman adido. ⁹ Mɔna walaŋ ɲon ɔ te lee maŋ do denibalaŋ siaman nyi me yee ɔ Gbenjyoo e ya ne, maŋ Deniwalaŋ Bu ɲon mɔ maa bee e Wurubuare kpilala baŋ siaman adido. ¹⁰ Nyi akpaa ɲolo de kolosi nombiakumee tia maŋ Deniwalaŋ Bu ɲon ne Wurubuare waa mo kyee e, mɔna nyi akpaa ɲolo de kolosi mmusuo nombia tia Wurubuare felin ɲon na, Wurubuare be gyae waa mo kyee e korakora ya. ¹¹ Akpaa be wɔŋee ɲon gyu Gyudatena ɔsom denee man na gyooner ɲa donɔɔ kegyiise siaman nyi be kaa di ɛ nombia na, ɛ na wɔlee na mena keŋ ɛ ke tira ɛ nɔɔse yaa kpene keŋ ɛ ke yako ya. ¹² Nawolo nyi debaŋ kenan ɲe, Wurubuare felin ɲon ne gyae la waa wola ɲon kpene keŋ ɛ ke yako.”

Yesu kegyɔ dudu lee kobate diyinŋte ɲolo wose man

¹³ Yesu kee kolosi ne, walaŋ ɲolo korowɔ balan dikpii keŋ man yako e nyiaa, “De Gbenjyoo, yako me kegyia na dee kpala de kya abɔɔ.”

¹⁴ Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyi “Baale, amɔte lese na maŋ nyi maa yee ɛ nombiadiiri yaa ya abɔɔ kpalare?” ¹⁵ Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “E kee nideli na ɛ ka deke ɛ wose lee kedikum kamase man, nawolo nyi deniwalaŋ nyeedon be doo abɔɔ burum kenyin man ya.” ¹⁶ Keŋte

Yesu gyoo dudu kei fa wo nyiaa, “Kobate nolo kyaawo ken o wooman weeneε deewo fa e nideli. ¹⁷ Kenje balee nonan yako o wose nyiaa, ‘Wonje te maa yeε, nawolo nyi moo tan botoo ken maa see me weeneε bela ya.’ ¹⁸ Kenje balee non yako o wose nyi ‘Ma gyenj kpene ken maa yeε, maa tekerii me kpeese benεε njan pou na maa ban dinaana na maa see me weeneε na ma aboo pou ne man.’ ¹⁹ Na maa yako ma wose nyiaa, ‘Me dana aboo kpaakpaa burum njan gyae ke doo fa man kulutoonenj burum. Mena doo maa kyaa feεfo na maa di na maa nyoo na maa di gyon!’ ” ²⁰ Mona Wurubuarε yako e nyiaa, “Nyanj diyinje! Gyenj nelim kei maa leo n nyeedonj lee n nyinmaa man. Na nya aboo njan pou n be gyae see ne, gyae ka bese amote wui?” ²¹ Kenje Yesu yakowo nyiaa, “Nne kei te gyae ke konj walanj kamase non o ne gyae aboo burum fa o wose teεle kei doo, mona Wurubuarε siaman na o be doo kolo man ya ne doo.”

*Mo n loo gyakaa Wurubuarε doo
Mateo 6:24-34*

²² Kenje Yesu yako o kaseela ban nyiaa, “Mena doo te mee yako non nyi ‘E na naase ε wose diyem lee ε kekyaa man kedi na kenyo na aboo njan ε ka do ya. ²³ Nyeedonj ne hia kela weeneε, te deniwalanj wose mo ne hia kela aboo njan waa do. ²⁴ E keε gyebuse, boo ne duu aboo ya te boo ne koo ya, te boo dana kpeese yaa denεε njan man baa see weeneε ya, mona Wurubuarε ne fa wo weeneε. Kaboena yaa gyenj nyi ε wose ne hia kela gyebuse. ²⁵ E man wonji te lee o

kayeyεε man nε, waa tale mo debaη dokolon koon pε kpu na ɔ weeya ηan Wurubuaεε be fa e nε? ²⁶ Akpaa nyi ε be gyae ε ke tale yεε kolo peperee kei ya na, won dɔɔ te ε ne naase ε wose diyem abɔɔ akan ηan dɔɔ? ²⁷ Ε keε mena ken kyenkyenkwɔse na bee, ηe bεε yεε tom ya te ηe bεε loo kanyaηse mɔ ya. Mɔna mεε yako ηon ε ke nyii nyi Gyoo Solomɔn na ɔ wosekenyiη koran nε, ɔ te nyiη kyenkyenkwɔse kenja man dokolon kyeo ya. ²⁸ Weera dɔɔ te ε bεε lεε Wurubuaεε di nideli ya? Nyi akpaa mena te Wurubuaεε ne desina ηalese ηan ε kena ηa gyεη kyoo na be ta too ηa na, kenan na ε tɔɔse nyi Wurubuaεε waa tale desina ηon kela ηalese ηenan. ²⁹ Mena dɔɔ ε na mo ε konɔɔ gyakaa kpene ken ε ke di yaa kpene ken ε ke nyɔɔ dɔɔ ya. Ε na yeyεε na mena abɔɔ ηenan ya. ³⁰ Nawolo nyi mena abɔɔ kenja te tεεle kei dɔɔ balan ban bɔɔ gyεη Wurubuaεε ya nε sia ne yεε ηe dɔɔ, mɔna ε kya Wurubuaεε gyεη nyi mena abɔɔ kenja ne hia εmεε mɔ. ³¹ Mena dɔɔ ε tanɔbεε mo ε loo pou gyakaa Wurubuaεε gyoori ken dɔɔ. Nyi akpaa ε yεε mena na, Wurubuaεε waa mo abɔɔ akan ηan pou kpu ηon.’ ”

³² “Εmεε me balan dikpiibii, ε ta boo ya mɔna ε na yee ya nawolo nyi dana ε kya Wurubuaεε gyon nyi waa yela ε ke di gyoori kpu na e. ³³ Ε yɔɔ ya abɔɔ na ε ka mo ηe kɔba pou fa ayematena. Kei gyae ke yela ε ke nyiη abɔɔ kpaakpaa see ε wose Wurubuaεε man. Nηmεεlate be gyae waa tale gyu botɔɔ ke ηmεεle ya, te kolo be gyae ke tale wolεε ηa mɔ ya. ³⁴ Ε tɔɔse nyi botɔɔ ken ya

aboo kpaakpaa doo ne, botoo te e loo mo gyakaa.”

E doo e wose doo

Mateo 24:45-51; Maake 13:32-37

³⁵ Kenje Yesu besewo yako wo nyiaa, “E doo e wose doo nideli na e ke kyanee e kanease see, ³⁶ ngba tewulee ban bee daa be gbengyoo ka lee alowole tee kon ne. Na nyi akpaa o betaa kon kaa gyoo disim na baa koro toro e bilen. ³⁷ Tewulee ban be gbengyoo waa kaa naa nyi ba delena ne, ban na nyeebam. Ampan yaa mee yako non nyiaa, be gbengyoo non waa kpee wa aboo desina o wose na waa yela baa kyakee na waa fa wo weenee baa di. ³⁸ Akpaa nyi be gbengyoo non da bese kon tee nsana yaa nebo fuu koran te o naa nyi o tewulee ban delena na, ban na nyeebam. ³⁹ Mona e toose nyiaa, akpaa dekanalante den gyen deban ken nmeelatena baa kon kaa nmeele e ne, nafa waa doo o wose doo na boo nyin kon kaa kuu wa aboo ya. ⁴⁰ Mena doo kaboena nyi emee mo yaa doo e wose doo, nawolo nyi man Deniwalan Bu non mo maa kon bo deban ken e loo be gyakaa ya ne.”

⁴¹ Botoo te Pita boose Yesu nyiaa, “Me Gbengyoo, daa yaa n gyoo dudu kei fa yaa walan kamase?” ⁴² Kenje Yesu tiranoo fa e nyi, “Amote yena tobaale non bee lee e di te o sia be kare?” Non yena walan non o gbengyoo ba mo e nyi waa kee o tewulee akan ban doo, na waa fa wo weenee deban ken kaboena ne man. ⁴³ Nyi o gbengyoo non de kon kaa naa e nyi o ne yee o tom ngba mena ken o kpa waa yee ne, na

44 ɲon na nyeebam. 44 Ampan yaa mɛɛ yako ɲon nyiaa, ɔ gbɛngyoo ɲon waa mo wa abɔɔ pou do tobaale ɲonan ɲyɪɲmaa man nyi waa kɛɛ ɲe dɔɔ. 45 Mɔna akpaa tobaale kei de yako ɔ wose nyiaa, “Me gbɛngyoo te kyare ɔ bɛɛ kɔɲ ya, te ɔ gyoo tewulɛɛ na alebia akan ban akpanyanɲyan keyɛɛ te ɔ ne dii te ɔ ne nyɔɔ dɛɛse nɛ, 46 ɔ gbɛngyoo ɲon da bese kɔɲ wee yaa deban ken tobaale ɲon loo be gyakaa ya nɛ, waa wɔɲ tobaale ɲonan deɲele na waa gegi e na waa yela waa naa diyem ɲgba ban bɔɔ ne lɛɛ Wurubuare di ya nɛ. 47 Tobaale ɲon ɔ gyeɲ kpene ken ɔ gbɛngyoo ne gyae te ɔ te desina ɔ wose see na waa yɛɛ ɔ gbɛngyoo kegyaebii ya nɛ, baa kebii e dambiise nideli. 48 Mɔna tobaale ɲon ɔ ba gyeɲ kpene ken ɔ gbɛngyoo ne gyae ya te ɔ yɛɛ kpene ken kaboena ketuku na, baa tuku e bo kyomii. Walaɲ kamase ɲon ba mo abɔɔ burum do ɔ nyɪɲmaa man na, baa bɔɔse abɔɔ burum lee ɔ gyan. Te ɲon mɔ ba mo abɔɔ ɲan ɲa boe nideli do e ɔ nyɪɲmaa man na, mena ke mɔ te baa bɔɔse lee ɔ gyan.”

Yesu nombia ta mo kekpase kɔɲ

Mateo 10:34-36

49 Kenɛte Yesu yako wɔ nyiaa, “Me kɔɲae me kaa do boalaɲ tɛɛle kei dɔɔ, te ma kegyaebii yɛna nyi nafa ke den wulaa kɛɛ kpaa. 50 Kaale daale doo daa na man te mɛɛ yeyɛɛ kelii deban ken kaale kenan gyae ke tan. 51 ɛ gyeɲ nyi wosefɛɛren yaa ma moowɔ kɔɲ tɛɛle kei dɔɔ? Koa! Na wosefɛɛren ya, mɔna me kɔɲae na balan kekpase kpookpoo. 52 Lee gyeɲ ne gyu nɛ

dekpanalan ken ke man balan yee balan banon na baa kpase ba wose. Balan batooro baa koro sen tia balan bala, na balan bala mo ka koro sen tia balan batooro. ⁵³ Kyaɔ baa koro sen tia be bia baala te bia baala mo baa koro sen tia be kyaɔ. Naɔ baa koro sen tia be bia alebia te bia alebia mo baa koro sen tia be naɔ. Awuna baa koro sen tia be bia ala te bia ala mo baa koro sen tia ba awuna.”

*Deban otomante ken wose man nombia
Mateo 16:2-3*

⁵⁴ Ken te Yesu besewo yako balan dikpii ken nyiaa, “E naa noma da lee weese deeyalae man ne, debokenan man na e kpa ‘Oga ne kon’ na ampan oga te yee. ⁵⁵ Te e naa ngba felin ne gyoo lee ata yenan na e kpa ‘Weese waa sen’ na ampan te kon mena. ⁵⁶ Emee ban e na beo e wose! E ne tale kee adido na ateta na e ta wola kpene ken gyae ke yee. Won doo te e be tale kee aboo nan ne kon gyen ne, na e ka wola ne man ya? ⁵⁷ Won doo te emee gbagba be tale gyuen naa kpene ken dei fa non na e ke yee ya? ⁵⁸ Nyi akpaa nolo de samena nen te e ne gyu e kaa di nombia nan na, yee kakyen na e ke desina ya nsana gbena man. Na mena ya na waa mo nen gyu nombiadiiri non gyan na non mo ka mo nen kefa kotototena na ban mo kewone nen keto deni. ⁵⁹ Mee yako nen n ke nyi nyiaa, n be gyae n ka lee deni man botoo ya kaboena n keto kom ken baa kara fa nen ne pou tan.”

13

Kyεεkee lee n gbεeneɲ kumεε man na n ke kɔɲ Wurubuarε gyan

¹ Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi fa balan ban nε balan baale kɔɲawɔ kaa yako e nyiaa, Galeliatena baale gyuuwɔ Wurubuarε ɔsom deni dinaa keɲ man be kaa deesi fa Wurubuarε. Keɲte gyoo dinaa Pilato yela be ka koo wɔ, te be fatabo kyakalewɔ na ba kedeesa fatabo keɲ. ² Keɲte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ na gyuenɲ nyi Galeliatena ban bɔɔ naa mena diyem kei gyu ka yeɲ nε, be nombiakumεε kela Galeliatena akanɲ ban pou? ³ Koa be doo mena ya, mεε yako ηon baa nyiaa akpaa ε te kyεεkee lee ε gbεeneɲ kumεε man na ε ke kɔɲ Wurubuarε gyan ya nε, εmεε mɔ ε ka yeɲ. ⁴ Yaa ε na gyuenɲ nyi balan kufu gyanaara ban deni dɔɔlonɲte keɲ be yale ηere wɔ Siloam nε, be nombiakumεε kela balan akanɲ ban be kyaa Gyerusalem donɔɔ man nε pou? ⁵ Koa be doo mena ya, mεε yako ηon baa nyiaa akpaa ε te kyεεkee lee ε gbεeneɲ kumεε man na ε ke kɔɲ Wurubuarε gyan ya nε, εmεε mɔ ε ka yeɲ.”

Dan keɲ ke bεε see ya nε dudu

⁶ Botɔɔ te Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ nyiaa, “Balee ηolo duu dan keɲ bεε baake ke nyi fiigi nε ɔ wɔɔman, te ɔ gyuuwɔ ɔ kaa kεε nyi waa nyinɲ ke bia di mɔna ke ta see ya. ⁷ Keɲte ɔ yako ɔ paate ηon nyiaa, ‘Kεε kulutoonenɲ atooro sɔɔɲ yaa ηgba mεε kɔɲ kebo kaa kεε nyi maa nyinɲ dan kei bia, mɔna me bee nyim ya. Kara ke leki! Wonɲ dɔɔ te ka seɲεε kεε wolεε me tεεle?’ ⁸ Keɲte ɔ paate ηon tiranɔɔ nyiaa, ‘Me gbenɲgyoo, yela ke

ka sen kulutoo dokolon kpu na maa wula tæele ken ke dei nε kaa do ka ateta na dεε kεε. ⁹ Akpaa ke da see bia kulutoo anekonon na dei, te akpaa ke ta see ya na dεε kara ke leki.' "

Yesu kekyo alo ηolo kawee Gyudatena keƒεƒowee

¹⁰ Gyudatena keƒεƒowee daale nε, na Yesu na wolo Gyudatena osom deni daale man. ¹¹ Na alo ηolo kyaa botoo ken felinkum ba do e kawee kulutoonen kufu gyanaara, te ke yela o goowo ken o bεε tale waa tenee o wose koran ya. ¹² Yesu kena alo ηon nε, o baake e kaa sen balan siaman te o yako e nyiaa, "Alo, n te nyin kawee kekyo." ¹³ Kenƒe Yesu moo o nyinmaa gyakaa o doo, debokenan man te alo ηon teneewo te o lese Wurubuare ye.

¹⁴ Botoo te bo osom deni man kegyia ηon gyen baη nyi Yesu te kyoo walaη kawee ba keƒεƒowee, mena doo o kolosiwo fa balan baη boo gyanee botoo nε nyiaa, "E dana weeya looro ken ε na mo yεε tom. E koη weeya ηenan man na baa kyoo ηon ε kawee, te yεε nyi keƒεƒowee te ε ke koη ya."

¹⁵ Kenƒe de Gbengyoo Yesu tiranoo fa e nyiaa "Emεε baη ε na beo ε wose! E man wonƒi bεε booli na o wonembu lee o dekpanæ man mo e gyu kefa e lon keƒεƒowee ya? ¹⁶ Te nenεε alo kei ηon o ba lee Aberaham duulun man te obonsam ba do e kawee kulutoonen kufu gyanaara soon yaa nε, tekaboena nyi maa kyoo e kawee keƒεƒowee yee?" ¹⁷ Yesu noo ketira ken

yela ɔ kolala ban pou sia yenawɔ, te gyakolon nombia nan ɔ be yeɛ ne yeɛ balan ban pou gyon.

Yesu kegyɔ dudu lee Wurubuarɛ gyoori ken wose man

Mateo 13:31-33; Maake 4:30-32

¹⁸ Kenɛte Yesu boose wɔ nyiaa, “Sena te Wurubuarɛ gyoori ken doo? Yaa wonɛ te dɛɛ mo ke maa na? ¹⁹ Ke yeɛ ngba dan daale bii peperee ngba kpeli bii ken balee nolo ba mo ke duu ɔ wɔɔman nɛ. Te ke tuuwɔ bese dan dinaa dinaa te gyebuse kɔnawɔ kaa loo ba asaase do ke tombia man.”

²⁰ Kenɛte Yesu besewɔ boose wɔ nyiaa, “Wonɛ te maa mo Wurubuarɛ gyoori ken maa na?”

²¹ Wurubuarɛ gyoori ken yeɛ ngba tee ken alo nolo ba mo kyakale bodobodo bilin tasa dinaa man, kaboena bilin ken pou korowɔ wuku nɛ.”

Denanɔɔ bɔbɔokyee ken

Mateo 7:13-14, 21-23

²² Yesu ka mo ɔ nyee ban ɔ ne gyu Gyerusalem donɔɔ man nɛ, ɔ tɛɛwɔ donɔɔse na akuraase man ɔ na wola wɔ Wurubuarɛ nombia. ²³ Kenɛte walan nolo boose e nyiaa, “Me Gbengyoo, balan akalansɛɛ te Wurubuarɛ waa lɛɛ ba nyee yaa?” Te Yesu tiranɔɔ nyiaa, ²⁴ “Nyi akpaa ε ne gyae ε ka gyoo Wurubuarɛ gyoori ken man nɛ, ε yeɛ kakyenɛ na ε ka mo denanɔɔ bɔbɔokyee ken man gyoo. Nawolo nyi balan burum baa pereɛ nyi baa mo botɔɔ gyoo, mɔna bɔɔ gyae baa tale ya. ²⁵ Deban ken dekanalanɛte non waa koro na waa tɔ ɔ disim nɛ, deban kenanɛ te ε ka senɛ debɔɔ man na ε ke gyɔ disim ken na ε ke waase e nyiaa, ‘De

Gbengyoo toro denanɔɔ ken fa daa.' Kenje waa tiranɔɔ fa non nyi, 'Mɔɔ gyen non ya te mɔɔ gyen botɔɔ ken ε ba lee mɔ ya.'

²⁶ Botɔɔ te ε ke tiranɔɔ nyiaa, daa na neɲ doo nyinmaa di te de nyɔɔwɔ, te n wola nombia de debiise mɔ man.

²⁷ Mɔna dekpanalante non waa bese yako nyiaa, 'Mɔɔ gyen non ya te mɔɔ gyen botɔɔ ken ε ba lee mɔ ya. ε ta lee me siaman, εmεε nombiakumεεyεera!' ²⁸ Deban ken ε kena de naanaɔ Aberaham na Asiki na Gyekɔpo na Wurubuare akpenkpengyɔɔra ban pou Wurubuare gyoori ken man te ε be gyae ε ke tale ke kpu na wɔ ya ne, botɔɔ te ε ke kyan ε nyeeya wii na ε ka donje ε nyimbiam. ²⁹ Balan baa lee weese dεεlee na weese dεεyalae man, na ado na ata yenan kɔɲ kaa kyaa Wurubuare gyoori ken man di gyon. ³⁰ Mεε yako non ε ke nyii nyiaa, balan ban bɔɔ dɔɔ wɔle ne baa kaa lan siaman, te ban be kyaa siaman ne baa dɔɔ wɔle."

Mena ken Yesu ne gyae Gyerusalem

Mateo 23:37-39

³¹ Deban kenan man te Farasiitena baale kɔɲawɔ Yesu gyan kaa yako e nyi "Lee kebo kei gyu yenan daale, nawolo nyi gyoo Herode ne gyae neɲ waa ko."

³² Kenje Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "ε gyu ke yako mena adaote nonan nyiaa, maa gberaa felinkumεε na maa kyɔ balan gyen na kyoo, te weeya atoorote man na maa tan ma tom."

³³ Mɔna kaboena nyi maa mo me sia tee me dee gyue dεεdεε gyen na kyoo na ke tεε kena. Nawolo nyi yeε senaa ne, Gyerusalem donɔɔ man

te kaboena nyi Wurubuarɛ dekpenkpenngyɔɔre waa yenj.

³⁴ Kenje Yesu yakowɔ nyiaa, “O Gyerusalemtena, O Gyerusalemtena, emɛɛ koona Wurubuarɛ akpenkpenngyɔɔra ban te ɛ funjii Wurubuarɛ kpilala ban ɔ be kpili ɛ gyan ne boya. Ma te yɛɛ mena kenj maa yilaa non konj me gyan ngba mena kenj kegyim talabo ne yilaa ɔ bia do ɔ benkelee tɛɛ nɛ, mona ɛ te fa man gbɛɛ ya. ³⁵ Ɛ kɛɛ, Wurubuarɛ ta lese ɔ sia lee ɛ donɔɔ kenj dɔɔ. Te mɛɛ yako non ɛ ke nyii nyiaa, ɛ be gyae ɛ kena man bela ya kelii debanj kenj ɛ keyako nyiaa, ‘Walanj non ɔ ne konj de Gbenngyoo Wurubuarɛ yele man nɛ, non na nyeebam.’ ”

14

Yesu kekyɔ balee nolo kawee

¹ Gyudatena keƛɛƛfowee daale nɛ, Yesu gyuu Farasiitena siamante nolo dɛɛ ɔ kaa di. Ɔ ke kyaa botɔɔ kenj na, Farasiitena banj na deke e baa kɛɛ nyi baa nyinj kolo yako lee ɔ wose man. ² Kenje balee nolo non ɔ ba bokee nɛ konjawɔ Yesu gyan, ³ te Yesu boɔse Gyudatena mmaraa wolala banj na Farasiitena banj nyiaa, “Da mmaraa ne fa gbɛɛ nyi dɛɛ kyɔ walanj kawee keƛɛƛfowee yaa bɛɛ fa daa gbɛɛ ya?” ⁴ Monna be man nolo te gyuuusu ɔ nɔɔ ya. Kenje Yesu kyanja kawee te non nyinjmaa man te ɔ kyɔɔ e kawee te ɔ lɔɔ e gbɛɛ. ⁵ Botɔɔ te Yesu boɔse wɔ nyiaa, “Akpaa ɛ man nolo dana bu baale bii yaa wonembu te ɔ yale ditiribunj man keƛɛƛfowee na, ɔ be gyae waa lese e debokenanj man yee?” ⁶ Monna ba te tale tiranɔɔ fa e ya.

Wose keyokose

⁷ Yesu kena mena kenj balan ban bɔɔ baake wɔ kɔŋ weenɛɛ ŋan tɛɛ kɛɛ tɔɔsee akyaese kpaakpaa nyinjan nɛ, ɔ gyɔɔ dudu kei fa wɔ nyiaa, ⁸ “Akpa a ŋolo de baake nenj alowɔlere weenɛɛ tɛɛ nɛ na peree dekyae kpaakpaate ya. Nawolo nyi gyae ke tale kɔŋ nyi ɔ te baake walan ŋolo ŋon ɔ kela nenj nɛ mɔ kɔŋ botɔɔ. ⁹ Akpa a de kɔŋ mena na walan ŋon ɔ be baake ɛ bala nɛ, waa kɔŋ kaa yako nenj nyiaa ‘Koro mo n dekyae fa balee kei.’ Botɔɔ na desɛŋ gyae ke kyanj nenj, na n ke gyu ke kyaa botɔɔ kenj be tanj obuɔ ya nɛ. ¹⁰ Mɔna nyi akpa a ŋolo de baake nenj gyu ɔ dɛɛ nɛ, gyu ke kyaa botɔɔ kenj be tanj obuɔ ya nɛ te akpa a walan ŋon ɔ be baake nenj de kɔŋ nɛ waa yako nenj nyiaa, ‘Me gyoo koro ke kyaa dekyae kpaakpaate man.’ Kei gyae ke fa nenj obuɔ balan ban bɔɔ baake wɔ nɛ pou siaman. ¹¹ Nawolo nyi walan kamase ŋon ɔ gyina ɔ wose na Wurubuare waa yɔkɔse e, te walan kamase ŋon ɔ yɔkɔse ɔ wose na Wurubuare waa gyina e adido.” ¹² Botɔɔ te Yesu yako walan ŋon ɔ be baake e gyu ɔ dɛɛ nɛ nyiaa, “Akpa a n do kesaa te n ne gyae n ke baake balan kaa di be nɔɔ nɛ, na baake n gyoona yaa n naabia yaa n lonɔtona yaa n tebia banj be dana kɔba nɛ ya. Nawolo nyi n yɛɛ mena na banj mɔ baa kaa baake nenj wee daale tɔ kom. ¹³ Mena dɔɔ nyi akpa a n do kesaa na, baake ayematena na ɔtakasese na abafanɛ na siayɛlɛɛsatena. ¹⁴ N yɛɛ mena na Wurubuare waa hiraa nenj. Nawolo nyi banj be gyae baa tale yɛɛ mena tɔ nenj kom ya, mɔna Wurubuare ne gyae la waa tɔ nenj kom wee kenj waa gyuuusu balan banj be gbɛɛnenj tenɛɛ

o siaman lee yen man ne.”

Nɔɔkedi dinaa daale dudu
Mateo 22:2-10

¹⁵ Balan ban ban na wo kyaa bee di weeneε njan man nolo kenyii nombia kenja ne o yako Yesu nyiaa, “Walan non waa di weeneε Wurubuare gyoori ken man ne, non na nyeebam!” ¹⁶ Kenje Yesu tiranoo fa e nyiaa, “Balee nolo kyawoo te wee daale o doo kesaa, te o baake balan burum nyi be kaa di. ¹⁷ Deban ken weeneε njan kedi be lii ne, o kpila o tobaale nyi waa ta baake balan ban o be lo yele baake wo ne nyiaa, ‘E kon, ba te tan kpene kamase.’

¹⁸ Mɔna be popou wonee ba wose lee wole dokolon dokolon. Walan gyan gbate non tobaale non be gyu o gyan ne yakowo nyiaa, ‘Ma ke lee teele daale yaa te mee gyu me kaa kee ke mena doo mee waase nen bo moo gyae maa tale kon ya.’

¹⁹ Nolo mo yako e nyiaa, ‘Ma te lee nunkyuese baala kufu ban baa yee tom fa man te mee gyu me kaa mo wo fara kee be don man, mena doo mee waase nen bo moo gyae maa tale kon ya.’

²⁰ Kenje nolo mo yakowo nyiaa, ‘Ma ke yala alo yaa, mena doo moo gyae maa tale kon ya.’

²¹ Mena doo tobaale non besewo gyu ke yako o gbengyoo non nombia njan booo yako e ne. O gbengyoo non ke nyii nombia kenja ne o gyan ban nideli te o yako o tobaale non nyiaa, ‘Bese gyu donoo ken abonterese na ne gbene nen nooman, na n kaa baake ayematena na otakasese

na siayelɛsatena na abafanɛe nyi be popou baa kɔŋ.'

²² Te kyare ya nɛ tobaale ŋon besewɔ kɔŋ kaa yako ɔ gbengyoo ŋon nyiaa, 'Me gbengyoo, kpene keŋ n be kpila maŋ nyi maa yɛɛ nɛ, ma te yɛɛ mɔna akyaese sɛɛ doo burum.' ²³ Keŋte balee ŋon yako ɔ tobaale ŋon nyiaa, 'Gyu donɔɔ keŋ denɛɛ wɔla na ke gbɛɛneŋ pou man, na n kaa mo balan kɔŋ na ma dekpaŋalan keŋ kenyiŋ wulu.' ²⁴ Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, 'Balan ban mɔɔ lɔ yele baake wɔ nɛ, be man ŋolo na ŋolo nɔɔ be gyae ke daa me weenɛ keŋa ya.' "

Kaale keŋ doo Yesu kesila

Mateo 10:37-38

²⁵ Wee daale balan burum baale kesila Yesu bee gyuu nɛ, ɔ besena ɔ sia tee wɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, ²⁶ "Akpaa ŋolo ne kɔŋ me gyaŋ ɔ kaa sila maŋ te ɔ te gyae maŋ kela ɔ kya na ɔ naa na ɔ wɛɛle na ɔ bia na ɔ kegyiise na ɔ naabia na ɔ deesina na ŋon gbagba ɔ wose koran ya nɛ, ɔ be gyae waa tale bese me kaseele ya. ²⁷ Te walaŋ kamase ŋon ɔ ta mo ɔ ɔpaŋdan keŋ ka seŋɛ fa kaale na yeŋ na waa sila maŋ ya nɛ, ɔ be gyae waa tale bese me kaseele ya.

²⁸ Akpaa ɛ man ŋolo ne gyae waa ban deni dinaa na, ɔ bɛɛ kyaa na waa bu deni keŋ abɔɔ koya kɛɛ nyi koba keŋ ɔ dana nɛ gyae ka yee deni kenan keban yee? ²⁹ Nawolo nyi akpaa ɔ see deni keŋ mokɔɔ te ɔ te tale taŋ ke ya na, ban pou baa naa ke nɛ baa boŋo e, ³⁰ nyiaa 'Balee kei korowɔ nyi ɔ ne ban deni mɔna ɔ nyinmaa te gyanɛe ya.'

³¹ Kenje Yesu besewo yako nyiaa, akpaa gyoo ηolo dana yoonootena kakponse kufu (10,000) te o ne gyu o kaa yoo na o doo gyoo ηon o dana yoonootena kakponse sao (20,000) na, o be gyae waa kyaa na waa gyuenj kee nyi waa tale mo o wui yoonootena kakponse kufu (10,000) banj ke yoo na o doo ηon wui yoonootena kakponse sao (20,000) banj yee? ³² Nyi akpaa o kee nyi o be tale yoo na e ya ne, debanj kenj o ta benaa ta e ya na waa kpila teree gyu ke doo e nyi waa yela baa desina ba nsana na baa kyaa woseferej man. ³³ Mena mo te e man walanj kamase ηon o be gyae waa tale tina kpene kamase kenj o dana yela ya ne, o be gyae waa tale bese me kaseele ya.”

³⁴ Kenje Yesu besewo yako nyiaa, “Yabia dei mona akpaa ka gyonj kenj da lee ke man ne, n be gyae n ke tale yela ka ke yee gyonj bela ya. ³⁵ De konj mena na, yabia kenanj be dei fa kolo na kolo keyee bela ya, bee funj ke bo leki. Walanj kamase ηon o dana denjela anenyiinj dei na, waa tei nombia ηan mee yako ne.”

15

Nam ηon o ba yoo ne dudu

Mateo 18:12-14

¹ Debanj daale ne, lempoolera burum na nombiakumeyera konjowo Yesu gyanj be kaa nyii nombia ηan o na wolo ne. ² Kenje Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala ηorokosowo yako nyiaa, “Balee kei doo o ne lee nombiakumeyera do o wose man te o ne dii bom na wo gba koranj.”

³ Mena dɔɔ Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ nyiaa,
⁴ “Akpaɛ ɛ man ɲolo dana namense sɔɲonɔɲ (100) te be man ɲolo da yoo na wonɲ te ɔ ne yɛɛ?”
 Ɔ be gyae waa tina sɔɲonaara na kufu kadaale (99) ban yela ɲale nsana botɔɔ na waa ta keɔ ɲon ɔ ba yoo nɛ kaboena waa naa e yee? ⁵ Te akpaɛ ɔ naa e na, ɔ be gyae waa nyanɲee na waa gate e gyakaa ɔ degbanɲbanɲ dɔɔ mo e gyu dɛɛ yee? ⁶ Ɔ gyu dɛɛ nɛ waa baake ɔ gyoona na ɔ tebia gyanɲee na waa yako wɔ nyiaa, “ɛ yela dɛɛ nyanɲee nawolo nyi ma te naa me nam ɲon ɔ ba yoo nɛ. ⁷ Mɛɛ yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, mena ke te akpaɛ nombiakumɛɛyɛɛre dokolonɲ de kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛnɛɲ kumɛɛ man te ɔ kɔɲ Wurubuare gyanɲ nɛ, ban be kyaa Wurubuare man adido nɛ baa nyanɲee ɔ dɔɔ kela balanɲ sɔɲonaara na kufu kadaale ban bɛɛ gyuenɲ nyi be gbɛɛnɛɲ tenɛɛ Wurubuare siaman, mena dɔɔ tekaboena nyi baa kyɛɛkee lee be gbɛɛnɛɲ kumɛɛ man ya nɛ.”

Kɔɔbabil keɲ kɔɔ yoo nɛ dudu

⁸ Yesu besewɔ yako nyiaa, akpaɛ alo ɲolo dana kɔɔba wolom bia kufu te ɲe man dokolonɲ da yoo na wonɲ te ɔ ne yɛɛ? Ɔ be gyae waa kyanɲee kanea na waa gbee ɔ deni man na waa keɔ yenanɲ kamase nideli kaboena waa naa ke yee? ⁹ Te akpaɛ ɔ naa ke na, ɔ ne baake ɔ gyoona na ɔ tebia gyanɲee na waa yako wɔ nyiaa, “ɛ yela dɛɛ nyanɲee nawolo nyi ma te naa me kɔɔba wolom bii keɲ kɔɔ yoo nɛ. ¹⁰ Mɛɛ yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, mena ke te akpaɛ nombiakumɛɛyɛɛre dokolonɲ de kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛnɛɲ kumɛɛ man te ɔ kɔɲ

Wurubuare gyan ne, Wurubuare kpilala ban be kyaa adido ne baa nyaŋee o doo.”

Yesu kegyo dudu lee bu non o ba yoo ne wose man

¹¹ Yesu besewo gyoo dudu kei fa wo nyiaa, “Balee nolo kyaawo na o dana bia baala bala.

¹² Wee daale balee kei bu kemaasa non yako o kya nyiaa, ‘Taata, kpala nya aboo non n dana ne na n ka mo me wui fa man.’ Mena doo o kya non kpala wa aboo non fa o bia ban.

¹³ Te di weeya ala ya te o bu kemaasa non yoo aboo non o be nyim ne pou te o moo koba ken do o wose man te o moo o nyee ban teele wole daale man. O ke gyoo botoo ne, o moo koba ken o dana ne ke yee kehuhoori wolee ke pou. ¹⁴ O ke wolee koba ken pou tan ne, tanam dinaa daale yalawo teele kenan pou doo te o wose kyanja e nideli.

¹⁵ Mena doo o gyuuwo o kaa di paa fa donooto nolo, te donooto non moo e gyoo nyi waa gyoo ke kee o kekuiriise doo. ¹⁶ Na nafa o loo gyakaa nyi waa nyin kekuiriise ban weenee non njaale di, mona nolo te fa e nja ya.

¹⁷ O sia ke nmanee e ne o yako o wose nyiaa, ‘Me kya tewulee pou ne dii baa kaase, te man kyaa kebo ken tanam ne gyae ke kara ma nyee?’

¹⁸ Maa koro na maa bese gyoo me kya gyan na me kaa yako e nyiaa, ‘Taata, ma te yee nombiakumee tia Wurubuare te ma te yee tia nyan mo. ¹⁹ Mena doo ma tekaboena nyi nya baake man n bu bela ya, mo man yee ngba n tewulee ban man nolo ne.’ ” ²⁰ Mena doo o korowo mo gbee o ne gyoo o kya gyan. Deban ken o donnee lemm o ne kon

dɛɛ nɛ, ɔ kya naa e te ɔ bu ɲon nombia yɛɛ e waraɲase te ɔ yeuwɔ kegyaɲee na e te ɔ pukaa e nyaɲee na e.

²¹ Botɔɔ te ɔ bu ɲon yako e nyiaa, “Taata, ma te yɛɛ nombiakumɛɛ tia Wurubuaɛ te ma te yɛɛ tia nyaɲ mɔ. Mena dɔɔ ma tekaboena nyi nya baake maɲ n bu bela ya. Mo maɲ yɛɛ ɲgba n tewulɛɛ baɲ man ɲolo nɛ.”

²² Keɲte ɔ kya ɲon baake ɔ tewulɛɛ baɲ yako wɔ nyiaa, “ɛ kaɲ ɛ wose na ɛ ka lese kegba dɔɔlon ɲpaakpaate keɲ kɔɲ kaa do e. ɛ do e kolabia ɔ nyiɲmaa man na ɛ ka do e nkyokotase.

²³ Na ɛ ke gyu ka mo nunkyue baale dinaa ɲon kɔɲ kaa ko na dee di de nɔɔ. ²⁴ Nawolo nyi yɛɛ yaa ɲgba me bu kei yeɲaɛ te ɔ besewɔ fon nɛ. Nafɔ na ɔ ta yoo te nɛnɛɛ ma te naa e bela.” Keɲte be fiasɛɛ bɛɛ nyaɲee na bee di be nɔɔ.

²⁵ Debaɲ keɲ bɛɛ yɛɛ keɲa pou nɛ, na ɔ bu kegyia ɲon kyaa wɔɔman. ɔ ka lee wɔɔ ɔ ne kɔɲ te ɔ ba benaa dɛɛ nɛ, ɔ nyii nɔɔneɲ na suya ne tao kela. ²⁶ Keɲte ɔ baake ɔ kya tewulɛɛ baɲ man ɲolo bɔɔse e kpene keɲ be kɔɲ dekpaɲalan man.

²⁷ Te ɔ tiranɔɔ fa e nyiaa, “N naabu ɲon ta bese kɔɲ donɔɔ te n kya koo nunkyue baale dinaa ɲon, nawolo nyi ɔ ta bese kɔɲ dɛɛ na nyeedon.”

²⁸ Botɔɔ te ɔ bu kegyia ɲon gyena baɲ bɛɛ nyi ɔ ba gyoo dekpaɲalan keɲ man bela ya. ɔ kya ke nyii mena na te ɔ leewɔ kɔɲ kaa waase e nyi waa gyoo dɛɛ. ²⁹ Keɲte ɔ yako ɔ kya nyiaa, “Taata nyaɲ keɛ, kulutooneɲ keɲa pou me kyaa mɛɛ som neɲ ɲgba gbeni nɛ, te ma te yɛɛ denɛle don n dɔɔ ya. Wonɲ te n faa maɲ? N te faa ta maɲ asoobii paɲpaɲ gba na daa na me gyoona

mɔ kedi de nɔɔ ya. ³⁰ Mɔna n bu kei ɲon ɔ ba mo nya abɔɔ pou ke wɔlɛɛ futooli ala dɔɔ te ɔ ba bese kɔɲ donɔɔ nyinmaase wolo nɛ te n koo nunkyue baale dinaa ɲon fa.” ³¹ Kenɛte ɔ kya ɲon yako e nyiaa, “Me bu, debaɲ kamase n kyae me gyaɲ te kpene kamase keɲ me dana nɛ yɛɛ n wui. ³² Mɔna kaboena nyi dee di de nɔɔ na dɛɛ nyaɲee. Nawolo nyi yɛɛ yaa ɲgba n naabu kei yeɲae te ɔ besewɔ fon ɲɛ, nafɔ na ɔ ta yoo te nɛnɛɛ da te naa e.”

16

Tomyɛɛre kegyia ɲolo wose man dudu

¹ Kenɛte Yesu gyɔɔ dudu fa ɔ kaseela baɲ nyiaa, “Kɔbate ɲolo kyaawɔ keɲ ɔ dana tobaale ɲon ɔ ne kɛɛ wa abɔɔ pou dɔɔ, te be yako balee ɲon nyi ɔ tobaale ɲon ne wɔlɛɛ ɔ kɔba. ² Mena dɔɔ balee ɲon baake ɔ tobaale ɲon te ɔ bɔɔse e nyiaa, won nombia yaa mee nyii lee n wose man nɛ? Kɔɲ kaa bu abɔɔ ɲan pou doo n nyinmaa man nɛ akɔntaa fa maɲ, nawolo nyi n ba tekaa kɛɛ ma abɔɔ dɔɔ bela ya.” ³ Botɔɔ te tobaale ɲon yakowɔ ɔ nyee man nyiaa, “Me gbɛɲgyoo ne gyae waa gegi maɲ lee ma tom man. Sena te maa yɛɛ? Mɔɔ taɲ don me kaa fara ya, te abɔɔ kasolee mɔ dana maɲ desɛɲ.” ⁴ Kenɛte ɔ yako ɔ wose nyi me ta gyeɲ kpene keɲ maa yɛɛ keɲ nyi akpaa ma tom de wɔlɛɛ na, maa nyin balan baɲ baa lɛɛ maɲ be dɛɛ. ⁵ Mena dɔɔ ɔ baake balan baɲ pou be dana ɔ gbɛɲgyoo ɲon koma nɛ dokolon dokolon. Kenɛte ɔ bɔɔse gyangbate ɲon nyiaa, “Kom aɲmon te n dana me gbɛɲgyoo?” ⁶ Kenɛte ɔ

tiranɔɔ fa nyiaa, “Nun garawaase sɔnɔnaara na kufu (90).” Te tobaale nɔn lese ɔ kom tɔne keŋ fa e te ɔ yako e nyiaa, “Tisi kyaa bilen na n ke kyεεkee ke yεε garawaase sɔnɔla na anɔŋ (45).”
⁷ Keŋte ɔ besewɔ bɔɔse balate nɔn mɔ nyi, “Kom aŋmɔŋ te nyan dana me gbɛŋgyoo?” Te nɔn mɔ tiranɔɔ fa e nyiaa, “Maŋ dana e kom kameese tasase kakpɔŋ (1000).” Keŋte tobaale nɔn lese ɔ kom tɔne fa e te ɔ yako e nyiaa, “Kyεεkee ke yεε sɔnɔnɔŋse akpɛŋ gyanaara (800).”
⁸ ɔ gbɛŋgyoo nɔn ke nyii wa ayεεŋ nε, ɔ kelεε ɔ tobaale nkontopoote nɔn nyi ɔ gyɛŋ adao nideli. Nawolo nyi tεεle kei dɔɔ balan gyɛŋ adaosebia nyan baa mo kyaa na be tebia kela balan ban bee yee Wurubuare nε.

⁹ “Mena dɔɔ mεε yako nɔn ε ke nyii nyi ε mo tεεle kei dɔɔ abɔɔ yεε deeli lese gyoori, na akpaa abɔɔ nyan de tan nε, na ke yela Wurubuare ke lεε nɔn na ε ke kyaa ɔ gyan kekpaakekpaa. ¹⁰ Walaŋ kamase nɔn ɔ ne di anokoare kolo peperee dɔɔ kekεε man nε, waa di anokoare kolo dinaa mɔ dɔɔ kekεε man. Te walaŋ kamase nɔn ɔ bee di anokoare kolo peperee dɔɔ kekεε man ya nε, ɔ be gyae waa di anokoare kolo dinaa mɔ dɔɔ kekεε man ya. ¹¹ Akpaa nyi n bee di anokoare tεεle kei dɔɔ abɔɔ kekεε dɔɔ ya na, amɔte ne gyae la waa mo abɔɔ kpaakpaa nyan nε dana tɔnɔɔ Wurubuare man nε do neŋ n nyinmaa man?
¹² Te akpaa n te di anokoare keε nɔlo abɔɔ dɔɔ nideli ya na, amɔte ne gyae la waa sεε mo nyan gbagba wui do neŋ n nyinmaa man? ¹³ Tobaale kamase be gyae waa tale som gbɛŋgyoona bala ya. De kɔŋ mena na waa kola nɔlo na waa gyae

ηolo nombia, yaa waa som ηolo kela ηolo. Ε be gyae ε ke tale som Wurubuaε na koba bom ya.”

¹⁴ Farasiitena ban be sia ne yεε koba doo nideli ke nyii nombia keηa ne, ba boηo Yesu kulu e.

¹⁵ Kenje Yesu yako wo nyiaa, “Emεε yena balan ban ε ne desina ε wose balan siaman, mona Wurubuaε gyeη ε konooε man. Nawolo nyi kpene kamase keη balan ne bu ke nideli ne, ke yεε kolo anakolan ke Wurubuaε siaman.

¹⁶ Wurubuaε mmaraase ηan, na Wurubuaε akpenkpenγγooora nombia ηan doo te balan ne dii peηe Gyon Wurubuaε lonsoore ηon kηawo. Lee mena deban keη Gyon be kη pou na, bee kolosi Wurubuaε gyoori keη wose man nombia kpaakpaa ηan, te walan kamase na pereε nyi waa gyoo ke man. ¹⁷ Dana don nyi kolo bii pepereε ka yo lee Wurubuaε mmaraase ηan man, kela nyi adido na ateta ke ηaalaa. ¹⁸ Walan kamase ηon o bee o weεle te o yala alo wole ne, Wurubuaε siaman na otenate gyae ηolo weεle baa Te walan kamase ηon mo o yala alo ηon o baale be bee e na, Wurubuaε siaman na otenate mo gyae ηolo weεle baa.”

Kobate ηolo na Lasarose wose man nombia

¹⁹ Kenje Yesu besewo yako nyiaa, “Kobate ηolo kyaawo keη o na do aboo kpaakpaa nyiηan ηan ηe dana koyadon te o ne di gyon wee kamase.

²⁰ Wee na wee mo na, bee mo balee diyemte ηolo ηon bee baake e nyi Lasarose ne, kaa see kobate ηon denanoo man. Na Lasarose kei wose pou te kulii gyameε. ²¹ O ne kη kaa kyaa botoo gyakaa loo nyi waa nyiη kobate ηon weenε ηan

ne yale tɛɛle man nɛ ɲaale di. Na babaase gba ne kɔŋ kaa denɛe ɔ gyamɛɛ ɲan. ²² Wee daale nɛ, balee diyemte ɲon kaa yeɲawɔ te be wuu e te Wurubuarɛ kpilala kaa seele ɔ woo gyu Aberaham gyan Wurubuarɛ man. Kenan wɔle te kɔbate ɲon mɔ kaa yeɲawɔ te be wuu e te ɔ gyuuwɔ ka gyoo boalan ken ke bɛɛ yem ya nɛ man. ²³ ɔ ke doo botɔɔ ɔ ne naa diyem nɛ, ɔ gyinaa ɔ sia kɛɛ adido na te ɔ naa Aberaham lemlɛm na Lasarose ɲon kyaa ɔ yenan. ²⁴ Botɔɔ te kɔbate ɲon gyinaa ɔ nɔɔ baake Aberaham nyiaa, 'Me kya Aberaham! Wii me waranase na n ke yela Lasarose ka mo ɔ nyimbii ke sɔɔ lon man, na waa mo kaa tina me laakem na ma wose ke fɛɛ man kyomii, nawolo nyi mɛɛ naa diyem nideli boalan kei man!' ²⁵ Kenɛte Aberaham tiranɔɔ fa e nyiaa, 'Me bu, tɔɔse nyi deban ken n kyaa tɛɛle dɔɔ nɛ n nyiɲa abɔɔ kpaakpaa di gyon, na Lasarose ɲon doo diyem man ɔ na yeyɛɛ, te nɛnɛɛ ɲon mɔ ne di gyon kɛbo te nyan mɔ n doo diyem man n na yeyɛɛ. ²⁶ Te agyakan yena nyi, bɔɔ dinaa dinaa daale doo daa na ɲon nsana ken nyi ban be kyaa kɛbo nɛ be gyae baa tale gbaa kɔŋ ɛ gyan ya, mena mɔ te ban be kyaa botɔɔ nɛ be gyae baa tale gbaa kɔŋ de gyan kɛbo ya.' ²⁷ Kenɛte kɔbate ɲon yako e nyiaa, 'Me kya, kenan na mɛɛ sola nen bo, kpila Lasarose ka bese gyu me kya dɛɛ, ²⁸ nawolo nyi me dana naabia baala banon na ɔ kaa faree wɔ, na mena ya na ban mɔ baa kɔŋ kaa naa diyem boalan kei man.' ²⁹ Kenɛte Aberaham yako kɔbate ɲon nyiaa, 'Ba gyan Wurubuarɛ

mmaraase ɲan ɔ be yeli Mosesi be ɲmarase see, na Wurubuare nombia ɲan Wurubuare akpenkpengyɔɔra ba wolo ne. Mena dɔɔ baa tei nombia ɲenanɲ nideli.’ ³⁰ Botɔɔ te kɔbate ɲon tiranɔɔ nyiaa, ‘Koa me kya Aberaham! Akpaa ɲolo da lee woya man kebo gyu keyako wɔ ne, baa kyεkee lee be nombiakumεε keyεε man na baa kɔɲ Wurubuare gyan.’ ³¹ Kenɲte Aberaham yako e nyiaa, ‘Nyi akpaa be te nyii Mosesi na Wurubuare akpenkpengyɔɔra ban nombia ya ne, mena mɔ te ɲolo de fom lee yenɲ man kebo gyu be gyan koranɲ na bɔɔ gyae baa tanɲ bua e ya.’

17

Yesu kekolosi lee dukum na keɛedi na tom keyεε wose man

¹ Kenɲte Yesu yako ɔ kaseela ban nyiaa, “Abɔɔ ɲan ne yeli balanɲ ne yεε dukum ne gyae ke kɔɲ, mɔna nyanɲ ɲon ɲe gyae ke ta n dɔɔ kɔɲ ne nya laako! ² Akpaa nyi ba mo boe dinaa dinaa kpanɲ n wɔɲe man te be fuɲ nenɲ do εpo man ne, dei fa nenɲ kela nyi n ke yela bia buruburu kewɔ man ɲolo keyεε dukum. ³ Mena dɔɔ ε kεε ε wose nideli. Akpaa n dɔɔ de yεε nenɲ dukum na lese si e, te akpaa ɔ nyii ɔ wose aseε te ɔ kyεkee na mo kyεε e. ⁴ Akpaa ɔ yεε nombiikum tia nenɲ betabonyetooro wee dokolonɲ, te ɔ bese kɔɲ n gyan betabonyetooro wee dokolonɲ kenanɲ kaa doo nenɲ teree na mo kyεε e.”

⁵ Kenɲte Yesu kpilala kufu bala ban yako e nyiaa, “De Gbenɲgyoo, yela da keɛedi ka bo kpu.” ⁶ Kenɲte de Gbenɲgyoo Yesu yako wɔ nyiaa,

“Akpa a e kelɛɛdi yɛɛ peperee ŋgba kefaabii koranɔ nɛ, e ke tale yako danɔ nyi ‘Kulu na n lila pou na n kaa seŋ epo man, te gyae ke kɔŋ mena.’
⁷ Dɛɛ mo ke nyi e man ŋolo dana tobaale ŋon ɔ ne fare fa e yaa ɔ ne keɛ ɔ namense dɔɔ. Akpa tobaale ŋon da lee ŋale man kɔŋ nɛ, ɔ gbɛŋgyoo ŋon bɛɛ yako e nyi tisi kyaa bilenɔ na n kedii ya.
⁸ Mɔna ɔ ne yako e bo nyi, ‘Desina n wose na n ke saa me balinɔ weenɛ fa manɔ na n ke kyaa daa man maa di na maa nyɔɔ, me tanɔ na pena nyanɔ mɔ n kaa di na n ke nyɔɔ.’
⁹ Kaboena nyi balee ŋon waa do ɔ tobaale ŋon nɔɔ nyi ɔ te yɛɛ kpene keŋ ɔ be yako e nyi waa yɛɛ dɔɔ? Koa.
¹⁰ Mena te doo fa emɛɛ mɔ, nyi akpa a e yɛɛ kpene kamase keŋ mɔɔ yako ŋon nyi yaa yɛɛ nɛ, kaboena yaa yako nyi de tanɔ yɛɛ n tewulɛɛwɔ, tom keŋ kaboena nyi dɛɛ yɛɛ nɛ te de yɛɛwɔ.”

Yesu kekɔ balan kufu baale kawee yayam

¹¹ Yesu ka mo ɔ nyee banɔ ne gyu Gyerusalem donɔ man nɛ, ɔ tɛɛwɔ Samaria na Galelia tɛɛlese wulu man. ¹² Debanɔ keŋ ɔ na gyoo akuraa daale man nɛ, balan kufu baale banɔ bɛɛ wee kawee yayam nɛ kɔŋawɔ be kaa gyanɛe na e te be dɔɔwɔ seŋ lemlɛm, ¹³ keŋte be gyinaa be nɔɔ nyiaa, “De Gbɛŋgyoo Yesu! Waaseda wii de waranase!”

¹⁴ Yesu kena wɔ keŋ nɛ, ɔ yako wɔ nyiaa “E mo e wose kawola Wurubuare saese banɔ.” Be kee gyuu nɛ te be kaweeɛ ŋan tanawɔ.

¹⁵ Be man ŋolo kena nyi ɔ kawee te tanɔ nɛ, ɔ besewɔ kɔŋ Yesu gyanɔ na ɔ ne fae yeese lese Wurubuare yele. ¹⁶ Keŋte ɔ kaa bunawɔ Yesu

nawootεε do e nɔɔ. Na mena balee kei yεε Samaria baale e.

¹⁷ Botɔɔ te Yesu boɔsewɔ nyiaa, “Na balan kufu te me kyɔɔwɔ yee? Te nde balan kadaale akan ban? ¹⁸ Weera dɔɔ te ηɔɔle kei waagen yena walan ηon ɔ ba bese kɔη ɔ kaa fa Wurubuarε karan?” ¹⁹ Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Koro na n ke ta, n kelεedi dɔɔ te n nyinja kawee kekyo.”

Yesu kekolosi lee Wurubuarε gyoori kenj wose man

Mateo 24:23-28, 37-41

²⁰ Wee daale ne Farasiitena baale boɔse Yesu nyiaa, debanj won̄ti te Wurubuarε gyoori kenj gyae ke kɔη. Ken̄te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyi, “Wurubuarε gyoori kenj be gyae ke kɔη na ε kena ke na ε sia fonεε nyi kεε kɔη ya. ²¹ Njolo be gyae waa yako ηon nyiaa ‘ε kεε, kenj yaa kebo,’ yaa ke kyaa yenan̄ daale ya! Nawolo nyi Wurubuarε gyoori kenj kyaa ε man.”

²² Ken̄te Yesu yako ɔ kaseela ban̄ nyiaa, “Deban̄ daale gyae kekɔη kenj ε ke gyae nyi ε ka bese naa man̄ Deniwalan̄ Bu ηon kekyaa man̄ wee dokolon̄ gba, mɔna ε be gyae ε kena ya.” ²³ Balan̄ baa yako ηon nyiaa, “ɔ kyaa kebo, yaa ɔ kyaa yenan̄ daale! Mɔna ε na yekii sila wɔ ya. ²⁴ Nawolo nyi wee kenj man̄ Deniwalan̄ Bu ηon maa bese kɔη ne, walan̄ kamase waa naa man̄ ηgba mena kenj ɔga ne ηmaale adido te walan̄ kamase ne naa ka kenman̄ee kenj ne. ²⁵ Mɔna kaboena nyi maa tan̄gbεε naa diyem nideli, na gyεη wee kei balan̄ ke bεε man̄ pε.

²⁶ Mena kenj be kɔη Nowa kekyaa man̄ ne, mena mɔ te gyae ke kɔη man̄ Deniwalan̄ Bu ηon

ka bese kɔŋ man. ²⁷ Mena Nowa weeya ŋenan man nɛ, na balan gyakaa bee dii na bɛɛ nyɔɔ, na ala na baala mɔ ne yala dɔŋa kelii deban ken Nowa ba gyoo adakaa ken man te lon ken waalewɔ kaa koe balan pou.

²⁸ Mena mɔ te yɛɛwɔ Lɔɔte kekyaa man. Balan gyakaa bee dii na bɛɛ nyɔɔ, na baale ne yɔɔ abɔɔ na baale mɔ ne lɛɛ, na baale ne duu abɔɔ na baale mɔ ne ma denɛɛ. ²⁹ Mɔna wee ken Lɔɔte ba lee Sodom donɔɔ man nɛ, Wurubuarɛ yela boalan na kpatakpela leewɔ adido kɔŋ kaa kpa Sodom donɔɔ pou.

³⁰ Mena mɔ te wee ken man Deniwalan Bu ŋon maa bɛɛ lee nɛ gyae ke futaa balan. ³¹ Mena wee kenan nɛ walan kamase ŋon ɔ be kyaa ɔ deni man ya te wa abɔɔ doo ɔ deni man nɛ, ɔ na bese gyu ka lese ŋa ya. Mena mɔ te walan ŋon ɔ kyaa wɔɔman nɛ ɔ na bese gyu dɛɛ nyi ɔ kaa mo ɔ kolo ya. ³² ɛ na wolee kpene ken be kɔŋ Lɔɔte wɛɛle dɔɔ nɛ ya. ³³ Walan kamase ŋon ɔ ne gyae nyi waa lɛɛ ŋon gbagba nyeedon na ke gyae ka lee ɔ nyinmaa man, mɔna walan ŋon ɔ nyeedon da lee ɔ nyinmaa man lee man dɔɔ nɛ waa bese nyin ke. ³⁴ Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyi mena wee kenan nelim nɛ balan bala baa doo dofonon dokolon dɔɔ, mɔna Wurubuarɛ waa mo ŋolo tina ŋolo yela. ³⁵ Ala bala baa sen debodokolon bɛɛ nan abɔɔ, mɔna Wurubuarɛ waa mo ŋolo tina ŋolo yela. ³⁶ Mena mɔ te baala bala baa sen wɔɔman bɛɛ yɛɛ tom, mɔna Wurubuarɛ waa mo ŋolo tina ŋolo yela.”

³⁷ Botɔɔ te ɔ kaseela ban boose e nyiaa, “De Gbengyoo, alen gbɛɛ te mena nombia ken pou

gyae kekɔŋ?” Kenŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Botɔɔ kenŋ kolo punta doo nɛ, botɔɔ te bapɛtɛɛna ne yilaa.”

18

Lialo ŋolo na nombiadiiri ŋolo wose man dudu

¹ Kenŋte Yesu gyɔɔ dudu fa ɔ kaseela banŋ wola wɔ nyiaa, kaboena nyi baa fane wee kamase kenŋ ba wose na yɔkɔse wɔ ya.

² ɔ yako wɔ nyiaa “Donɔɔ daale man nɛ nombiadiiri ŋolo kyaawɔ kenŋ ɔ bee yee Wurubuarɛ ya, te ɔ be famenɛ na walaŋ mɔ ya. ³ Na lialo ŋolo mɔ kyaa donɔɔ kenanŋ man. ɔ ne kyaa kɔŋ nombiadiiri ŋon gyanŋ kaa waase e wee kamase nyiaa, ‘Kɛɛ na n ke di daa na me walaŋ ŋon daa na e be nyim nɛ nombia ŋan nideli fa man.’

⁴ Nafɔ nombiadiiri ŋon bɛɛwɔ kelii debanŋ daale, mɔna wɔle wɔle nɛ ɔ yako ɔ wose nyiaa, ‘Yɛɛ ampanŋ nyi mɔɔ ne yee Wurubuarɛ ya te mɔɔ famenɛ na walaŋ mɔ ya. ⁵ Mɔna alo kei nombia te poro manŋ mena dɔɔ maa kɛɛ na maa di ɔ nombia ŋan nideli fa e, na ɔ be nyinŋ gyem tisi me dɔɔ naase manŋ diyem bela ya.’ ”

⁶ Botɔɔ te Yesu yakowɔ nyiaa, “ɛ nyii kpene kenŋ nombiadiiri kum kei be yako. ⁷ Akpaa mena na Wurubuarɛ be gyae waa di nombia anokoare man fa ɔ balanŋ banŋ bee wii baake e nelim na ka weese nɛ yee? ɛ ne lɛɛdi nyi waa wɔŋɛe ɔ wose nyi ɔ be kyɔ wɔ yee? ⁸ Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, Wurubuarɛ waa di nombia ŋan anokoare man fa wɔ bilenŋ na waa yela baa di denjele. Te nyi akpaa manŋ Deniwalaŋ Bu ŋon ma bese kɔŋ

na, balan baa kyaa tɛele kei dɔɔ ken baa lɛɛ man di?”

Farasii baale ηolo na lempoolɛere ηolo wose man dudu

⁹ Yesu besewɔ gyɔ dudu kei fa balan ban bɛɛ kɛɛ ba wose gyɔ konɔɔ nyi be gbɛɛnɛnɛn tenɛɛ Wurubuare siaman, te bɔɔ na mo walaŋ kamase yɛɛ kolo ya nɛ nyiaa! ¹⁰ “Baala bala baale gyuu Wurubuare ɔsom deni dinaa ken man be kaa fane. Nolo yɛɛ Farasii baale e te ηolo mɔ yɛɛ lempoolɛere e. ¹¹ Farasii baale ηon korowɔ sen te ɔ fanewɔ kɛlɛɛ ɔ wose nyiaa, ‘Wurubuare mɛɛ fa nɛn karan nyi ma te yɛɛ nombiakumɛɛyɛere e ηgba balan akan ban nɛ ya. Mɔɔ yɛɛ ηgba ηmɛɛlatena na balan kumɛɛ na kafonɛna yaa ηgba lempoolɛere kei nɛ ya. ¹² Mɛɛ bake me nɔɔ betabola weeya nyetooro kamase man, te mɛɛ kpase ma kpene kamase ken mee nyim nɛ akpen kufu na me ta mo dekpen dokolon fa nyaŋ Wurubuare.’ ¹³ Mɔna lempoolɛere ηon dɔɔ, ηon gyuuwɔ ka sen yenaŋ ken nyi ɔ te gyina ɔ sia kɛɛ adido gba ya te ɔ moo ɔ nyinmaase gyakaa ɔ konɔɔ dɔɔ waraŋase man yako nyiaa, ‘Wurubuare, wii man nombiakumɛɛyɛere kei waraŋase.’ ” ¹⁴ Kɛnɛ Yesu yakowɔ nyiaa, “Mɛɛ yako ηon ε ke nyii nyi ba ke fane taŋ nɛ, lempoolɛere ηon te Wurubuare lɛɛwɔ do nyi ɔ gbɛɛnɛnɛnɛn tenɛɛ ηon Wurubuare siaman. Nawolo nyi walaŋ kamase ηon ɔ gyina ɔ wose adido na Wurubuare waa yɔkɔse e, te walaŋ kamase ηon ɔ yɔkɔse ɔ wose na Wurubuare waa gyina e adido.”

*Yesu kehira a bia**Mateo 19:13-15; Maake 10:17-20*

¹⁵ Wee daale balan baale moo be bia kɔŋ nyi Yesu waa mo ɔ nyinmaa gyakaa be dɔɔ na waa hiraa wɔ. Ɔ kaseela ban kena mena ne, be nmanyan balan ban. ¹⁶ Kenɛte Yesu baake bia ban kɔŋ ɔ gyan te ɔ yakowɔ nyiaa, “E yela bia ban kekɔŋ me gyan, e na tɔ wɔ gbɛɛ ya. Nawolo nyi Wurubuare gyoori ken yɛɛ balan ban bɛɛ yɔkɔse ba wose nɔgba bia kewɔ dinɔɔ ne wui. ¹⁷ Ampan yaa mee yako non nyiaa, walan kamase non ɔ te yɔkɔse ɔ wose do Wurubuare tɛɛ nɔgba biikyaa e ya ne, ɔ be gyae waa gyoo Wurubuare gyoori ken man korakora ya.”

*Yesu na kɔbate nolo wose man nombia**Mateo 19:16-29; Maake 10:17-30*

¹⁸ Wee daale ne Gyudatena siamante nolo kaa boose Yesu nyiaa “De Gbenɔgyoo kpaakpaa, won te maa yɛɛ na maa nyin nyeedon kekpa ken?” ¹⁹ Botɔɔ te Yesu boose e nyiaa, “Won dɔɔ te n ne baake man walan kpaakpaa? Lee Wurubuare wole ne walan kamase be kyaa ken ɔ yɛɛ walan kpaakpaate e ya.” ²⁰ Nɔgba n gyan Wurubuare mmaraase nan ne yako nyi, “Na lee n baale yaa n wɛɛle wole ya, na ko walan ya na nmeɛle ya, na kara n dɔɔ nɔɔ ya. Bu n kya na n naa ne?” ²¹ Kenɛte balee non mo tiranɔɔ nyiaa “Me wulaa mee di mmaraase ken pou dɔɔ leenan me biatɛɛ” ²² Yesu ke nyii ɔ nɔɔwoya nan ne ɔ yako e nyiaa, “Ta bese ka nen kolo dokolon koon n ke yɛɛ. Gyu ke yoo nya abɔɔ nan pou n dana ne na n ka mo koba ken kpɛɛɛ ayematena na

n ke kɔŋ kaa sila maŋ. N yɛɛ mena na n ke nyiŋ abɔɔ kpaakpaa see n wose Wurubuarɛ gyaŋ adido.” ²³ Balee ŋon ke nyii nombia keŋa nɛ, takaa e nideli nawolo nyi ɔ dana abɔɔ burum. ²⁴ Keŋte Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ e te ɔ yakowɔ nyiaa, “Gyae ke yɛɛ donŋ fa baŋ be dana kɔba nɛ nyi baa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man. ²⁵ Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, gyae ke yɛɛ donŋ fa baŋ be dana kɔba nɛ nyi baa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man, kela nyi kurumɔɔ ka gyoo ŋarale bɔɔ man lee.”

²⁶ Balanŋ baŋ ke nyii nombia keŋa nɛ be bɔɔse e nyiaa, “Nyi nne te doo na, amɔte ne gyae la waa nyiŋ nyeekeleɛ baa?”

²⁷ Keŋte Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Kpene keŋ deni-walanŋ be gyae waa tale yɛɛ ya nɛ, Wurubuarɛ dɔɔ waa tale yɛɛ.” ²⁸ Botɔɔ te Pita yakowɔ nyiaa, “De gbenggyoo, daa dɔɔ de te tina kpene kamase keŋ de dana nɛ yela, te de dɔŋɛɛ de silana neŋ.”

²⁹ Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, walanŋ kamase ŋon ɔ be tina ɔ dekpanalanŋ yaa ɔ wɛɛle yaa ɔ naabia yaa ɔ kya na ɔ naa yaa ɔ bia yela lee Wurubuarɛ gyoori keŋ dɔɔ nɛ, ³⁰ waa bese nyiŋ ŋa burum kpu gyɛŋ weeya keŋa man, na waa bese nyiŋ nyeedonŋ kekpaawee daale.”

Yesu besewɔ kolosi lee ɔ yeŋ na ɔ kefoŋ wose man

Mateo 20:17-19; Maake 10:32-34

³¹ Wee daale nɛ Yesu baake ɔ kaseela kufu bala baŋ lee yenanŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Dee gyu Gyerusalem donɔɔ man baa, te kpene kamase keŋ Wurubuarɛ akpenŋkpenŋgyɔɔra be ŋmarase

lee maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon wose man ne, gyae ke koŋ mena. ³² Baa mo maŋ do balan ban ba te yeε Gyudatenawo ya ne nyinmaa man, na baa kulu maŋ na baa tee maŋ na baa to noolon woli maŋ na baa tuku maŋ na baa ko maŋ. ³³ Mona weeya atoorote keŋ ne, Wurubuaε waa gyuuusu maŋ lee yeŋ man.”

³⁴ Yesu kaseela ban te nyii nombia keŋa man ya, nawolo nyi Wurubuaε ta lese ŋe man wola wo ya mena doo be te nyii ŋe man dokolon man ya.

*Yesu kekyo siayelεεsate ŋolo kawee
Mateo 20:29-34; Maake 10:46-52*

³⁵ Yesu keε benaa Gyeriko donoo man ne, na siayelεεsate ŋolo kyaa gbεenaa man o na solee aboo. ³⁶ O ke nyii balan burum ban keε lam ne, o boose wo nyi won koŋala? ³⁷ Keŋte balan ban yako e nyiaa “Yesu Nasarete baale ŋon ne laŋa laa.” ³⁸ Botoo te o gynaa o noo baake nyiaa, “Yesu, Defidi o naanabii! Wii me waraŋase!” ³⁹ Balan ban be doŋεε siaman ne ŋmanyar e nyi waa wu o noo. Mona nenεε gba te o desinaa fae yeesa nedon nyiaa, “Defidi o naanabii! Wii me waraŋase.” ⁴⁰ Mena doo Yesu seŋawo te o yakowo nyi baa mo siayelεεsate ŋon koŋ o gyan. O ka benaa e ne, Yesu boose e nyiaa, ⁴¹ “Won te n ne gyae nyi maa yeε fa neŋ?” Keŋte siayelεεsate ŋon tiranoo nyiaa, “Me Gbengyoo, mεε gyae me sia ke gyuuusu.” ⁴² Keŋte Yesu yako e nyiaa, “N sia dee gyuuusu na n kena. N ke lεε maŋ di doo te n nyiŋa kawee kekyo.” ⁴³ Debokenan man te o sia gyuuusuwo, te o naawo te o sila Yesu na o na

lese Wurubuare yele. Balan dikpii ken pou kena ne, ban mo lese Wurubuare yele.

19

Yesu na Sakio wose man nombia

¹ Yesu ke gyuu ka gyoo Gyeriko donoo man o ne lam ne, ² na balee nolo kyaa botoo ken o yele yena Sakio. O yee lempoolera kegyia e te o dana koba mo nideli. ³ Sakio kei gyaewo nyi waa naa Yesu mona o yee walaŋ dugunte e doo o te tale naa e ya, nawolo nyi balan ban boe. ⁴ Mena doo o kyanja gbæ gyuu siaman ka gyen dan daale, na waa nyin naa e nawolo nyi botoo te Yesu waa kaa mo. ⁵ Yesu kelii dan ken tee ne o gynaa o sia kee adido te o naa Sakio te o baake e nyiaa, “Sakio tisi kon bilen, nawolo nyi gyen n dee te maa soo.” ⁶ Mena doo Sakio mo tisiwo bilen kon te o lee Yesu gyon man. ⁷ Balan ban pou boo naa ne fiasæ bæ norokotee nyi, “Balee kei ne gyuu o kaa soo nombiakumeyere kei.” ⁸ Be ke gyuu ka gyoo Sakio dee ne, o korowo kaa sen balan ban siaman te o yako Yesu nyiaa, “De Gbengyoo kee, maa kpase ma aboo nan pou me dana ne yaale fa ayematena. Te akpaa me te sisii nolo na maa to e betabonaara kpu” ⁹ Kente Yesu yako Sakio nyiaa, “Gyen Wurubuare te lee emæ na n dekanalanmantena pou nyee, nawolo nyi nyan mo n yee Aberaham o naanabii e. ¹⁰ Nawolo nyi man Deniwalaŋ Bu konæ me kaa keo na maa lee ban boo yoo ne nyee.”

Yesu kegyo dudu lee koba bia naale wose man Mateo 25:14-30

¹¹ Balan ban kee tei mena nombia kenja ne, Yesu besewo gyo dudu fa wo nawolo nyi bee benaa Gyerusalem donoo man, na balan gyen nyi Wurubuaere gyoori ken gyae ke bee lee debokenan man. ¹² Mena doo Yesu yakowo nyiaa, "Balee nolo kyaawo ken o yee gyooro bu e, te o korowo gyu teele daale doo lemlem o kaa di gyoori na waa bese kon. ¹³ Deban ken o ne gyae waa gyu ne o baake o tewulee kufu baale te o faa wo koba kyee kyee te o yako wo nyiaa, 'E mo koba kei besena e wose kelii deban ken maa bese kon.' ¹⁴ Mona o deetena ban bee gyae o nombia ya, mena doo be kpila balan gyu keyako donoo ken man o ne gyu ne kegyiise nyiaa, 'De bee gyae balee kei kaa bese de gyoo ya.' ¹⁵ Mona kegyiise ban see balee non gyoo te o besewo kon o dee. O ka bese kon ne o kpilawo baake o tewulee ban o be fa wo koba ne nyi baa kon, na waa kee kpene ken boo nyim gyakaa be kobase nan doo. ¹⁶ O tobaale gyangbate non konawo kaa yako e nyiaa, 'Me gbengyoo, koba ken n ba mo fa man ne ta lola kufu kpu na bene ken.' ¹⁷ Kenje o gbengyoo non yako e nyiaa, 'Nyan na keyee, n yee tobaale kpaakpaate e! Mena ken n be di anokoare aboo peperee kenja man doo ne, maa yela n ke kee donoose kufu doo fa man.' ¹⁸ O tobaale balate non mo konawo kaa yako e nyiaa, 'Me gbengyoo, n koba ken n ba mo fa man ne ta lola anon kpu na bene ken.' " ¹⁹ Botoo te o yako e nyiaa, "Nyan mo n ke kee donoose anon doo fa man." ²⁰ Kenje o tobaale nolo mo konawo kaa yako e nyiaa, "Me gbengyoo, n koba ken

n ba mo fa man nɛ yaa, ma moo ke kpan na kakyengbelaa ka weese. ²¹ Nawolo nyi na mee yee neɲ nyi n nombia dana don. N na mo kpene keɲ te yɛɛ n wui ya, te n ne kɔ abɔɔ ɲan n te duu ya nɛ mɔ.” ²² Keɲte ɔ gbengyoo ɲon yako e nyiaa, “N yɛɛ tobaale kum e, nyan gbagba n nɔɔwoya te maa mo bu neɲ fɔɔ. N gyeɲ nyi me nombia dana don te mɛɛ mo kpene keɲ te yɛɛ me wui ya, te mɛɛ kɔ abɔɔ ɲan me te duu ya na, ²³ won dɔɔ te n ta mo me kɔba keɲ ka do kɔba dɛɛsee man na me kɔɲ na, me kaa lɛɛ keɲ na ka lon keɲ ya?” ²⁴ Botɔɔ te be gbengyoo ɲon yako ban ba seɲɛɛ botɔɔ nɛ nyiaa, “E lɛɔ kɔba keɲ lee ɔ gyan na e ka mo fa walaɲ ɲon ɔ kɔba ba lola kufu kpu nɛ.”

²⁵ Keɲte ɔ tewulɛɛ ban yako e nyiaa, “De gbengyoo, ɲgba ɲon wulaa ɔ dana kɔba burum?”

²⁶ Botɔɔ te be gbengyoo ɲon tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Mɛɛ yako ɲon e ke nyii nyi walaɲ kamase ɲon ɔ wulaa ɔ dana abɔɔ burum nɛ baa mo ɲaale kpu e bela. Te walaɲ kamase ɲon ɔ betan ya nɛ, kyomii keɲ gba ɔ dana koran nɛ baa lɛɔ ke lee ɔ nyinmaa man. ²⁷ Te me kolala ban ba te gyae nyi maa di gyoori be dɔɔ ya nɛ, e mo wɔ kɔɲ na e kaa koe wɔ me siaman kebo.”

Yesu keyu Gyerusalem gyoorobiiri man

Mateo 21:1-11; Maake 11:1-11; Gyon 12:12-19

²⁸ Yesu keyako nombia keɲa tan nɛ, ɔ tɛɛwɔ balan ban siaman te ba moo ba nyee ban bee gyu Gyerusalem donɔɔ man. ²⁹ ɔ keɛ benaa Betifagi na Betani donɔɔse ɲan kyaa oliifi bula keɲ tena

man nε, ɔ kpila ɔ kaseela ban man balan bala
³⁰ nyiaa, “E gyoo akuraa ken kyaa ε siaman nε
 man. E betaa ε na gyoo ke man pε nε, ε kena
 afurum bu ηolo kpaηεε ken walaη na walaη te
 kyaa ta ɔ dɔɔ see ya. E booli e na ε ka mo e
 kɔna maη kebo. ³¹ Akpaa ηolo de boose ηon nyi,
 ‘Weera dɔɔ te ε ne booli e?’ na ‘E yako e nyi de
 Gbenjyoo Yesu ne gyae na e.’ ” ³² Kenje ban
 Yesu be kpili nε gyuuwɔ kena afurum bu ηon
 kpaηεε ηgba mena ken ɔ be yako wɔ nε. ³³ Be
 kee booli afurum bu ηon nε ɔ gbenjyoo boose
 wɔ nyiaa, “Weera dɔɔ te ε ne booli ma afurum
 bu ηon?” ³⁴ Kenje be tiranɔɔ fa e nyiaa, “De
 Gbenjyoo Yesu ne gyae na e.”

³⁵ Te ba moo afurum bu ηon kɔna Yesu.
 Botɔɔ te ɔ kaseela ban moo be kanyaηse gyakaa
 afurum bu ηon dɔɔ te be gate Yesu gyakaa ɔ dɔɔ.
³⁶ Yesu kekyaa ɔ dɔɔ ɔ ne gyuu nε, baale feleε be
 kanyaηse lɔ gbεena man fa e.

³⁷ Yesu keε gyoo Gyerusalem donɔɔ man, te ɔ
 ka benaa na botɔɔ ken gbεε ken be tisi lee oliifi
 bula ken nyee man ne kɔη ka teηa man nε, ɔ
 silala burum ban pou sia gyeewɔ te be fiasεε
 bεε fae yeesa lese Wurubuarε yele gyon man lee
 nombia dinaana na gyakolon nombia ηan boɔ
 naa nε dɔɔ. ³⁸ Be fae yeesa yako nyiaa,

“E fa dεε lese gyoo ηon ɔ ne kɔη
 de Gbenjyoo Wurubuarε yele man nε yele.

Wosefeηen dεε kyaa adido,
 te Wurubuarε ηon ɔ kyaa adido mɔ nε
 gyoorobiiri dεε kaboena e.”

³⁹ Na Farasiitena baale kpue na balan ban be silana e ne te be yako Yesu nyiaa, “De Gbenjyoo, to n silala ban nyi baa wu be noo.” ⁴⁰ Kenje Yesu yako wo nyiaa, “Akpa a balan kewo de wu be noo koran ne, boya gyae ke fae yeesa lese Wurubuare yele.”

Yesu kewii fa Gyerusalemtena

⁴¹ Yesu ka benaa Gyerusalem donoo te o kena ke ne, o wiiwo fa ke, ⁴² kenje o yakowo nyiaa, “Nafoo akpa a emee Gyerusalemtena den gyen kpene ken gyae ke fa non woseferehen gyen wee kei ne, nafoo na dei. Mona e ba gyen ke ya! ⁴³ Te weeya naale gyae kekoo ken e kolala baa kilisi non, na baa to non do lee yenan kamase. ⁴⁴ Na baa wolae emee na e donoo ken pou ken nyi boe na boe be gyae ke yakaa ke doo doo ya, nawolo nyi deban ken Wurubuare be kon nyi o kaa lee non ne e bee e bo.”

Yesu kegegi aboojooa Wurubuare osom deni dinaa ken man

Mateo 21:12-17; Maake 11:15-19; Gyoo 2:13-22

⁴⁵ Kenje Yesu gyuuwo ka gyoo Wurubuare osom deni dinaa ken dekanalan man. Na balan ne yoo aboo botoo te o gegi wo, ⁴⁶ te o yako wo nyiaa, “Wurubuare nombia anmarasen see ne yako nyi Wurubuare kpa,

‘Me deni dinaa ken gyae ke yee botoo ken baa fane.

Mona emee ta besena ke yee nmeelatena deegyanee!’ ”

⁴⁷ Wee na wee na Yesu ne kyaa wola balan Wurubuarɛ nombia Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man. Te saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala na donɔɔ kegyiise ban gyae gbɛɛ nyi baa ko e. ⁴⁸ Mɔna be ta gyeŋ gbɛɛ keŋ baa mo kyaŋ e ya, nawolo nyi na balan ban pou ne tei ɔ nombia ŋan ɔ na wolo nɛ nideli keŋ bɔɔ ne gyae ŋa ke laŋ wɔ ya.

20

*Ba keɔɔse Yesu ɔ doŋ wose man nombia
Mateo 21:23-27; Maake 11:27-33*

¹ Wee daale Yesu ke kyaa Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ɔ na wola balan nombia te ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan fa wɔ nɛ, saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala na donɔɔ kegyiise koŋawɔ ɔ gyaŋ ² kaa bɔɔse e nyiaa, “Yako daa, doŋ wonŋi yaa n dana n ne yeɛ mena abɔɔ keŋa pou? Amɔte faa na neŋ mena doŋ kenanŋ?” ³ Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Maŋ mɔ ne gyae maa bɔɔse ŋon nombii dokolonŋ. ⁴ Gyɔn Wurubuarɛ lonkesɔ keŋ ɔ be sɔ balan nɛ, lee Wurubuarɛ gyaŋ yaa balan gyaŋ?” ⁵ Botɔɔ te be lee anmaarenŋ na doŋa nyiaa, “Wonŋ te dɛɛ yako? Akpaa de yako nyi ka lee Wurubuarɛ gyaŋ na, waa bɔɔse daa nyi wonŋ dɔɔ te da te lee Gyɔn nombia ŋan di ya? ⁶ Te akpaa de yako nyi ka lee balan gyaŋ na, balan dikpii kewɔ pou baa funii daa boya. Nawolo nyi bɛɛ lee di nideli nyi Gyɔn yeɛ Wurubuarɛ dekpɛŋkpɛŋgyɔɔre e.” ⁷ Mena dɔɔ be tiranɔɔ fa Yesu nyiaa “Dɔɔ gyeŋ botɔɔ keŋ kɔɔ lee ya.”

⁸ Kenje Yesu mo yako wo nyiaa, “Akpa mena na, man mo ba wola non me don ken da lee ya.”

Paasetena baale dudu

Mateo 21:33-46; Maake 12:1-12

⁹ Botoo te Yesu gyoo dudu kei fa balan ban nyiaa, “Woo farale nono fara woo te o duu daasebia njaale nan ne yee ngba akutuse te bee baake na nyi gerepo ne, te o moo na do paasetena baale nyinmaa man nyi baa kee ne doo, te o korowo gyuu teelee wole daale man lemlem ke kyaa botoo kyare. ¹⁰ Deban kelii nyi bee ko daasebia nan ne, o kpila o tobaale nono gyuu paasetena ban gyan nyi baa fa e o wui noo. Botoo te paasetena ban tuku tobaale non, te be tina e yela o lanawoo nawoo kufu nyinmaase kufu. ¹¹ Wooto non besewoo kpila tobaale wole bela, mona be tuku non mo do e deson te be yela e o lanawoo nawoo kufu nyinmaase kufu. ¹² Botoo te o besewoo kpila tobaale batorote, mona be tuku non mo do e gyamee te be gegi e lee woo ken man.”

¹³ Kenje wooto non yakowo nyiaa, “Won te maa yee? Maa kpila man gbagba me tooman lolo bu, mberem non na baa bu e.”

¹⁴ Mona paasetena ban kena bu non ne be yako donya nyiaa, “Kei yena bu non waa di o kya aboo nan. E yela dee ko e na wa aboo nan ka bese de wui.” ¹⁵ Mena doo be wonnee e lee woo ken man ka ko.

Kenje Yesu boose wo nyiaa, “Won te e ne leedi nyi wooto non waa yee paasetena ban?” ¹⁶ “Waa kon na o kaa ko paasetena ban, na waa mo woo ken do balan wolee nyinmaa man.”

Deban ken balan ban be nyii nombia kenā nē be yakowō nyiaa, “Wurubuare na yeli kekōn mena ya.” ¹⁷ Kenṭe Yesu kēē wō te ɔ bōose wō nyiaa,

“Nyi akpaa mena na,

sena te ε ne nyii Wurubuare nombia kenā asee?

‘Boe ken deni maara ban be bēē nē,

ta bese mokōō kasee boe ken ne yeli deni ken ne yēē don.’

¹⁸ Walan kamase ḡon ɔ yale boe kei dōō na, ke gyae ke keretii e kpetekpetekpete.

Te nyan walan kamase ḡon mō boe ken de yale n dōō na, nyan ke pētēē.”

Ba kebōose Yesu lee lempoo ketō wose man

Mateo 22:15-22; Maake 12:13-17

¹⁹ Botōō na saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala ban gyae gbēē baa kyan Yesu debokenan man. Nawolo nyi ba gyen nyi ban yaa ɔ gyōō dudu ken, mōna na bee yee balan ban. ²⁰ Ken dōō ba moo be sia yakaa ɔ dōō. Botōō te kegyiise ban gyae kōba fa balan te be kpila wō nyi baa yēē ba wose ḡgba be yēē balan kpaakpaawō nē na baa deke Yesu, na be kaa teese ɔ nōoman na baa nyin lese e fa gyoo dinaa ḡon ɔ ne di be dōō nē. ²¹ Kenṭe balan ban gyuuwō ke bōose e nyiaa, “De Gbenḡyoo, da gyen nyi kpene ken n ne yako te n na wolo mō nē yēē ampan. Da gyen nyi n bēē kēē walan siaman ya, mōna n na wola balan Wurubuare gbēenen kpaakpaa ḡan bo na anokoare. ²² Dei nyi dēē

to lempoo fa Romantena gyoo dinaa non yaa de na too ya?" ²³ Yesu kena ba adao non bee dii ne o yako wo nyiaa, ²⁴ "E mo kababii ken daale kon maa kee. Amote nyee na o yele gyakaa la ke doo?" Botoo te be tiranoo nyi "Romantena gyoo dinaa non." ²⁵ Mena doo Yesu yako wo nyiaa, "Mena na kpene ken yee Gyoo dinaa non wui na e mo fa e, te kpene ken yee Wurubuaee mo wui na e mo fa e." ²⁶ Kpene ken o be yako ne doo ba te tale mo o noowoya non kyan e balan ban siaman ya. Mena doo o noowoya yee wo yakolon te be wuu be noose.

*Yesu kawola lee yen wole kefon wose man
Mateo 22:23-33; Maake 12:18-27*

²⁷ Kente Sadukiitena ban bee yako nyi yen wole kefon be kyaa ya ne man baale konawo Yesu gyan kaa boose e nyiaa, ²⁸ "De Gbengyoo, de naana Mosesi nmarase mmaraa kei fa daa nyi, 'Akpaa walan nolo o kegyia yaa o naabu da yem tina o weele yela te be ta lola bia ya na, kaboena nyi non o kyaa ne waa mo lialo non yala na baa lola bia yere non yele man.' ²⁹ Konawo nyi baala nyetooro baale kyaawo te be kegyia non yala alo te o yenawo ken o ta lola bia ya. ³⁰ Botoo te balate non mo yala alo non, ³¹ te batoorote non mo mena. Balan nyetooro kewo pou yala alo kei te ba yekeewo, mona be man nolo na alo non ta lolo ya. ³² Kenan wole na te alo non mo yenawo. ³³ Mena doo wee ken Wurubuaee waa gyusu balan ban pou boo yem ne lee yen man na, baala nyetooro kewo ban boo yala alo kei gyanee ne, be man wonti te alo non waa yee o weele?"

³⁴ Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Bɛɛ mo ala ban be kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ fa yale te baala ban mɔ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ ne yala ala, ³⁵ mɔna balan ban be kaboena nyi Wurubuarɛ waa gyusu wɔ lee yen man na baa kyaa kekpaakekpaa nɛ, baala be gyae baa yala ya te bɔɔ gyae baa mo ala mɔ fa yale deban wɔle kenan man ya. ³⁶ Yen be tale ko wɔ bela ya nawolo nyi be yɛɛ nɔba Wurubuarɛ kpilala nɛ. Be yɛɛ Wurubuarɛ biawɔ, nawolo nyi ba te fom lee yen man. ³⁷ Mosesi mɔ torowɔ yako nyiaa, balan ayenɔn baa fon lee yen man. Nawolo nyi deban ken ɔ be naa deponfa ken ne kpaa nɛ ɔ yakowɔ nyiaa, de Gbenɔgyoo Wurubuarɛ yɛna Aberaham na Asiki na Gyekɔpo Wurubuarɛ. ³⁸ Kei nawolo baa nyiaa, ɔ yɛɛ balan ban be kyaa na be sia nɛ Wurubuarɛ e. ɔ te yɛɛ woya Wurubuarɛ e ya, nawolo nyi Wurubuarɛ siaman na ɔ balan pou delena.” ³⁹ Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala ban baale yakowɔ nyiaa, “De Gbenɔgyoo, n tiranɔɔ nideli.” ⁴⁰ Mena dɔɔ nɔlo te tale gyɔ ɔ konɔɔ bɔɔse e nombii bela ya.

Amɔte yɛna nyeelɛɛre Kristo non?

Mateo 22:41-46; Maake 12:35-37

⁴¹ Kenɛte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Sena te baa tale yako nyi nyeelɛɛre non Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔn nɛ yɛɛ gyoo Defidi ɔ naanabii e? ⁴² Nawolo nyi gyoo Defidi gbagba yakowɔ nɔɔnɛn tɔne ken man nyiaa,
 ‘De Gbenɔgyoo Wurubuarɛ non yako me
 Gbenɔgyoo nyi
 “Tisi kyaa me dunolun dɔɔ,

43 kelii debaŋ keŋ maa mo n kolala baŋ do n tee.”

44 Gyoo Defidi baake nyeelɛere ŋonaŋ nyi ɔ Gbenjyoo. Akpaa mena na, sena te nyeelɛere ŋonaŋ waa bese gyoo Defidi ɔ naanabii?”

Yesu kefaree ɔ silala lee Gyudatena mmaraa wolala baŋ wose man

Mateo 23:1-36; Maake 12:38-40

45 Balan baŋ pou kee tei Yesu ne ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, 46 “E kee e wose nideli na Gyudatena mmaraa wolala baŋ. Bɛɛ gyae kegbase doolon nyinjan keta do kila, te bɛɛ gyae balan ke bunji do wo noo balan deegyane man, te bɛɛ gyae akyae kpaakpaa Gyudatena osom denɛ na be deegyane di gyon man. 47 Bɛɛ beo liala leo ba aboo ŋan be dana ne. Bɛɛ fane kyare na baa mo beo balan nyi be ye balan kpaakpaawo.” Wurubuare waa won mena balan kewo dinoo denela nideli kela walaŋ kamaɛ.

21

Lialo diyemte ŋon koba kado

Maake 12:41-44

1 Yesu kekyaa Wurubuare osom deni dinaa keŋ man ne, ɔ gyinaa ɔ nyee na ɔ naa kobatena kee mo be koba kaa do koba adakaa keŋ man, 2 te ɔ naa lialo diyemte ŋolo mo moo kobasebia ala kaa do koba adakaa keŋ man. 3 Botoo te Yesu yakowo nyiaa, “Ampaŋ yaa mee yako ŋon nyi lialo diyemte kei ta do koba kela balan akan baŋ pou. 4 Nawolo nyi baŋ pou boo do koba ne, ba lese kyomii bo lee ŋan be dana ne man. Mona

lialo kei na ɔ diyem koran̄ na, ɔ moo kɔba keŋ pou ɔ dana ne kaa do.”

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ kewɔlɛɛ wose man

Mateo 24:1-21; Maake 13:1-19

⁵ Na Yesu kaseela ban̄ man baale ne kolosi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ kyeo na mena keŋ bɔɔ mo boya kpaakpaa nyin̄an ma ke, na abɔɔ kpaakpaa ŋan balan̄ ba mo kaa fa Wurubuarɛ te bɔɔ mo desina deni kenan̄ ne wose man nombia. Ken̄te Yesu yako wɔ nyiaa, ⁶ “Abɔɔ ŋan pou ε ne naa kebo ne, deban̄ daale gyae kekɔŋ keŋ baa tekerii ŋe popou lɔ keŋ nyi ε be gyae ε kena boe na boe gyakaa ke dɔɔ dɔɔ ya.” ⁷ Ken̄te ɔ kaseela ban̄ bɔɔse e nyiaa, “De Gben̄gyoo, deban̄ won̄ti te mena nombia ken̄a gyae kekɔŋ? Won̄ ne gyae la ke yɛɛ na kawola nyi deban̄ keŋ nombia ken̄a gyae ke kɔŋ ne te lii?”

⁸ Botɔɔ te Yesu tiran̄ɔɔ fa wɔ nyiaa, “E keɛ ε wose nideli nyi ŋolo na beo ŋon ya. Nawolo nyi balan̄ burum baa kɔŋ ma yele man nyi, ‘Ban̄ yena man̄ nyeelɛere ŋon,’ na baa yako ŋon nyi ‘Deban̄ keŋ te lii.’ Akpaa ε nyii mena na ε na sila wɔ ya. ⁹ Te akpaa ε nyii yoo na yoo nombia na ε na yeli gyakolon̄ kekyan̄ ŋon ya, nawolo nyi kaboena nyi mena nombia ken̄a pou deɛkɔŋ. Mɔna ken̄a bɛɛ wolo nyi deban̄ ɔtomante keŋ gyae ke kɔŋ debokenan̄ man ya.”

¹⁰ Ken̄te Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Tɛelese gyae ka koro yokii na dɔŋa, te gyooneŋ mɔ baa yokii na dɔŋa. ¹¹ Tɛele gyae ke wosi, tanam dinaa gyae ke yala tɛelese dɔɔ te kaweesɛ mɔ gyae ke

gbiki tɛelese dɔɔ. Gyakolonɔ nombia na nombia dinaana gyae ka lee adido kɔn.

¹² Mɔna pɛte kenɔa pou kekɔn nɛ, lee manɔ dɔɔ baa kyanɔ nɔn na baa naase nɔn diyem. Baa mo nɔn fa Gyudatena osom denɛɛ man kegyiise na gyooneɔ na gyooneɔ kegyiise na baa di ε nombia na baa do nɔn denɛɛ man. ¹³ Kenɔa gyae ke yela ε kenyinɔ gbɛɛ kolosi Wurubuare nombia kpaakpaa nɔn fa wɔ. ¹⁴ Mɔna ε yela ke doo ya agyuenɔ man nyiaa, te yɛɛ kenɔ ε ka yeyɛɛ na nombii kenɔ ε ka mo kolosi lese ε nɔɔse ya, ¹⁵ nawolo nyi manɔ ne gyae la maa wola nɔn nombia nɔn ε ke yako. Na maa fa nɔn nyansa kenɔ ε kolala be gyae baa tale senɔ ε siaman nyi emɛɛ na wɔ kedi nombia ya. ¹⁶ Emɛɛ gbagba ε kyao na ε naɔ na ε naabia na ε lonɔtona na ε gyoona ne gyae la baa lese nɔn fa, na baa koe ε man baale. ¹⁷ Lee manɔ dɔɔ balanɔ pou baa kolala nɔn. ¹⁸ Mɔna ε nyeenyɔɔse dokolonɔ koranɔ gba be gyae ka yo ya. ¹⁹ E senɔ kenkenɔ ε keleɛdi man kelii otona, ε ke nyinɔ nyeedonɔ.”

Yesu kekolosi lee mena kenɔ baa wɔlɛɛ Gyerusalem donɔɔ nɛ wose man

Mateo 24:15-21; Maake 13:14-19

²⁰ Kenɔte Yesu yako wɔ nyi, “Debanɔ kenɔ ε naa yoonɔɔtɛna de kaa kilisi Gyerusalem donɔɔ nɛ, botɔɔ te ε ka gyenɔ nyi ka kewɔlɛɛ ta benaa.

²¹ Akpaa de kɔn mena na balanɔ banɔ be kyaa Gyudia tɛele man nɛ, baa yeu gyu bulase dɔɔ te banɔ mɔ be kyaa Gyerusalem donɔɔ man nɛ baa lee ke man, te banɔ mɔ be kyaa ka yenaase nɛ be na bese kɔn donɔɔ kenɔ man ya. ²² Nawolo nyi kei yena denjele kewɔn kenɔ gyae ke kɔn nɔgba mena

keŋ Wurubuaɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan be yako nɛ. ²³ Weeya ŋenanŋ man nɛ, fulɛɛtena na talabose baa laako. Nawolo nyi kayeyɛɛ dinaa gyae ke kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, na Wurubuaɛ denɛle kewɔŋ kekɔŋ balanŋ kewɔ dɔɔ. ²⁴ Baa mo sila ko balanŋ baŋ baale, na baa kyaŋ baale keto deni tɛɛlese wɔɛɛ dɔɔ. Balanŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ baa di Gyerusalem donɔɔ dɔɔ kelii debaŋ keŋ Wurubuaɛ ba see nɛ.”

Deniwalaŋ Bu ŋon ka bese kɔŋ

Mateo 24:29-31; Maake 13:24-27

²⁵ Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, “ɛ kena gyakolonŋ nombia weese na gyaalanŋ na kyolobiise man, te gyakolonŋ gyae ka gyoo tɛɛle kei dɔɔ balanŋ pou te bɔɔ gyae baa gyeŋ kpene keŋ baa yɛɛ ya, lee mena keŋ epo ne muusu te keɛ gyɔɔ nedonŋ nɛ dɔɔ. ²⁶ Debaŋ keŋ beɛ wɔɛɛ na nombia ŋan gyae ke yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, gyakolonŋ gyae ke yela balanŋ woya ke yekii lee be man, nawolo nyi abɔɔ ŋan ŋe kyaa adido te ŋe dana donŋ nɛ pou gyae ke wosi. ²⁷ Debaŋ kenanŋ nɛ, ɛ kena maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon ta mo donŋ na gyoorobiiri lee ŋɔma man adido mɛɛ kɔŋ. ²⁸ Akpaa ɛ naa abɔɔ keŋa ne kɔŋ na ɛ koro seŋ na ɛ ke kpaŋ ɛ gbegyase, nawolo nyi ɛ nyeekeɛ ta benaa.”

Fiiŋi danŋ keŋ dudu

Mateo 24:32-35; Maake 13:28-31

²⁹ Keŋte Yesu gyɔɔ dudu fa wɔ nyiaa, “ɛ keɛ fiiŋi danŋ keŋ na daase akanŋ ŋan pou. ³⁰ Akpaa ɛ naa ŋgba ŋe tombia ne pɔɔɔkee na, ɛ gyeŋ nyi dekpao ta benaa. ³¹ Mena mo te akpaa ɛ naa mena abɔɔ keŋa ne kɔŋ na, ɛ gyeŋ nyi

Wurubuare gyoori ken ta benaa. ³² Ampan yaa mae yako non nyiaa, mena duulun kei be gyae ke munu pete aboo kenja pou ke kon ya. ³³ Adido na teele kei pou gyae ke gyu oto, mona me noowoya nan doo nan gyae ke kyaa kekpaakekpa."

³⁴ "E kee e wose doo nideli! E na yeli teele kei doo aboo kegyae ka bere e sia ya. E na mo solon kenyo do e wose ya. E na gyuen teele kei doo nombia bein, na wee ken be nyin kon kaa futaa non ya. ³⁵ Nawolo nyi mena wee kenan gyae ke kon teele kei balan pou doo. ³⁶ Mena doo e kee e wose doo nideli deban kamase na e ke fane na e kenyin tale lese e wose lee nombia nan pou gyae ke kon ne man, na e ke nyin tale sen man Deniwalan Bu non siaman."

³⁷ Wee kamase na, Yesu na wolo Wurubuare osom deni dinaa ken man te balinoo de lii na o ne gyu ke doo oliifi bula ken doo. ³⁸ Tee de naa nebo nebo na, balan ban pou ne gyu ke yilaa Wurubuare osom deni dinaa ken man na baa nyii o nombia nan.

22

Gyudase Isekarote kalese Yesu fa

Mateo 26:1-5; Maake 14:1-2; Gyon 11:45-53

¹ Gyudatena deban ken bee baake ke nyi nyeekelae deban ken bee di bodobodo ken bodobodo tee be doo ke man ya ne kee benaa ne, ² Wurubuare saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala gyae gbese ken baa mo ko Yesu, mona bee yee balan ban.

³ Kenṭe obonsam gyoo Yesu kaseela kufu bala ban man ṅolo ṅon bεε baake nyi Gyudase Isekarote nε man. ⁴ Kenṭe Gyudase gyuuwo te ṅon na Wurubuare saese kegyiise na Wurubuare osom deni dinaa ken kotototena kegyiise bakewo see mena ken waa lese Yesu fa wo. ⁵ Yεε kegyiise ban gyon te be sεεwo nyi baa fa e koba. ⁶ Kenṭe Gyudase mo sεεwo te o gyae gbεε ken waa mo lese Yesu fa wo ken balan ba gyem ya.

Yesu na o kaseela kedi nyeekelεwee dinaa weenεε ṅan

Mateo 26:17-25; Maake 14:12-21; Gyon 13:21-30

⁷ Gyudatena wee dinaa ken bee di bodobodo ken bodobodo tee be doo ke man ya, te bεε mo nyeekelεε nambu ṅon mo deesi kelii nε, ⁸ Yesu kpila Pita na Gyon nyiaa, "E gyu ke desina aboo ṅan dεε mo di nyeekelεε weenεε ṅan nε see." ⁹ Botoo te be boose e nyiaa, "Alen te n ne gyae de kaa desina see?" ¹⁰ Kenṭe Yesu yako wo nyiaa, "E betaa ε na gyoo donoo ken man nε, ε kena balee ṅolo seelena lon na ogele. E sila e gyu dekpanalan ken man waa gyoo nε, ¹¹ na ε ke yako dekpanalante ṅon nyiaa, 'De Gbenḡyoo ṅon kpa dεε boose nen nyi alen te ṅoola deni ken daa na me kaseela dεε kaa di nyeekelεεwee weenεε ṅan nε kyaa?' ¹² Balee ṅonan waa wola ṅon abansoro deni dinaa daale ken ke kyaa adido te boo desina ke man nideli nε. E desina botoo na de kaa di weenεε ṅan."

¹³ Yesu kaseela ban ke gyu ken nε, be naa kpene kamaε doo pεpεpε ṅgba mena ken Yesu

be yako wɔ nɛ, te be desina nyeekeleɛ weeneɛ ɲan see botɔɔ.

¹⁴ Debaɲ keɲ kelii nɛ, Yesu na ɔ kaseela baɲ kyaawɔ bom baa di. ¹⁵ Keɲte Yesu yako ɔ kaseela baɲ nyiaa, “Me gyaewɔ nideli me konɔɔ man nyi daa na ɲon ke di mena nyeekeleɛ weeneɛ keɲa pɛna me kaa naa diyem!” ¹⁶ Mena dɔɔ mɛɛ yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, mɔɔ gyae maa tekaa di weeneɛ keɲa bela ya kelii wee keɲ kpene keɲ mena kedi kei seɲɛɛ fa nɛ, gyae ke kɔɲ mena Wurubuare gyoori keɲ man.” ¹⁷ Keɲte Yesu moo leenɔɔ keɲ te ɔ fanewɔ do Wurubuare nɔɔ te ɔ yakowɔ nyiaa, “Ɛ lɛɛ kei na ɛ ke nyɔɔ fa dɔɲa. ¹⁸ Nawolo nyi mɛɛ yako ɲon baa nyiaa, mɔɔ gyae maa nyɔɔ solon kei bela ya kelii wee keɲ Wurubuare gyoori keɲ gyae ke kɔɲ.” ¹⁹ Keɲte ɔ moo bodobodo te ɔ fanewɔ do Wurubuare nɔɔ te ɔ kara ke mo fa wɔ te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna ma wosenaane keɲ mɔɔ mo deesi fa ɲon. Ɛ kyaa yɛɛ kei na ɛ ka mo tɔɔse maɲ.” ²⁰ Mena mɔ te be ke di taɲ nɛ, ɔ moo leenɔɔ te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna me fatabo keɲ Wurubuare be kyɛɛkeɛ leki mo tɔ nɔɔkebakeseɛ wole keɲ nɔɔ fa ɲon. ²¹ Mɔna mɛɛ yako ɲon ɛ ke nyii nyiaa, walaɲ ɲon waa lese maɲ fa nɛ kpue na maɲ weeneɛ keɲa dedii man kebo. ²² Maɲ Deniwalan Bu ɲon maa yeɲ ɲgba mena keɲ Wurubuare be yako see nɛ, mɔna walaɲ ɲon waa lese maɲ fa nɛ waa laako.” ²³ Botɔɔ te ɔ kaseela baɲ gyoo dɔɲa ke boɔse nyiaa, “De man walaɲ wonɲi kitii ne gyae la waa yɛɛ mena nombii kei?”

Amote yena kegyia?

Mateo 20:20-28; Maake 10:35-45

²⁴ Ken̄te ānmaaren̄ gyoo Yesu kaseela ban̄ man nyi be man won̄ti ne gyae la waa yee be kegyia?

²⁵ Botoo te Yesu yako o kaseela ban̄ nyiaa, “Teele kei doo gyoonen̄ ne di don̄ be balan̄ doo, mona balan̄ ne baake mena gyoonen̄ kewo nyi be yee balan̄ kpaakpaawo. ²⁶ Mōna tekaboena nyi emee ke yee ngba mena balan̄ kewo ne ya. Walañ ñon o yee kegyia e e man ne waa yee o wose ngba e man kemaasabii ne, te ñon o yee e siamante e ne waa som ñon. ²⁷ Walañ ñon o kyaa o ne dii na ñon o na som e ne, be man won̄ti yena kegyia? Na walañ ñon o kyaa o ne dii ne yee? Mōna man̄ kyaa e man ngba walañ ñon o na som ne.

²⁸ Emee yena ban̄ e ba sem me wole lee me kayeyee man pou, ²⁹ mena doo mee see ñon gyoori ngba mena ken̄ me kya ba see man̄ gyoo ne. ³⁰ Na daa na ñon kedi na dee nyoo me gyoori ken̄ man, na e ke kyaa me gyooro gbelee ñan doo e ke di Iseraetena akpanalan̄ kufu ala ñan balan̄ nombia.”

Yesu keyako nyi Pita waa bee e

Mateo 26:31-35; Maake 14:27-31; Gyon 13:36-

38

³¹ Ken̄te Yesu yako Simōn Pita nyi “Simōn, Simōn nyii! Obonsam ta sola gbēe lee Wurubuaare gyan̄ waa keese e popou kee na waa kpase e man ngba mena ken̄ bee feefu amola lese bia ne.

³² Mōna ma te fane fa nyan̄ Simōn na n keleedi be yokoŋe ya. Te akpaa n kyeekee lee n gbēenen̄ kumee man bese koñ me gyan̄ ne, do n tebia

me kaseela ban̄ kakyen̄.” ³³ Botɔɔ te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Me Gben̄gyoo, nyi akpaa ke yεε deni kedoo ke yaa yen̄ ke koran̄ na, ma te desina ma wose nyi maa sila nen̄.” ³⁴ Ken̄te Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Pita, mεε yako nen̄ nyi pεte kegyim kelɔ woya gyen̄ na, nyan̄ ke bεε betabotooro nyi n ba gyen̄ man̄ korakora ya.”

³⁵ Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Deban̄ ken̄ mɔɔ kpila ñon ken̄ ε ta mo kɔba yaa akpo, yaa ε ta mo nkyokotase tela ya nε kolo hia ñon?” Ken̄te be tiranɔɔ nyiaa, “Koa, kolo te hia daa ya.”

³⁶ Ken̄te Yesu yako wɔ nyiaa, “Nεnεε dɔɔ nyan̄ ñon n dana kɔba yaa akpo na mo tela, te nyan̄ ñon n be dana sila ya na yɔɔ n kegba na n ka mo ke lεε daale. ³⁷ Nawolo nyi ba te ñmarase ma wose man nombia see nyiaa, ‘Ba te kala e do nombiakumεεyεera man,’ te mεε yako ñon ε ke nyii nyiaa, Wurubuarε nombia ñan bɔɔ ñmarase see lee ma wose man nε, kaboena nyi ñe dεε kɔñ mena. Ampan̄ kpene ken̄ bɔɔ ñmarase see lee ma wose man nε ta benaa ka ke kɔñ.” ³⁸ Botɔɔ te ɔ kaseela ban̄ yako e nyiaa, “De Gben̄gyoo kεε silase ala yaa.” Ken̄te Yesu yako wɔ nyi, “Tekaboe mena.”

Yesu kefane Gεkyεmane

Mateo 26:36-46; Maake 14:32-42

³⁹ Ken̄te Yesu leewɔ donɔɔ ken̄ man gyuu oliifi bula ken̄ dɔɔ ñgba mena ken̄ ɔ ne kyaa gyuu nε, te ɔ kaseela ban̄ sila e gyuu. ⁴⁰ Be kelii botɔɔ nε Yesu yako ɔ kaseela ban̄ nyiaa, “ε fane na ε be nyiñ gyoo kekεεsekεε man ya.” ⁴¹ Ken̄te ɔ wɔña ɔ wose lee yenan̄ gyuu siaman kyomii te ɔ

ke buɲawɔ fane nyiaa, ⁴² “Taata, akpaa ke yɛɛ n kegyaebii ke na, lese maɲ lee kaale kei man. Mɔna na yɛɛ maɲ kegyaebii ya, yɛɛ nyan gbagba n kegyaebii.” ⁴³ Botɔɔ te Wurubuare kpilale lee adido kɔɲ kaa do e kakyeɲ. ⁴⁴ Yesu keɛ yeyɛɛ keɲ nɛ, ɔ kyaɲa ɔ wose fane nideli te dufuɲ keɲ ba lee e nɛ kyɔseewɔ yala tɛele man ɲgba fatabo nɛ. ⁴⁵ ɔ ke fane taɲ keɲ nɛ te ɔ besewɔ gyu ɔ kaseela baɲ gyaɲ. ɔ ke gyu keɲ na ɔ ke naawɔ ɲgba ɔ kaseela baɲ te dokii, nawolo nyi dekokɔrɔkɔɔ te kyaɲ wɔ. ⁴⁶ Keɲte Yesu boɔse wɔ nyiaa, “Weera ɛ ne doo? ɛ koro na ɛ ke fane na ɛ be nyiɲ gyoo kekeɛsekeɛ man ya.”

Ba kekyan Yesu

Mateo 26:47-56; Maake 14:43-50; Gyɔn 18:2-11

⁴⁷ Yesu ka seɲ ɔ ne kolosi nɛ balan dikpii baale kaa beewɔ lee ɔ doɔ, na Gyudase ɲon ɔ yɛɛ Yesu kaseela kufu bala baɲ man ɲolo e nɛ doɲɛɛ la be siaman. ɔ kena Yesu nɛ te ɔ koɲawɔ ɔ kaa pukaa e. ⁴⁸ Keɲte Yesu boɔse e nyiaa, “Gyudase, kepukaa te nyan ka mo lese maɲ Deniwalan Bu ɲon fa?”

⁴⁹ Yesu kaseela baɲ kena kpene keɲ ne gyae ke kɔɲ nɛ te be boɔse e nyiaa, “De Gbengyoo, dɛɛ mo de silase na dee yoo?” ⁵⁰ Botɔɔ te Yesu kaseela baɲ man ɲolo moo ɔ yoosila kara saese kegyia tobaale ɲolo dunoluɲ deɲele lese ke lo. ⁵¹ Keɲte Yesu yako wɔ nyiaa, “ɛ tina yela, ɛ na yɛɛ mena ya.” Te ɔ tinaa balee ɲon deɲele keɲ te ka towaawɔ bela. ⁵² Keɲte Yesu boɔse saese kegyiise na Wurubuare dɛɛ kotɔtɔtɔtena kegyiise na kegyiise baɲ boɔ kɔɲ botɔɔ be kaa kyaɲ e nɛ

nyiaa, “Weera te ε moo yoosilase na akpokpose ε ne kɔŋ me dɔɔ ŋgba me yεε walaŋkum e ne? ⁵³ Wee kamase daa na ŋon ne kyaa la Wurubuare ɔsom deni dinaa keŋ man, mɔna ε te kyaŋ man ya. Nεεε te gbεε torowɔ fa ŋon nyi yaa kyaŋ man, na ε ke yεε ɔbɔnsam ditɪntεε gyoo ŋon kegyaebii.”

Pita keβεε Yesu

Mateo 26:57-58, 69-75; Maake 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27

⁵⁴ Botɔɔ te be kyaŋa Yesu mo e gyu Wurubuare saese kegyia ŋon dekpaŋalan man, na Pita mɔ silana wɔ wɔle wɔle. ⁵⁵ Keŋte balan ban doo boalan dekpaŋalan keŋ nsana nsana te be yilaawɔ ke gyaŋ bee woli, te Pita mɔ gyuuwɔ ke kyaa be gyaŋ. ⁵⁶ Alebia ban bεε yεε tom dekpaŋalan keŋ man nε ŋolo naa Pita kyaa boalan keŋ gyaŋ, te ɔ gyene e nideli te ɔ yakowɔ nyi “Na balee kei mɔ kpue na Yesu!” ⁵⁷ Keŋte Pita lεε aŋmaareŋ nyiaa, “Alebu, mɔɔ gyeŋ e ya.” ⁵⁸ Te kyare ya te ŋolo mɔ naa e te ɔ yako e bela nyiaa, “Nyaŋ mɔ n yεε be man ŋolo e!” Keŋte Pita tiranɔɔ nyiaa, “Baale, mɔɔ kpue na wɔ ya!” ⁵⁹ Deban dokolon daale wɔle nε, ŋolo mɔ kaa yase ɔ sia do Pita ŋonan nyiaa, “Ke yεε ampaŋ kaen nyi balee kei kpue na Yesu, nawolo nyi ɔ yεε Galelia baale e!” ⁶⁰ Botɔɔ te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Baale, mɔɔ gyeŋ nombia ŋan n ne yako nε man ya.” Pita ke yakaa ɔ ne kolosi nε te kegyim lɔɔ woya. ⁶¹ Botɔɔ te de Gbeŋgyoo Yesu gεεsewɔ kεε Pita, te Pita tɔɔse de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan ɔ be yako e nε nyiaa, “Pε kegyim ke

lo woya gyen na, nyan ke bee betabotooro nyi n ba gyen man ya ne." ⁶² Ken te Pita leewo deboo man gyu ke kyan o nyee wii nideli.

Be ketuku Yesu

Mateo 26:67-68; Maake 14:65

⁶³ Balan ban bee kee Yesu doo ne fiasse bee kulu e na bee tuku e. ⁶⁴ Ba moo kyanan bake o sia na bee takee e akotase na bee boose e nyi "Yako daa, amote gyoo na nen?" ⁶⁵ Te ba tee e tuubia kpan kpan kpu.

Be kamo Yesu gyu donoo kegyiise siaman

Mateo 26:59-66; Maake 14:55-64; Gyon 18:19-24

⁶⁶ Tee kena ken ne, donoo kegyiise na Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala ban gyanee wo te ba moo Yesu kon kaa sen be siaman. ⁶⁷ Ken te be yako Yesu nyiaa, "Akpaa nyan yena nyeelɛere non Wurubuarɛ be yako see nyi waa kon ne na yako daa dee nyii." Ken te Yesu tiranoo fa wo nyiaa, "Akpaa me yako non na e be gyae e ke lee man di ya, ⁶⁸ te akpaa me boose non nombia mo ne e be gyae e ke tiranoo fa man ya. ⁶⁹ Mona lee deban kei ne gyu ne, man Deniwalan Bu non maa kyaa Wurubuarɛ Kpatakpere non dunolun doo." ⁷⁰ Ken te be popou boose e nyiaa, "Akpaa mena na nyan yena Wurubuarɛ bu non?" Ken te Yesu tiranoo nyi, "Mena yaa e ne yako ne." ⁷¹ Ken te be yakowo nyiaa, "Won nombia yaa dee gyae dee bese nyii kpu bela. Daa gbagba te nyii lee non gbagba nooman!"

23

Be kamo Yesu gyu Pilato na Gyoo Herode gyan
Mateo 27:1-2, 11-31; Maake 15:1-5; Gyɔn 18:28-
 38

¹ Kenje balan ban bɔɔ gyanee botɔɔ ne pou korowɔ mo Yesu gyu Pilato non ɔ senje Romantena gyoo dinaa nawɔɔ man ne gyan, ² te be fiasɛɛ bɛɛ mo nombia gyakaa ɔ dɔɔ nyiaa, “De naa balee kei dɔn de balan siaman ɔ na wola wɔ nombiakumɛɛ keyɛɛ. Ɔ ne bɛɛ nyi be na tɔ lempoo fa gyoo dinaa Kaesa ya, te ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ yako nyi non yena nyeelɛere non Wurubuare be yako see nyi waa kɔn ne, te ɔ yɛɛ gyoo mɔ e.” ³ Botɔɔ te Pilato bɔɔse Yesu nyiaa, “Nyan yena Gyudatena gyoo non?” Te Yesu tiranɔɔ nyi, “Mena yaa n yakowɔ ne.” ⁴ Kenje Pilato yako saese kegyiise ban na balan dikpii ken nyiaa, “Ma te naa nombiikum ken balee kei be yɛɛ ken kaboena nyi maa bu e fɔɔ ya.” ⁵ Mɔna nenɛɛ gba te ba senje be nɔɔwoya dɔɔ kenken nyi, “Ɔ ta mo ɔ kawola ken wolɛɛ balan agyuen Gyudia tɛɛle kei dɔɔ pou. Ɔ fiasɛɛ lee Galelia tɛɛle dɔɔ te nenɛɛ ɔ te kaa lii de gyan kebo.”

⁶ Pilato ke nyii nombia kenja ne ɔ bɔɔsewɔ nyiaa, “Balee kei yɛɛ Galelia baale e?” ⁷ Pilato ka gyen nyi Yesu lee gyoo Herode tɛɛle man ne, ɔ yela ba mo e gyu gyoo Herode gyan. Deban kenan na gyoo Herode mɔ kyaa Gyerusalem donɔɔ man botɔɔ. ⁸ Gyoo Herode kena Yesu ne yɛɛ e gyon nideli, nawolo nyi ɔ wulaa nyii Yesu wose man nombia te ɔ ne gyae e mɔ waa naa. Lee mena ken ɔ be nyii Yesu wose man nombia

doo nɛ, wa agyuen yɛna nyi waa yɛɛ gyakolon nombia wola e. ⁹ Mena doo gyoo Herode boose Yesu nombia burum, mɔna ɔ te tira nɛ man dokolon noo ya. ¹⁰ Botoo na saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala ban senɛɛ kenken bɛɛ kɛɛɛ nombia dinaana gyakaa Yesu doo. ¹¹ Kenɛte gyoo Herode na ɔ yoonootena ban kulu Yesu te ba do e desɛn. Ba doo e gyooro kegba te ɔ yela ba besena e gyina Pilato. ¹² Lee wee kenan te gyoo Herode na Pilato nsana besewo de, nafa na boo na gyoo ya.

¹³ Botoo te Pilato baake saese kegyiise ban na donoo kegyiise na balan ban pou gyanɛɛ, ¹⁴ te ɔ yako wo nyiaa, “ɛmɛɛ moona balee kei kon me gyan te ɛ kpa ɔ na beo balan ban. Man gyoo ke man ɛ siaman kebo mɔna ma te naa nombiakumɛɛ nan ɔ be yɛɛ te ɛ ne kara ɔ noo ya. ¹⁵ Gyoo Herode mo te naa nombiikum lee ɔ wose man ya, te ɔ yela ba besena e kona daa. N kɛɛ paa na balee kei te yɛɛ kolo kum ken kaboena nyi baa ko e ya. ¹⁶ Mena doo maa yela baa tuku e na baa tina e yela.” ¹⁷ Na ke yɛɛ ba mmaraa ke nyi ba nyeekelewee kedi kamase na, kaboena nyi Pilato waa tina balan ban boo kyan to deni man nɛ, be man noo non ban Gyudatena ne gyae nɛ yela fa wo.

¹⁸ Botoo te balan dikpii ken pou fae yeesa nedon nyiaa, “Ko balee kei na n ke tina Barabase yela fa daa.” ¹⁹ Ken doo boo kyan Barabase to deni yena nyi, non tɛɛ la balan siaman te ba korowo sen tia kegyiise te ɔ koo walan nombia nenan man. ²⁰ Ken Pilato ne gyae waa tina

Yesu yela dɔɔ nɛ, ɔ besewɔ kolosi fa balan ban. ²¹ Mɔna balan ban gyakaa bɛɛ fae yeesa nyiaa, “Yela baa gyɔ e sakaa ɔpanɗan dɔɔ” ²² Kenɗe Pilato besewɔ kolosi fa wɔ betabotoorote nyiaa, “Wonɗ nombiikum yaa balee kei yɛɛwɔ? Maɗ te naa kpene kenɗ ɔ be yɛɛ kenɗ kaboena nyi baa ko e ya. Mena dɔɔ maa yela baa tuku e na maa tina e yela.” ²³ Mɔna balan ban senɗɛ kenɗkenɗ bɛɛ fae yeesa nedonɗ nyi baa gyɔ e sakaa ɔpanɗan dɔɔ, te be yeesa njan kela Pilato. ²⁴ Mena dɔɔ Pilato yɛɛ wa agyuenɗ nyi waa yɛɛ balan ban kegyaebii fa wɔ. ²⁵ Kenɗe Pilato tinaa Barabase njon bɔɔ kyam tɔ deni nɛ yela fa wɔ. Barabase kei tɛɛ la balan baale siaman te ba korowɔ senɗ tia kegyiise te ɔ koo walanɗ mɔ. Njon yena walanɗ njon balan ban be yako nyi waa tina e yela fa wɔ nɛ. Te ɔ moo Yesu fa wɔ nyi baa gyu ke yɛɛ e ba kegyaebii.

Ba kegyɔ Yesu sakaa ɔpanɗan dɔɔ

Mateo 27:32-44; Maake 15:21-32; Gyɔn 19:17-

27

²⁶ Be ka mo Yesu lee Pilato gyanɗ bee gyuu nɛ, be gyanɗee na balee nɔlo njon bɛɛ baake e nyi Simɔn njon ɔ ba lee Kirene donɔɔ man nɛ, na ɔ ta lee akuraa ɔ ne kɔnɗ Gyerusalem donɔɔ man. Kenɗe be kyana e te ba nɗere e mo ɔpanɗan kenɗ seele e na ɔ silana Yesu wole wole.

²⁷ Na balan burum silana Yesu, mo kpu na ala banɗ bee wii te be tɔɔse ne kyonɗii wɔ fa e nɛ. ²⁸ Kenɗe Yesu besenawɔ kɛɛ wɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Gyerusalem ala, ε na wii fa maɗ ya. Mɔna ε wii fa ε wose na ε bia. ²⁹ Nawolo nyi debanɗ daale ne kɔnɗ kenɗ ε ke yako nyiaa,

‘Olamanbose, emee ban bia te doo e tooman see ya te bia te nmase ya ade ya ne, emee na nyeebam.’

³⁰ Deban kenan te balan baa yako bulase nyiaa, ‘E kaa n̄ere daa,’

na baa yako bulasebia mo nyiaa,

‘E kaa wuu de doo!’

³¹ Akpaa dan lan̄te ne kpaa la n̄ne na, sena te dan dowolo gyae ke yee?” ³² Ken̄te ba moo nombiakumeēyera bala baale mo kaa kpu na Yesu na be kaa ko wo.

³³ Be kelii botoo ken̄ bēe baake ke nyi “Nyeēpookoo dēe” ne, be gyoo Yesu sakaa opan̄dan doo. Ken̄te be gyoo nombiakumeēyera bala ban mo sakaa opan̄daase kpu na e. N̄olo sakaa o dunolun̄ doo te n̄olo mo sakaa o demena doo.

³⁴ Ken̄te Yesu yakowo nyiaa, “Taata! Mo balan kewo nombiakumeē kyee wo, nawolo nyi bōo gyen̄ kpene ken̄ bēe yee ne ya.” Ken̄te be loo boe mo kpala Yesu kegbase. ³⁵ Na balan burum sen̄eē botoo bēe kee te Gyudatena kegyiise ban mo kulu e nyiaa, “O ne lee balan nyee, e yela waa lee o wose na dēe kee. Ngba n̄on kpa n̄on yena nyeeleere n̄on Wurubuare be yako see nyi waa kōn ne.” ³⁶ Ken̄te yoonootena ban mo kulu e te be faa e solon̄ ken̄ koo nyan̄e ne, ³⁷ te be yakowo nyiaa, “Akpaa nyan̄ yena Gyudatena gyoo n̄on na, kenan na lee n̄ wose!” ³⁸ Te be n̄marase nombia ken̄a see o nyee adido nyiaa,

“KEI YENA GYUDATENA GYOO N̄ON.”

³⁹ Botoo te nombiakumeēyera bala ban be sakaa opan̄daase doo ne man n̄olo tee Yesu nyiaa, “Na nyan̄ yena nyeeleere n̄on yee? Lee

n wose na n ke læ daa mɔ.” ⁴⁰ Keŋte ɔ balate ŋon gyoɔ ɔ noɔ doɔ nyiaa, “N bee yee Wurubuaɛ ŋba de popou doo deŋele kewɔŋ dokolon man yee? ⁴¹ De nombiakumɛɛ ŋan doɔ yee nɛ, ŋa deŋele kewɔŋ yaa de nyiŋawɔ nɛ. Mɔna balee kei doɔ ɔ te yee nombiikum daale ya.” ⁴² Botɔɔ te ɔ yako Yesu nyi “Yesu, n kɔŋ n gyoori keŋ man na, na wolee maŋ ya.” ⁴³ Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Ampan yaa mɛɛ yako neŋ nyiaa, gyɛŋ nyan ke kyaa me gyan Wurubuaɛ man.”

Yesu yen

Mateo 27:45-56; Maake 15:33-41; Gyɔn 19:28-30

⁴⁴ Weese ka seŋ dɛɛ nɛ, weese tinaa kegyɔ yela te ditiŋtɛɛ læ tɛɛle keŋ doɔ pou keliɪ debaŋ keŋ weese be gɛɛɛ nɛ. ⁴⁵ Botɔɔ te kanyaŋ keŋ kraŋɛɛ Wurubuaɛ ɔsom deni dinaa keŋ man nɛ beɛsewɔ kyɛɛkyɛɛ ala. ⁴⁶ Keŋte Yesu fae yeesa keŋkeŋ nyiaa, “Taata, me ta mo ma woo do n nyiŋmaa man.” ɔ ka betaa yako mena pɛ te ɔ kara weesi. ⁴⁷ Yoonɔɔtɛna kegyia ŋon kena kpene keŋ be kɔŋ nɛ, ɔ lese Wurubuaɛ yele yako nyiaa “Ampan, balee kei gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuaɛ siaman!” ⁴⁸ Balan ban pou boɔ gyaŋɛɛ botɔɔ beɛ kɛɛ nɛ naa kpene keŋ be kɔŋ, te ba besewɔ gyu donɔɔ man na ba nyiŋmaase gyakaa ba nyeeɛya doɔ waraŋase man. ⁴⁹ Mɔna ban pou ba gyɛŋ Yesu na ala ban boɔ sila e lee Galelia donɔɔ man nɛ, seŋawɔ lemlem beɛ kɛɛ nombia keŋa.

Yesu kewuu

Mateo 27:57-61; Maake 15:42-47; Gyɔn 19:38-

42

⁵⁰⁻⁵¹ Balee ɲolo kyaawɔ na bɛɛ baake e nyi Gyosefo. Ɔ lee Gyudatena donɔɔ kenj bɛɛ baake ke nyi Arimatia nɛ man. Na ɔ gbɛɛnɛɲ tenɛɛ Wurubuare siaman te bee bu e mɔ nideli. Ɔ yɛɛ walaɲ ɲon ɔ ne kɛɛ Wurubuare gyoori kenj siaman te ɲon mɔ kpue Gyudatena kegyiise banj man, mɔna ɔ te lɛɛ kpene kenj bɔɔ bake na kpene kenj bɔɔ yɛɛ nɛ do ya. ⁵² Mena balee kei gyuuwɔ Pilato gyaɲ ka sola gbɛɛ nyi waa mo Yesu woo ɲon ke wuu. ⁵³ Kenje ɔ ka lese woo ɲon lee ɔpanɗaɲ kenj dɔɔ te ɔ moo akaraɛɛ milii e te ɔ moo e ke wuu yebɔɔ kenj bɔɔ kare boe man te be te wuu ta walaɲ na walaɲ ke man see ya nɛ man. ⁵⁴ Wee kenaj yɛɛ wee kenj Gyudatena na mo desina ba wose fa ba kefeɛfowee kenj kedi. ⁵⁵ Ala banj bɔɔ sila Yesu lee Galelia kɔɲ nɛ, sila Gyosefo gyu te ba ke naa yebɔɔ kenj na mena kenj ɔ be wuu Yesu. ⁵⁶ Kenje ba besewɔ gyu ba akpanalanse man be kaa gyae teenɛɲ ofonɔfon ɲan bɛɛ mo desina woo nɛ, na baa mo kaa buraa woo ɲon na ɔ be nyiɲ wɔɔɛɛ bilɛɲ ya. Mɔna be feɛfowɔ Gyudatena kefeɛfowee kenj ɲgba mena kenj Mosesi mmaraase ɲan na wolo nɛ.

24

Yesu kefonj lee yenj man

Mateo 28:1-10; Maake 16:1-8; Gyɔn 20:1-10

¹ Ba kefeɛfowee kenj wɔɔɛɛ tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, ala banj moo ba teenɛɲ ofonj nyiɲan ɲan bɔɔ gyae see nɛ te be gyuuwɔ yebɔɔ kenj

tɛɛ. ² Be kelii botɔɔ nɛ be naawɔ ɲgba boe kenɲ bɔɔ mo tɔ yebɔɔ kenɲ nɔɔman nɛ te bilinjɪ lanɲ yanɲ, ³ mena dɔɔ ba gyoowɔ yebɔɔ kenɲ man mɔna ba te naa de Gbenɲgyoo Yesu woo ɲon ya. ⁴ Be ka senɲ botɔɔ bɛɛ gyuenɲ nombia kenɲa man nɛ, karatetee dokolonɲ te baala bala banɲ ba doona kegbase wolomɛɛ ɲan ɲɛɛ ɲalakee ɲgba akaralɛɛ nɛ kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ. ⁵ Gyakolonɲ kyana ala banɲ te be gɔɲase ba nyeeya. Kenɲte baala banɲ bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera dɔɔ te ɛ ne keo walanɲ ɲon ɔ delena nɛ woya dɛɛ? ⁶ ɔ be kyaa kebo ya ɔ te fom. ɛ te wolee nombia ɲan ɔ be yako ɲon debanɲ kenɲ ɔ kyaa ɛ gyanɲ Galelia nɛ nyiaa, ⁷ ‘Kaboena nyi baa lese manɲ Deniwalanɲ Bu ɲon fa nombiakumɛɛyɛɛra, na baa gyɔ manɲ nyeelabia sakaa ɔpanɲanɲ dɔɔ na maa yenɲ. Mɔna weeya atoorote na Wurubuare waa gyuusuu manɲ lee yenɲ man.’ ” ⁸ Botɔɔ te ala banɲ tɔɔse ɔ nɔɔwoya kenɲa. ⁹ Be ka lee yebɔɔ kenɲ tɛɛ nɛ, ba ke yako nombia kenɲa pou fa ɔ kpilala kufu daale banɲ na ɔ kaseela akanɲ banɲ pou. ¹⁰ Mɛɛre Magedala na Gyoana na Gyemisi ɔ naa Mɛɛre, na ala akanɲ banɲ be kpue na wɔ nɛ gyuu la ke yako nombia kenɲa fa kpilala banɲ. ¹¹ Mɔna kpilala banɲ gyuenɲwɔ nyi ɲan ala banɲ be yako nɛ pou yɛɛ diyinjɪ nombia ɲa, mena dɔɔ ba te lɛɛ wɔ di ya. ¹² Kenɲte Pita ɲon korowɔ yeu gyuu yebɔɔ kenɲ tɛɛ. ɔ ke bunawɔ do ɔ sibii kɛɛ yebɔɔ kenɲ man na, ɔ naa akaralɛɛ kenɲ bɔɔ mo milii e nɛ kaagenɲ doo la. Botɔɔ te ɔ besewɔ gyuu dɛɛ na ɔ na gyuenɲ nombia ɲan be kɔɲ nɛ man.

*Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela bala baale
Maake 16:12-13*

¹³ Mena wee kenan ne, Yesu kaseela bala baale leewo Gyerusalem donoo man bee gyu donoobii daale ken bee baake ke nyi Emause ne man. Lee botoo gyu Gyerusalem donoo man gyae ke yee ngba gbekemaase nyetooro (kilometase kufu daale) ne. ¹⁴ Na be donnee bee yoo nombia nan be kon ne afa. ¹⁵ Ba ke ta bee yoo afa kena ne, Yesu gbagba kaa beewo lee be doo. ¹⁶ Mona be ta gyem nyi Yesu nonan ya.

¹⁷ Botoo te Yesu boose wo nyiaa, “Won afa yaa e donnee e ne yoo mena?” Kente be doowo sen waranase man. ¹⁸ Te be man nolo non bee baake e nyi Kilopase ne boose Yesu nyiaa, “N yee noole e Gyerusalem donoo man kebo, ken n ba gyen kpene ken be kon weeya ala kena yee?”

¹⁹ Botoo te Yesu boose wo nyiaa “Won nombia konala?” Kente be tiranoo fa e nyiaa, “Yesu Nasarete baale non wose man nombia. Balee kei yee Wurubuare dekpengkpengyooore e te o kekolosi na o nombia nan o be yee ne, leewo wola nyi Wurubuare kpu e na e te balan mo lee e di. ²⁰ Wurubuare saese kegyiise na de donoo kegyiise lese na e fa nyi baa ko, te be gyoo e sakaa opannan doo. ²¹ Mona nafa non te de loo gyakaa o doo nyi waa kaa lee Iseraetena nyee. Gyen yena weeya atoorote ngba kena pou be kon ne. ²² Kena wole ne, ala baale ban be kpu e na daa ne konawo kaa yako daa yakolon nombia naale. Be kpa be karateewo gyu yeboo ken tee, ²³ mona ba te naa Yesu woo non ya te ba besewo kon kaa yako nyi, Wurubuare kpilala bala baale

kaa lese ba wose wola wɔ, te be yako wɔ nyi Yesu delena. ²⁴ De man baale mɔ gyuu yebɔɔ kenj tɛɛ na, ba ke naa kpene kamase ɲgba mena kenj ala banj be yako nɛ mɔna banj mɔ te naa Yesu ɲon ya.”

²⁵ Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “O εμεε ayɪntena, weera dɔɔ te ε yεε nyoɛnyoε na nombia ɲan pou Wurubuare akpenjkenjgyɔɔra banj be yako see nɛ ke lɛɛ di mena. ²⁶ Tekaboena nyi nyeelɛere ɲon Wurubuare be yako see nyi waa kɔɲ nɛ, waa naa diyem kei pɛna waa gyoo ɔ gyoori kenj man yee?” ²⁷ Botɔɔ te Yesu fiasɛɛ ɔ na wola wɔ kpene kenj bɔɔ ɲmarase Mosesi mmaraase ɲan man, na ɲan Wurubuare akpenjkenjgyɔɔra be yako see lee ɔ wose man nɛ man.

²⁸ Be ka benaa donɔɔbii kenj man bee gyuu nɛ, Yesu yɛɛwɔ ɲgba ɔ ne gbaa waa lanj nɛ. ²⁹ Mɔna be waase e nideli nyi, “Tɛɛ te yuu dɔɔ waa kɔɲ kaa doo be gyanj.” Mena dɔɔ ɔ gyuuwɔ kekyaa be gyanj.

³⁰ ɲon na wɔ ke kyaa baa di nɛ, ɔ moo bodobodo te ɔ fanewɔ do Wurubuare nɔɔ te ɔ kerɛɛ ke kpala wɔ. ³¹ Botɔɔ te be sia gyuusuwɔ te ba gyanjwɔ nyi Yesu ɲonanj, kenjte ɔ ɲaalaawɔ be siaman. ³² Kenjte be bɔɔse dɔɲa nyiaa, “Debanj kenj ɔ ne kolosi na daa gbɛɛnaa man te ɔ ba lese Wurubuare nombia aɲmarasenj see ɲan man wola daa nɛ, de wɔe te lɔ daa yee?”

³³ Debokenanj man te ba korowɔ bilenj bese gyuu Gyerusalem donɔɔ man. Botɔɔ te ba ke naa kpilala kufu daale banj na balanj akanj banj te yilaa botɔɔ ³⁴ na bɛɛ yako nyiaa, “Ampanj de

Gbengyoo ñon te fom! Ɔ ta lese Ɔ wose wola Simon!” ³⁵ Botɔɔ te kaseela bala ban mo yako wo kpene ken be koŋ Emause gbɛɛnaa man nɛ, na mena ken Yesu be kɛɛɛ bodobodo kpala wo te boɔ gyem nyi ñon ñonan nɛ.

Yesu kalese Ɔ wose wola Ɔ kaseela ban

Mateo 28:16-20; Maake 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Kpilala 1:6-8

³⁶ Ba ke gyakaa bee kolosi Ɔ wose nombia kenɔ nɛ, Yesu gbagba kaa seɲawɔ be gyan te Ɔ yako wo nyiaa, “Wosefɛɛren dɛɛ kyaa ε man.”

³⁷ Be ñeɲawɔ te gyakolon kyaɲa wo, na ban gyeɲ nyi woo yaa be naawɔ. ³⁸ Kenɛte Yesu boɔse wo nyiaa, “Wonɔ doɔ te ε ne yee yaa wonɔ doɔ te ε ne lɛ aɲmaaren ε nyeeya man? ³⁹ ε kɛɛ me nyiɲmaase na me nawɔɔ! Maɲ gbagba ñonan. ε tina maɲ kɛɛ! Nawolo nyi woo be dana wosenaane na ñɔɔ ñgba mena ken ε ne naa maɲ dana nɛ ya.” ⁴⁰ Ɔ kekolosi taɲ nɛ, Ɔ moo Ɔ nyiɲmaase na Ɔ nawɔɔ wola wo. ⁴¹ Nombia ñan doo be nɔɔ te yeɛ wo gyon gbaa ken nyi ba te lɛɛ di ya. Kenɛte Yesu boɔse wo nyiaa, “ε dana weenɛɛ ñaale kebo?” ⁴² Kenɛte ba moo kpebii ken boɔ ñasee ke nɛ dugun fa e. ⁴³ Te Ɔ lɛɛ ke tao be siaman botɔɔ.

⁴⁴ Kenɛte Ɔ yako wo nyiaa, “Deban ken me kyaa ε gyan nɛ me yako ñon nyiaa, nombii kamase ken boɔ ñmarase Mosesi mmaraase ñan man, na ñan Wurubuaɛ akpenkpɛngyɔɔra be ñmarase see na ñan boɔ ñmarase see nɔɔnen tone man lee ma wose man nɛ, kaboena nyi ñe dɛɛ koŋ mena.” ⁴⁵ Botɔɔ te Ɔ toro ba agyuen na baa nyiɲ

nyii Wurubuarɛ nombia aɲmarasɛɲ see ɲan man. ⁴⁶ Keɲte Yesu yako wɔ nyiaa, “Be yakowɔ Wurubuarɛ nombia aɲmarasɛɲ see ɲan man nyiaa, nyeeɛere ɲon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔɲ nɛ, waa naa diyem na waa yeɲ mɔna ka weeya atoorote keɲ na waa fon lee yeɲ man, ⁴⁷ te baa kolosi Wurubuarɛ nombia ɔ yeɛle man fa balan pou tɛɛle kei dɔɔ, na baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneɲ kumɛɛ man na baa kɔɲ Wurubuarɛ gyaɲ, na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Baa fiasɛɛ lee Gyerusalem donɔɔ man, pɛna baa gyu donɔɔse akan ɲan man. ⁴⁸ Ɛmɛɛ yɛna balan ban ɛ ke di mena nombia keɲa wose man adansɛɛ. ⁴⁹ Maa mo me kya Wurubuarɛ felin ɲon ɔ be yako see nyi waa fa ɲon nɛ kaa do ɛ man. Mɔna ɛ kyaa Gyerusalem donɔɔ man kebo kelii debaɲ keɲ waa mo mena don kei lee adido kaa do ɛ man.”

Yesu kegyu adido

Maake 16:19-20; Kpilala 1:9-11

⁵⁰ Keɲte Yesu moo ɔ kaseela ban lee donɔɔ kenaɲ man gyu Betani donɔɔ nɔɔman, botɔɔ te ɔ gyinaa ɔ nyinmaase adido te ɔ hiraa ɔ kaseela ban. ⁵¹ Ɔ kee hiraa wɔ nɛ, ɔ tinaa wɔ yela te Wurubuarɛ moo e lan adido. ⁵² Keɲte ba som e te ba moo kenyaɲee dinaa bese kɔɲ Gyerusalem donɔɔ man, ⁵³ te debaɲ kamase na bee gyu ke kyaa Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keɲ man lese Wurubuarɛ yeɛle.

**WURUBURE NOMBIA KPAAKPAA
NŌŌKEBAKESEE WŌLE
Delo: WURUBURE NOMBIA KPAAKPAA
NŌŌKEBAKESEE WŌLE New Testament**

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Delo

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

80e9f745-c10c-5e3f-94bb-9d65aa1a1b11